

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан,
ватанэгълияр хуьх!

• Дербентдин юбилей кьейд авунин сергьятра аваз 22-сентябрдила 27-сентябрдалди и шегьерда "Шолом, Дербент" лишандик кваз чувудрин культурадин фестиваль кыле фида. Адан мурад Дагъустандин геьенш общественность дагъви чувудрин надр культурадихъ галаз танишаруникай ибарат я. Фестивалдин сергьятра аваз концертар, шикилрин выставка ва са жерге маса мярекатар кыле тухуда.

• 18-сентябрдила 20-сентябрдалди Дербентди мугьманар ва шегьердин 2000 йисан юбилейдиз талукьарнавай суварин серенжемрин иштиракчияр кьабулда. Идахъ галаз алакьалу яз винидихъ тивар кьунвай йикьара шегьерда общественный, кьуллугъдин ва кылдин ксарин транспортдин гьерекар сергьятламишда. Шегьердин администрацияди агъалийривай и йикьара мехьерар, банкетар хьтин члехи серенжемар кыле тухун тавунни тлапазва.

1920 – йисалай акъатзава

N 35 (10680) хемис 27 – август, 2015 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

РД-дин образованидин работникрин августдин совещание

Чирвилерин ери - сифте чкадал

24-августдиз Махачкъалада Дуствилин квалле республикадин образованидин работникрин августдин совещание кыле фена. Адан кваллахда Дагъустандин Кыл Рамазан Абдулатипова, РД-дин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова, Рособназдордин руководитель Сергей Кравцова, адан заместитель Анзор Музаева, образованидин работникрин пешекарвал хкаждай ва пешекарвилерин рекьяй гъазурдай Академиядин ректор Евгений Малеванова ва инновационный кваллахдинни чирвилер гунин дистанционный журейрин рекьяй А.Пушкинан тиварунихъ галай урус члалан госинститутдин ректор Марина Яскевичани иштиракна.

Мугьманрихъ галаз танишардай члавуз Рамазан Абдулатипова кьейд авурвал, абур республикада образованидин рекьяй кваллах тухуз сад лагъай йис туш ва, сифте нубатда, Рособназдордин куьмекдалди эхиримжи кьве йисуз Дагъустандила гьундуьр дережадиз экъечлиз алакьна. "Чалай республика образованидин рекьяй дерин кризисдай акъудиз алакьна. Рособназдордин куьмекни галаз чи вилик акъвазнавай виридалайни кар алай месэла хьанвай агалкьунар мягькемаруникай ибарат я. А агалкьунар республикадин Гьукуматдин ва Дагъустандин образованидин илимдин министр Шагьабас Ша-

гьован чалишмишвилерин, гьакъни муниципальный тешкилатрин кылери куьмек гунин нетижадани кьазанмишиз хьайиди я. Республикада ЕГЭ тешкилуни карда хейлин федеральный кьурулушрини зурба роль кьугъвана. Законди, гьакъни Россиядин Федерациядин Президентди чи вилик эцигнавай везифаяр чавай анжах саналди тир кваллах кыле тухуналди гьализ жеда. Чна вирида са системада кваллахзава ва и месэлаяр гьалунин карда чи хиве сад хьтин дережада жавабдарвални ава. Келунин йис башламишдалди вилик школадиз фидай яш тахьанвай аялриз, школайра ва вузра чирвилер гунин хиле чпив агакьарун лазим тир хейлин дережаяр гьихьтин бур ятла тайнарнава", - малумарна республикадин Кьили.

Рамазан Абдулатипован гафаралди, алай вахтунда неинки образованидин идарайрин, гьакъни муниципальный тешкилатрин кваллахдин менфятлувилай, абур муниципалитетдин образованидин отделеги кваллахзаватла, гьадакай лугьун важиблу я.

"Къе анра гьундуьр дережадин ксарин, школадин дердияр чизвай, образованидиз талукь стандартрин гьавурда авай ксарин кваллахун важиблу я. Россиядин образованидин ва илимдин министерстводи а стандартар мукьвал-мукьвал дегишарзавай члавуз идакай кьетлендаказ лугьун герек кьезва", - кьейдна ада.

Региондин кьили гьисабзавайвал, педагогвилерин кадривин пешекарвал хкаждай институтдиз талукь тир дережада фикир гун лазим я: "Образованидин хиле арадал кьезвай вири месэлаяр гьар са муаллимдихъ галаз алакьалу я. Вирибуру сада-сад алдатмишунин, аялрин, Дагъустандин, вири улкьевдин жележгиз хасаратвал гунин гьалар арадал, гьанвай. Ихьтин татугай гьаларай экъечина вирибуру чпин жавабдарвал аннамишунин гьаларал элячлун герек я. Чна республика вилик тухунин карда тайин тир нетижаяр кьазанмишнава. Амма чун са жизви виниз хкаж хьайивалди, зун гьавурда гьатайвал, талукь тир кадрияр галачиз завай мад кваллахиз жедач. Илм образованидин ва культурадин вилик акъвазнавай везифа я".

Идалайни гьейри, Р.Абдулатипова образованидин хиле гьакьикъатда авай гьалар кьалурун патал рейтингдин система арадал гьун чарасуз тирди кьейдна. "Эгер чавай дуьзгьун гьисабар кьаз, алцумиз тежез хьайитла, идара ийизни жедач. Чахъ илимдиз, цийи программариз, методикайриз, технологйриз фадлай итиж хьийин тийизмай муаллимарни ава. Чавай лап вижевай школяяр эцигиз жедач. И кар чна ийинни ийизва ва жележгдани давамарда. Амма ахьтин школадиз кьезвай муаллим гьихьтинди я? Вирибуруз,

► 2

Саналди веревирдна

РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-кьуллугъдин ва информациядин управлениди хабар гузвайвал, 25-августдиз РФ-дин МЧС-дин РД-да авай Кьилин управленида кьетлен гьаларин вилик пад кьунин, абур арадай акъудунин ва цаяр кьуникай хатасуз авун таъминарунин рекьяй РД-дин Гьукуматдин комиссиядин заседание хьана. Адан кваллахда РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарова, Россиядин МЧС-дин РД-да авай Кьилин управленидин начальник Нариман Къазимегьамедова, республикадин министерствойринни ведомствойрин векилри иштиракна.

Заседанидал кьве месэладиз килигна: умуми образованидин идараяр цаяр кьуникай хатасуз авун авай гьалдин, школяяр цийи келунин йисаз гьазурунин гьакьиндай ва гражданилин оборонадин объектар авай гьалдин гьакьиндай. Сад лагъай месэладай Россиядин МЧС-дин РД-да авай Кьилин управленидин начальникдин заместитель - гьузчивалдай ва профилактикадин кваллахдин Управленидин начальник Юсуп Супьянова малумат гана.

Адан гафаралди, Россиядин МЧС-дин РД-да авай Кьилин управленидин гьузчивалдай органри республикадин умуми образованидин идарайра цаяр кьуникай хатасуз авунин истемисунрал амал авунал гьузчивал кыле тухунин жигьетдай еке кваллах тамамарнава.

Са бязи муниципальный тешкилатри образованидин идараяр цаяр кьуникай хатасуз авун таъминарунин месэлайриз бес кьадар фикир гузвач.

1-сентябрдила 12-сентябрдалди республикада цаяр кьуникай хатасуз авунин варз тухун фикирдиз кьачунва. Адан сергьятра аваз образованидин вири идарайра хатасузвилер тарсар тухуда, идалай гьейри, пожарный подразделенийра, махсус техникани кьалуруналди, ачух ракларин йикьарни тухуда.

Гражданвилерин оборонадин объектар авай гьалдин гьакьиндай малумат гражданилин оборонадин, кьетлен гьаларин ва тебиатдин бедбахтвилерин члур нетижаяр арадай акъудунин рекьяй РД-дин министрдин заместитель Жамалутдин Багова гана.

ЧЕХИ ГЪАЛИБВИЛИН 70 ЙИС

1945-йисан 2-сентябрдиз Дуьньядин кьвед лагъай дяве куьтыгъ хьана... Гьанлай инихъ 70 йис алатнава. Чаз аквазвайвал, нубатдин дяведик цай кутаз кланзавай политикар, руководителар, генералар ава. Къуй абур ала-тай дявейрин нетижайрикай тарс хьудрай.

► 4

УЪМУЪР

Аял кье школадиз гьазурун патал агьа клан 7-8 агъзур манат лазим кьезва, члехи классра клелзавай ученикар патални 10 агъзур манатдила тиймил тушиз. Эгер хизанда 2-3 ученик аваз хьайитла?! Юкъван мажиб Дагъустанда 17 агъзурни 600 манат я...

► 19

Чирвилерин ери - сифте чкадал

1

иллаки яргъаз къакъатнавай района авай муаллимриз дуьзгун къимет гун лазим я. Идалайни гъейри, стратегиядин метлеб авай асул месэляяр, стандартриз талукъ месэляяр федеральный дережада, амай вири месэляяр лагъайтла, муниципальный дережада гъялзавайди я. Чпин къвалахдин барадай образованидин вири муниципальный отделар образованидин ва илимдин министерстводиз табий хун лазим я. Территорийрал гъалтайла, абур муниципальный тешкилатриз табий жезва. Гъакл хъайила, мисал яз, школайрин директорар къуллугдал тайинарунин месэляяр саналди, месляятдивди, тлеби уьлчмейрал бинеламиш хьуналди гъялун герек я", - лагъана республикадин регъберди.

Республикадин педагогвилин сообществодал тлимил комплектрин школайрин менфятлувиллиз талукъ месэля веревирд авунни тапшурмишна: "Чахъ образованидин 1,4 агъурдалай виниз идараяр, тлимил комплектринбур тир 200-далай виниз школяяр ава. Тлимил комплектринбур тир и школайрин менфятлувиллиз талукъ месэля секцийрин заседанийрал дикъетдивди веревирд я. Алай вахтунда хуьрерин арада дуьзгун рекъер ава. Гъавилляй центрада интернатни галаз хъсан кадрияр авай базовой школа тешкилун хъсан я. Ина аялриз дуьзгун чирвилер гуз жеда. Вири крар фагъум-фикирна ва аялрин итижар вилив хвена къилиз акъудун герек я".

Идалайни гъейри, республикадин Къили образованидин илимдин министерстводал, культурадин министерстводал Дагъустандин парламентдихъ галаз санал "Авамвилыхъ галаз женг члугунин ва культурадин жигъетдай савадлу авунин программа" твар алаз акъалтзавай несилдиз руьгъдинни ахлакъдин тербия гунин барадай республикадин махсус программа туькьурун тапшурмишна. Школайрин директорал яратмишунрин союзрихъ галаз санал къвалахун, аялар и мукъвара Махачкъалада ачух хъанвай, уьлкведа сад лагъайди тир поэзиядин театрди, гъар са муниципалитетда кардик квай Россиядин халкъарин адетдин культурадин центрайриз тухун тапшурмишна. "Чпиз чна вирида фикир гана къанзавай хейлин месэляяр ава. Чна вичин патарив амай вузарни агуддай даяхдин университет тешкилда. И месэля образованидин ва илимдин министерстводихъ ва Рособнадзордихъ галаз санал веревирд авун герек я. Ерилу чирвилер гун тавунмаз Дагъустандивай агалкунралди вилик физ жедач", - лагъана Р.Абдулатипова.

Совещанидал рахай Сергей Кравцова образованидин системада тухвай къвалахдай, иллаки ЕГЭ киле тухунин барадай члугур зегъметдай Дагъустандин пешекарриз сагърай лагъана. "Лап зурба къвалах тухвана, ятлани гъялиз тахъанвай тайин месэляяр амазма. Келунрин йисуз, вири терефар вилив хуьналди и къвалах тухун давамарда", - малумарна ада ва Дагъустандин Къилив ЕГЭ дуьзгундаказ тухунай РФ-дин образованидин илимдин министрдин патай чухсагъулдин чар вахкана.

Рособнадзордин руководителди муаллимриз ЕГЭ киле тухунин къайдайриз талукъ яз школьникрин ва абурун диде-бубайрин арада гъавурдик кутунин къвалах тухуниз эвер гана. Ада санлай уьлкведа ва СКФО-да ЕГЭ-дин нетижаяр гъихътинбур хъанатла, гъадални фикир желб авун тлабабна. "Гъайиф хьи, экзамен дуьзгундаказ киле тухунин важиблудвал вири диде-бубайри, экзамендин тешкилатчири ва муниципальный тешкилатрин килери аннамшизава. Чахъ экзаменар киле тухудай пунктари талукъ язни гъялиз тахъанвай месэляяр ама", - малумарна С.Кравцова. Ада Рособнадзордихъ Дагъустандиз урус члалай ва математикадай куьмек гудай тайин программа теклифунин фикир авайдан патахъайни хабар гана: "Келунрин йисуз чна дурумлудаказ зегъмет члугунин рекъелди образованидин ери хъажун патал чалишмишвалда. Урус члал чир тахъуни маса предметрай чирвилер гунин еридизни члурка таъсирзава".

С.Кравцова лагъайвал, школьникрин чирвилериз школайривай дуьзгун къимет гуз жедайвал, 4-11-классра келунин вири нетижаяр информатсионный системада тестикъарда. "Им диде-бубайрихъ, муаллимрин пешекарвал хъаждай ин-

ститутдихъ галаз рахадай мумкинвал гудай тахъат я. Ахътин делилар гъиле авай члავуз чавай къвалах идара ийиз ва куьмекар гуз жеда", - къейдна ада ва хци вири месэляриз къетлен фикир гуниз ва чкайрал муниципалитетрин килерин регъбервилек кваз совещанияр тухуниз эвер гана.

Гуьгъунлай рахай Дагъустандин образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагъова республикада образование авай гъалдикай ва адан мумкинвилерикай суьгъбетна, алай вахтунда образованидин хел цийи хъезвайди къейдна. Федеральный, республикадин ва муниципальный дережайра аваз месляятнавай серенжемар киле тухуни гъахъ-гъисабдин девирда хъсан нетижаяр къазанмишдай мумкинвал гана. Кылди къачуртла, чирвилер гудай организационин сеть пайгардик кутуна; образованидин вири дережайрин идарайрин реестр туькьурна, образованидин идарайрин, учебно-методический ва материально-технический база мягъкемарна, образованидин идарайрин къурулуш хъсанарна ва икI мад.

Гъахъ-гъисабдин девирда республикада кылдин ксарин хусусиятда авай, школадиз фидай яш тахъанвай аялрин 1158 чкадин 10 идара ишлемишиз вахкана. И барадай Махачкъала, Хасавюрт, Къизилюрт ва Дербент шегъеррикай, гъакни Къарабудахкент райондикай къетлендаказ лугун герек я. Государстводинди тушир секторди школадиз фидай яш тахъанвай аялрин идарайра чирвилер гунин къвалах тешкилунал гъалтайла Дагъустан Республика уьлкведа къвенкъвечи чкадал ала. Ихътин серенжемар къабулзаватлани, электронный учирдин делилралди, чкайрал тахминан 26 агъзур кас аялар школадилай виликан образованидин идарайриз къабулунин игътияж ава. Республикадин шегъерра эцигунар киле тухудай члывуз яшайишдин метлеб авай объектар сифте нубатда эцигуниз фикир гузвач.

Ш.Шагъова эцигунар архитектурадин ва яшайишдин къвалеринни коммунальный майишатдин министрриз ва муниципалитетрин килериз яшайишдин къвалерин комплексар эцигун патал ихтияр гудай члывуз абур яшайишдин метлеб авай объектар сифте нубатда ишлемишиз вахкунин шартI эцигна. Ада мадни къейд авурвал, республикадин шегъерра яшайишдин метлеб авай объектар эцигун патал чилер гъакъысздаказ чара авунин къайда кардик кутун герек я.

Дагъустандин умуми образованидин организационин сетдик 1540 школа акатзава. Анра 370 агъзурни 687 аялди келзава. Умуми образованидин и идарайрикай анжах 657 идара типовойбур я, 148 школа аварийный гъалда ава, 598 дарамат лагъайтла, капиталнидаказ ремонт авунин игътияж ава. Лап куьгъне хъанвайвилляй ва аварийный гъалда авайвилляй 102 школадихъ лицензияр авач.

"Россиядин Къилепад" твар ганвай махсус Федеральный программдин сергъятра аваз республикада эхиримжи къве йисуз умуми образованидин 16 идара ишлемишиз вахкана. 2017-йисан эхирралди мадни 12 школа эцигда. Ида пуд сменада тарсар гунал эхир эцигдай мумкинвал гуда. 100 агъзур кас школьникри къвед лагъай сменада келзава. Абур сад лагъай сменада келунал алудун патал 56 миллиард манат пул герек къведа. И барадай Россиядин школяяр са сменада келунал алудунин программадикай куьмек жеда. Ам 2016-йисуз кардик акатда.

2015-йисан сентябрдилай 5-классра образованидин рекъяй государстводин цийи федеральный стандарт кардик кутун лазим я. Ида лазим тир шартIар тешкилун истемиззава.

Министрди муниципальный тешкилатрин руководителрин фикир учебникар вахтунда къачунин ва цийи келунин йис башламыш жедалди абуралди 5-классда келзавай вири аялар таъминарунин важиблудвал къейдна.

Совещанидин эхирдай Рособнадзордин руководитель Сергей Кравцова Дагъустандин муаллимриз абурун къвалахдай мад сеферда сагърай лагъана ва къватI хъанвай вирибуроз келунрин цийи йис башламыш хун мубаракна.

Вичин нубатдай яз республикадин Къили тафаватлу хъайибуров Дагъустандин государстводин наградаяр вахкана. Сергей Кравцова республикадин Къилин Указдалди Дагъустан Республикадин лайихлу муаллимвиллин Гуьрметдин твар ганва.

Девирдихъ галаз кам-камуна аваз

Дагъустандин Къил ва республикадиз мугъманвиллиз атай Рособнадзордин руководитель Сергей Кравцов Докъузпара района хъана.

Мугъманар цийи Къаракуьре хуьре авай школадиз фена ва ам цийи келунин йисаз гъазурвилин гъал ахтармишна.

Гуьгъунлай чкадин администрацияда Рамазан Абдулатиповни Сергей Кравцов райондин активдихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Дагъустандин Къил республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухунин кар алай са жерге месэлярал акъвазна, ада районда авай гъаларизни итиж авуна.

нин кIалуб куьгъне хъанва. Девирдихъ галаз кам-камуна аваз фин герек я", - инанмишвал къалуруна региондин Къили. Идахъ галаз алакъалу яз ада РД-дин Гуькуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибовал Докъузпара район вилик тухунин рекъяй эвелимжи нубатдин серенжемрин программа мукъвал тир варцара туькьурун ва адан патахъай активдихъ галаз меслятар авун тапшурмишна.

РД-дин Гуькуматдин вице-премьер - РД-дин экономикадин ва территорияр вилик тухунин министр Раудин Юсуфова кар алай "Экономика ачухди авун" проект къилиз акъудунин рекъяй къабулзавай се-

Муниципалитетдин руководитель Керимхан Абасова суьгъбет авурвал, алай вахтунда районда 2 СПК, 33 КФХ ва кылдин ксарин куьмекчи 51 майишат кардик ква. "Ятар гудай пуд къаналди важиблу роль къугъвазва. Абур агъалириз, къурагъвилер хъанатлани, хуьруьн майишат киле тухудай мумкинвал гузва. Мисал яз, чина йиса саки 25 агъзур тонндив агакъна келемар гъасилзава", - малумарна муниципалитетдин кили.

Эхиримжи йисни зуран вахтунда къазанмишнавай агалкъунрикай рахадайла, кылди къачуртла, чка-

ренжемриз виниз тир къимет гана. Раудин Юсуфова малумарлайвал, Докъузпара районди йиса саки пуд агъзур тонн як гъасилзава. Гъа са вахтунда ада къейд авурвал, иниз маса районрай гъич са килограмм якни гун лазим туш, школяяр, аялрин бахчаяр, медицинадин идараяр суьрсетдин хусуси продуктралди таъминарун герек я.

РД-дин Гуькуматдин Председателдин заместителди хуьруьн майишатдин товарар гъасилзавайбуруз кооперативра сад хун ва вири муниципальный заказра иштирак авун теклифна.

» Федеральный ва регионрин дережада аваз чна тухузвай вири къвалах - им куьн патал, куьн дуьзгундаказ яшамаш хъун, куьне ерилу образование, чирвилер къачун патал тухузвай къвалах я...

дин бюджетдин гъисабдай райондин Культурадин къвал ишлемишиз вахканвайди къейдна. Керимхан Абасова Ахъегъ райондин килихъ галаз санал келемар цик кутунал машгъл жедай завод эцигунин планар авайдакай хабар гана.

"2014-йисуз вири категорийрин майишатра санлай къачурла 950 миллион манатдив агакъна къимет авай хуьруьн майишатдин продукция гъасилна; план 101 процентдин бегъемарна", - алава хъуьна муниципалитетдин руководителди.

Кылдин ксарин куьмекчи майишатриз пулдин такъатар чара авунин меслядиз баянар гуналди, Рамазан Абдулатипова къейд авурвал, ЛПХ-яр вилик тухудай мумкинвал гузвай программа туькьурнава. Гъакл хъайила, адахъ галаз къадайвал къвалах тухун герек я.

"Санлай къачурла, района гъалар пайгарбур я, амма идара аву-

Гуьруьшдал гъевчи ва юкъван бизнес вилик тухунихъ галаз алакъалу месэлярални акъвазна; майишатдин къвалах киле тухузвай къурулушар нологрин учетда тунал тухузвай гуьзчивал артухарун чарасуз тирдакайни лагъана.

Республикадин Къили са жерге месэлярни къарагъарна, кылди къачуртла, майвачивиле битмишарнавай бегъер саламатдиз хуьниз гзаф фикир гун лазим тирди къейдна. "Адет яз, ноябрдин вацра чи базарра асул чка дуьньядин жуьребажуьре уьлквейрай гъанвай продукция къазва; гъакъикъатда чна чи къазанжияр масабурун гъиле твазва. Майваяр, яр-емиш хуьдай чкаяр арадал гъана къанда. Муниципальный тешкилатрин килери ахътин чкаяр кардик кутун патал инвесторар жезмай къван гзаф желб авун чарасуз я. Уьлкведин президентди Москвада логистикадин центр теш-

килуни гьакъиндай документдал къулар члугунва, аниз Дагъустандай йиса къилляй-къилди продукция тухун патал а продукция ина, чкайрал, саламатдиз хуьн герек я", - баян гана Рамазан Абдулатипова.

Гъвечи бизнесдиз вилик фин патал шартлар яратмишунин чарасузални къейдна. "Инсанриз манийвал гана виже къведач! Гьар са бизнесмендиз, райондин къилиз зенгна, вичел гьалтзавай четинвилерикай хабар гудай мумкинвилер аваз хьун лазим я. Гьич садахайни кичле хьана виже къведач. Чна вирида, гьарда вичин чкадал, нетижалудаказ, ери аваз къвалахна къанда", - къейдна Рамазан Абдулатипова.

Цийи келунин йисан вилик Дагъустандин Къили образованидин система мадни вилик тухунин месэлайриз тайин фикир гана.

Рособрнадзордин руководител Сергей Кравцова вичи Махачкъалада къиле фидай педагогрин августдин совещанидин вилик чкайрал арадал атанвай гьаларихъ галаз таниш хьун патал республикадин са райондиз фин къет! авурдакай лагъана.

"Федеральный ва регионрин дережада аваз чна тухузвай вири къвалах - им куьн патал, куьн дуьз-гуьндаказ яшамаш хьун, куьне ерилу образование, чирвилер къачун патал тухузвай къвалах я", - къейдна Федеральный ведомствонин къили. Ахпа ам ЕГЭ тухудай члавуз республикади къазанмишай агалкъунрални акъвазна. "Цинин йисалай чна ученикар урус члалай ва кар алай маса предметрай гьазурунин барадай школайрин члехи программа, гьа гьисабдай Дагъустандани, гьиле къазва. Чпив методикадин жигьетдай савадлу куьмек гьамиша агак тийизвай муаллимирихъ галазни къвалах тухвана къанда. Гьавилияй чна Москвада кардик квай, муаллимири чирвилер гуни барадай видеогуьзчивалдай систематикай менфят къачудай", - малумарна Сергей Кравцова.

Кват! хьанвайбурун вилик чкадин Агьсакьалрин Советдин председател Дадаш Дадашев рахана. Ада къейд авурвал, 1993-йисалай инихъ алатнавай девирда им Дагъустандин сад лагъай дережадин къуллугъдал алай кас Докъузпара райондиз атай тек са дуьшуьш я. Ада Рамазан Абдулатиповаз альпинизм вилик тухунин мумкинвилериз фикир гун тлалабна: "Чахъ Яру-Дагъ ава. Ина эхиримжи са шумуд йисуз альпинизмдай члехи акъажунар къиле тухузва. Зи гьисабрай, ана Федеральный программадин сергьятра аваз туриствилерин центр тешкилу хъсан кар жада. Идакай гьам жегилриз, гьам райондин экономикадиз менфят хкатдай".

Республикадин Къили инициативадин тереф хвена ва янавабдар къуллугърал алай тайин ксариз спортдин и жуьре вилик тухунин барадай махсус программа туйкуьрунин тапшуругъ гана. "Са бязи муниципалитетрин къилер чпин дагълух района муьманрин къвалер тешкилуни месэладал гьеле машгул я. Зи тапшуругъдалди са жерге муниципалитетар гьилляй гьевенвай гьалда авай хуьрериз талуьк месэлайрал машгул жезва. А хуьрерикай гьар сад вичиз фикир гуниз лайихлу я", - къейдна Р.Абдулатипова.

Мярекат къиле тухудай члавуз хуьруьн майишатдин, образованидин, искусствонин спортдин хилера тафаватлу хьайи ксариз гьурметдин грамотаяр ва рикел аламукъдай савкъатар гана. Идалай гьейри, Дагъустандин Къили чкадин школадиз республикадиз ва адан агъалириз бахшнавай члехи ктаб савкъат яз багъишна.

СЕМИНАР-СОВЕЩАНИЕ

Ш. ШИХМУРАДОВ

Малум тирвал, Президент В. Путинан 2012-йисан 19-декабрдин 1666-нумрадин Указдалди "2025-йисалди РФ-дин государствонин милли политикадин Стратегия" тестиьарнай. Ам туйкуьрунин метлеб государствонин, обществодин, инсандин ва гражданидин интересар, ихтиярар ва азадвилер хуьн таъминарун, Россиядин садвални битаввал мягъкемарун, халкъари санал къвалахун,

Миллетрин арада алакъайрин дурумлувал - виликди финин замин

абурун милли члалар ва культураяр виликди тухун (ва ик! мад) я. Стратегиядин принциприкай, шартларикай сад Россиядин Федерациядин государствонин милли политика уьмуьрдиз кечирмишун информационный жигьетдай таъминарун я. Ик!, алаатай гьафтеда Махачкъалада Дуствилин къвале РД-дин милли политикадин ва печатдинни информациядин министерствойри СМИ-рин къилин редакторихъ галаз саналди тухвай семинар - совещание гьа и тематикадиз талуькуьрунавай.

Сифте гаф рахуналди, мярекат РД-дин милли политикадин рекъай министрдин сад лагъай заместитель З. ИЛЬЯСОВА ачухна. Ада "РФ-дин государствонин милли политикадин Стратегия Дагъустан Республикада уьмуьрдиз кечирмишун информационный жигьетдай таъминарунин карда СМИ-рин везифаяр" темадай доклад авуна.

- Республикадин СМИ-рин векилрихъ галаз хьайи са гуьруьшдал Дагъустандин Къил Р.Абдулатипова милли пресса виликди финин тарих чи республика виликди финин тарих я, пресса чи халкъдин руьгъ хьана къанда лагъанай, - рикел хкана Зикрула Зияудиновича. - Гьакъикъатдани, милли члаларал печат, печатдин гаф виликди фин гзаф важиблу я. Дагъларин уьлкведин халкъарин члалар ва культура хуьнин карда СМИ-рин роль зурбади тирди садазни сир туш. И жигьетдай районрин газетрин мумкинвилерни тамамвилелди ишлемишна къанда. За къатлузвайвал, райондин ва шегьердин газет вуч ятла, абурун роль, метлеб муниципалитетини тешкилатрин вири къилери аннамашзавач. Милли прессади милли культурадин, адетрин тематикадихъ галаз алакъалу къвалахда еке активвал къалуьрна къанда. Къелзавайбурун патай интерес арадал гьун важиблу я. Савадлу, хабардар авун, тербияламишунин месэларни акатзава газетрин везифайрик, - къейдна З.Ильясова.

Ада давамарайвал, милли политикадин важиблу месэлар уьмуьрдиз кечирмишунин карда милли политикадин министрствонин республикадин кар алай СМИ-рихъ галаз санал къвалахзава. Къилди къачуртла, З.Ильясова малумарайвал, Миннацди "Дагъустандин правда" газетдихъ галаз санал "От родового сознания до общедагестанского единства" проект къилиз акъудзава, газетда и темадай итижлу са къадар материалар чапнава ва и къвалах давам жезва. Къелзавайбуруни абур хъсандиз къабулзава, гьик хьа, и макъалайри, уьмуьрдин бязи четин макъамризни килиг тавуна, неинки чи халкъарин садвал, умумивал, ацукъун-къарагъун, адетар ачухдиз аквадай мумкинвал гузва, гьакни а садвиллини умумивилин принципар алай вахтунда ва гележегда ни виликди тухвана къанзавайди къалурзава.

"Чна дагъустанвийрин виш йисаралди арадал атай, тестиь хьайи руьгъдинни марифатдин, эдебдин виниз тир ерияр, тарихдин, игитвилин, къаьриманвилин, культурадин адетар, ивириар квадарна къандач. Им Дагъустандин садвилин, битаввилин ва къудратлувилин замин я", - алава хъуьна З.Ильясова. Ада гьакни журналиствилерин кадрияр гьазурунин месэларни активнидаказ гьялун теклифна.

Адалай гуьгъуьниз рахай РД-дин печатдин ва информациядин министрдин сад лагъай заместитель З.ЗУБАЙРУЕВА миллетрин арай-

ра алакъаяр сад-садав къадайвал авунин ва вири Россиядин гражданилин барабарвал (идентичность) арадал гьунин карда СМИ-рин ролдикай, везифайрикай лагъана.

"И месэла В.Путинан 2012-йисуз, Кисловодскда сачкирилай вилекан кампанидин са мярекатдал рахадайла, эцигайди я. Ада лагъанай хьа, милли умуми политикадин рекъай властрин везифайрик Россиядин эйни, барабар, тамам ухшар тир граждандвал тестиьарун, мягъкемарун акатзава", - къейдна Зубайру Исаевича.

Вучиз и месэла гзаф важиблу я? Чун вири члехи Россиядин граждана, чи къисмет, тарих, Ватан сад, чун агудзавай, мукъва ийизвай терефар гзаф я. И кар вирида аннамашайтла, миллетрин арайра месэлайрин, татугайвилерин къадар тлимилариз жада.

Чун азад обществойра яшамаш хьайи, жемьатрин арайра гьихтин къайдаяр хьун лазим ятла чпи тайинариз хьайи инсанрин невейр я, - давамарна З.Зубайруева. - Ким гьик! яшамаш хьун лазим ятла тайинарзавай чка-майдан тир. Кавказда, чи республикада миллетрин арада дуствал, ислягъвал - им чи бубайрин, ата-бубайрин агалкъун, камаллувал я. И кар патал алай девирда чна вуч ийизва?! Гражданилин общество государствониз ва гьукумдиз къарши акъвазарзавай инсанрин къадар, гьайиф хьа, гзаф я. Гражданилин гужлу общество авачиз, уьлквени къуватлу хьун мумкин туш.

Дагъустан ахтын надир республика я хьа, ина тарихдани, гилани азад миллетар, инсанар чеб гьик! яшамаш хьун лазим ятла, абурун чпи тайинарзавай, меслятарзавай. За гьисабзава хьа, - къейдна Зубайру Исаевича, - Россиядин гзаф регионра къадим заманайрилай инихъ са миллет яшамаш жезва, гьа са диндиз ибадатзава. Гзаф миллетрин векилар, къецепатан уьлквейрайни атанвай-бур какахънавай алай девирда лагъайтла, а регионрин агъалириз маса члаларал рахазвайбурухъ, маса динриз икрамзавайбурухъ галаз санал яшамаш жез чизвач. Гьак! хьайила, чна абуруйла ваь, абур чавай чирун лазим я регионрин, миллетрин арада меслятдивди, ислягъвилелди гьик! яшамаш хьана къандатла. Миллетрин, динрин арада ислягъвал, меслятвал хуьн - им гьар йикъан къвалах, жавабдар, четин зегьмет я. И месэла гьихтин ятлани са министрствонидилай, ведомствонидилай гьялиз жада лагъайтла, таб я. Им адетдин, дуьздаказ фагъум-фикирзавай гьар са касдин везифа я, гина яшамаш жезватла, гьадалай аслу тушиз. Ингье урусарни украинвияр са халкъ я, амма эхиримжи са шумуд йисуз, къецепатан тлуб, фигьиллини кваз, члуру таблигъат тухуникди, цийи несилдин къил элкьуьруникди гьихтин вакъаяр, телефвилер, къизгъинвилер арадал атанватла аку. Чун гьамиша уях ва мукъаят хьун, ахтин крариз рехъ тагуз, къурхулувилерин къаршида акъвазиз, абуроз рум гуз гьазур яз хьана къанда. СМИ-рин везифа лагъайтла, дуьзвал, гьахълувал, ислягъ алакъаяр, меслятвал патал экъечизвай, сагълам фикиррал алай инсанриз куьмек гун я.

Семинардал экстремизмдихъни терроризмдихъ галаз женг члугуникайни рахунар къиле фена, и карда шегьерин мэррин, район администрацийрин къилерин, депутатрин

роль, къвалах, гьерекартар акван тийизвайди къейдна. Газетрин чинра и тематикадай абурун рахунриз, фикирризни чка гун герек я. Гражданилин общество гражданилин миллет тербияламишайла арадал къведа. Халис гражданин уьлкведин, республикадин уьмуьрда активдаказ иштиракзавай инсандиз луьгуз жада. СМИ-им тамам гражданиндикай, адан везифайрикай, миллетрикай, абурун арайра авай алакъайрикай, Россиядин халкъарин тарихдикай, культурадикай гьегеншидиз къхена, рахана къанзавай майдан я.

Мярекатдал рахай "Дагъустандин правда" газетдин къилин редактор Б.ТОКБОЛАТОВАДИ гьалзавай месэладин важиблувал, метлебувал аннамашзавайди, муниципалитетрихъ, райгазетрихъ галаз санал къвалахна къанзавайди къейдна, амадагриз къвалах активламишун, гьакни "Дагъустандин правда" республикадин халкъарикай гузвай проектдин материалар маса газетрани чап хъувун теклифна.

Лакрин "Илчи" газетдин къилин редактор К.ГУСЕИНАЕВАДИ гьар са редакциядихъ вичин проект, темаяр, макъалаяр хьун хъсан яз гьисабна ва давамарна хьа, цли финансламишун хейлин тлимиларуникди государствонин милли СМИ-яр четинвиле, къеве тунва. Спонсорар, куьмек гудай ксар авач.

Совещанидал гьанвай месэладиз талуьк яз Качар Абачараевнади лагъайвал, гражданилин идентичность чи ивидик квайди я. Жуьреба-жуьре члаларал рахазватлани, чун, дагъустанвияр, са халкъ, са жемьат я. Чун вири, са гьалунихъ галайбур хьиз, сихдаказ члехи Россиядихъ галаз фадлай алакъада ава, санал ала, инлай къулухъни гьак! жада. Россиядин саламатвал чи виридан саламатвални я. Журналиствилерин кадрийрин месэланни, эхъ, хъидаказ акъвазнава. Абур авачизни туш, амма абур чаб герек тирдини гьисна къанда эхир, - алава хъуьна ада.

Россиядин Федерация дуьньяда гзаф миллетар, халкъар санал яшамаш жезвай члехи государство я. Тарихда гьар са халкъди Россиядин государствонин, культура арадал атуник вичин пай кутунва. А халкъарин алакъаяр, члехи урус халкъдин сад ийизвай роль себеб яз, Россиядин государствонин тарихдин территорияда жуьреба-жуьре миллетрин надир культура, руьгъдин умумивал арадал атанва. Миллетрин, динрин жуьреба-жуьрвал, и рекъерай санал къвалахунин тарихдин тежриба, вири халкъарин адетар, члалар, меденият хуьн ва виликди тухун санлай вири Россиядин халкъдин-миллетдин умуми девлет, зменни, гьукум мягъкемарунин бине, РФ-да миллетрин арада алакъаяр гележегдани сагъламбур, дуствилинбур, стхавилинбур хьунин чешме я.

Гьа са вахтунда миллетрин арайра гьал тавунвай хейлин месэлар авайдини такуна жадач. Абур перестройкадин девирда, базардин алакъайрал элячдайла, государствонин милли ва экономикадин политикада гьалатлириз, ягъалмишвилериз, гьахъсузвилериз рехъ гуни нетижа я. РФ-дин милли политикадин Стратегикал бинеламиш хьуналди, а татугайвилер арадай акъудунихъ, цийиз арадал къевезвай месэларни дуьзгъундаказ, вири халкъарин, инсанрин интересар фикирда къуна гьалунихъ уьлкве санлай виликди финин карда еке метлеб ава.

Японияди рей гун

Жамидин ИСМАИЛОВ,
Педагогикадин институтдин илим-
дин чехи кьуллугъчи

Гъар йисан 9-майдиз чна Чехи Гъалиб-
вили сувар кьейдзава. Амма Дуьнья-
дин кьвед лагъай дяве 1945-йисан 2-
сентябрдиз, Японияди тамавилелди
рей гайивилин гъакъиндай документ-
дал кьул члугурла, акъалтйайди яз гъи-
сабиз жеда.

Советрин Союз Япониядихъ галаз
дяведик экечлуни месэла 1945-йисан
11-февралдиз пуд державадин гьуку-
матрин кьилер Ялтада конференциядиз
кватл хъайи члавуз гьалнай. И уьлкве
Яргъал тир Рагъэкъечдай пата фашист-
рин Германиядин вафалу союзник тир.
Адан генштабди 1941-йисуз СССР-дин
аксина дяве авунин "Кантануэн" ("Осо-
бые маневры Квантунской армии") лу-
гъудай махсус план туйкуьрнавай. Ам
кьилиз акъудиз башламышунин вахт
1941-йисан 29-август тестиькарнавай,
октябрдин юкьвара лагъайтла, акъалтла-
рун пландик кутунвай.

И мурад кьилиз акъудун патал Кван-
тунский армиядин аскерин кьадар
миллиондилайни гзаф жедайвал авун-
вай ва абур Советрин уьлкве таклана-
рунин руьгдаллаз тербияламышнавай.
Япониядиз вири Сибирь ва СССР-дин
маса вилаятарни кьадай ниятар авай,
анжах гъужумдай кьулай макъам гуьз-
лемишзавай. 1941-йисан эхиррилай
1943-йисан сифте кьилералди анжах са
Приморьеда Япониядин военщинади
500-далайни гзаф кьуьруькар - хаинви-
лин яракьлу гьерекартар авунай.

Гитлеран Германияда Япониядин
посол Осимади 1943-йисан апрелдиз
Риббентропаз малумарнай: "Са кар гьу-
жет алачирди я - чи генштабди вири
планар Россиядал гъужумун патал гъа-
зуриз ингъе кьад йис я.

"Чи уьлкведин Рагъэкъечдай патан
сергьятриз кьурху гуз, Япониядин им-
периалистри Советрин Союз ана 40 ди-
визия кьван хуьниз мажбурзавай, яни
абур Германиядихъ галаз фронтда иш-
лемишдай мумкинвал гузвачир. Ида-
лайни гьейри, самурайри Тихий океан-
да советрин гимийрин гьерекартриз ма-
нийвалзавай, абур вагъшивилелди бат-
мишарзавай, Япониядин портариз тухуз,
анра яргъалди кьазвай.

Японияди Германиядиз а члавуз чи
союзник тир США-дихъ ва Англия-
дихъ галазни дяве тухуналди куьмекза-
вай. Япониядин ихътин гьерекартри 1945-
йисан 5-апрелдиз Советрин гьукумат
кьве уьлкведин арада аваз хъайи бейте-
рефвилдин икьрар кьуватдай вегъиниз
мажбуьрна ва Крымдин конференциядал
Рагъэкъечдай пата дяведик экечлуни
разивал гана. Гъа са вахтунда шартл
эцигна: Кьиблепатан Сахалин ва пата-
рив гвай островарни СССР-див вахкун,
Дайрен (Дальний) портуниз вирибурун
гимийриз рехъ ачухин, ана Советрин
Союздин итижар хуьн таъминарин, Ку-
рилрин островар СССР-див вугун, Порт-
Артурда чи военный база жен, Китай-
ско-Восточный, Южно-Маньчжурский
ракъун рекьер СССР-дини Китайди са-
нал ишлемишин.

Дяведилай гуьгъуьнин йисара
США-да гуя чпивай Советрин Союздин
куьмек галачизни Япония дарбадагъ
ийиз жедай лугъудай ихтилатар пайда
хъана. Амма гъакъикъят ахътинди я хъи,
атомдин бомба акъудайдалай кьулухъ-
ни США-дин властри СССР Япониядихъ
галаз дяведик экечлунал кьивалзавай.

Потсдамдин конференция куьтыгъ
хъайи са гъафтедилай, 1945-йисан 9-ав-
густдиз, Советрин Союзди вичин союз-
никвилдин гаф хвена ва Япониядихъ га-
лаз дяведик экечлн. Метлеб Дуьньядин

кьвед лагъай дяведал эхир эцигун, Рагъ-
экъечдай патан Азиядин уьлквейар Япо-
нияди агъавал авуникай азад хъувун, чи
уьлкведин Рагъэкъечдай патан сергьят-
рин хатасузвал мягъкемарун тир.

Уьлкведин Рагъаклидай патай Рагъ-
экъечдай патан умуми кьушунрин пуд
ва танкарин са армия рекъе тунай. ИкI
регионда Советрин кьушунрин кьадар
кьве сеферда артухарна, яни са мил-
лионни зур касдив агакъна. Женгерин
гьерекартриз регъбервал гун патал Даль-
ний Востока, кьиле Советрин Союздин
Маршал А.М.Василевский аваз, Кьилин
командование тешкилна. Частарин ва
соединенийрин кьилени тежрибалу во-
еначальникар тайинарна.

Советрин командованидин фикир
Маньчжурияда са шумуд тередфихъай
ягъунар кьун, Япониядин асул кьува-
тар тир Квантунский армия, элкьуьрна
кьуна, дарбадагъ авун тир.

1945-йисан 8-сентябрдиз Япония-
дин винел гъалибвал кьачуниз талу-
кьарнавай парад хъана.

1945-йисан 6-августдиз США-ди
Япониядин Хиросима шегъердал атом-
ный бомба вегъена, 9-августдиз - Нага-
сакидални. Амма ихътин вагъшивилин,
инсафсузвили са лазимвални авайди
тушир - Япониядин кьисмет Советрин
кьушунри гьалнавай.

14-августдиз чи кьушунри Квантун-
ский армия кьве патал кьатна ва абур
тамавилелди элкьуьрна кьадай шарт-
лар тешкилна. Гъа и юкьуз Япониядин
императорди са рахунни алачиз рей гу-
нин гъакъиндай малумарна. Амма воен-
ный гьерекартар давам жезмай. Десант-
дин кьушунрин куьмекни галаз чи кьу-
ватри Лядунский полуостров ва Курил-
рин островрин циргъ кьуна.

Яргъал тир Рагъэкъечдай пата дя-
ведин гьерекартар 24 юкьуз давам хъа-
на. Са рахунни алачиз рей гунин икь-
рардал Японияди Токийский заливда
США-дин "Миссури" линкорда кьул члу-
гнай. Советрин Союздин патай адал
генерал-лейтенант К.Н.Деревянкодин
кьул ала. ИкI, Дальний Востока дяве-
дин гьерекартар акъалтлуниди Дуьнья-
дин кьвед лагъай дяведин эхир хъана.

Япониядин винел гъалибвал кьачу-
нин кардик дагустанвийрини чпин ла-
йихлу пай кутуна. Германиядин винел
гъалибвал кьачурдалай гуьгъуьниз
Япониядихъ галаз дяведиз хейлин дагу-
станвийрни рекъе тунай. Абурун ара-
да Ахцегъ райондин Кьакарлин хуьрай
тир Шагьмарданов Камил, Заманов
Бейбала, Заманов Гъажибала, Жабаров
Кьурбанали, Шихалиев Нурали ва маса-
бур авай. Абур "Япониядин винел гъа-
либ хъунай" медалриз, Бейбала Яру
Гъед ордендиз лайихлу хъанай.

Япониядин шегъеррал атомдин
бомбаяр вегъиникай рахайтла, мад се-
ферда лугъун: самурайри рей гайида-
лай гуьгъуьниз ихътин лазимвал ерли
авачир. Америкадиз виридаз, сифтени-
сифте Советрин Союздиз, вичин кьуват,
зур кьалуриз ва дуьньяда агъавал ийиз
кьанзавай.

Япониядин кьушунар дарбадагъ
авунин нетижада Азиядин политичес-
кий карта дегиш хъана, азадвал патал
халкьарин женгиник гьерекарт акатна.
Крымдин конференциядал меслят
хъайивал, Кьиблепатан Сахалин ва па-
тарив гвай островар, гъакни Курилар
СССР-див вахкана. Япониядин терри-
ториядиз США-дин кьушунар гъахъна.

Германиядин фашизмдални Япония-
дин милитаризмдал гъалиб хъунихъ
тарихдин зурба метлеб ава. Алатай де-
виррин, иллаки Дуьньядин кьвед лагъай
дяведин тарсарни, тежрибади тестиькар-
зава хъи, империализм дявеяр хъуни
чешме яз амуькьзава, чун гъамиша уях
хъана кьанзава. Дуьньяда ислыгъвал па-
тал женг мадни гужлу авун герек я.

Дуьньядин кьвед лагъай дяведин эхир

Мегъамед ШАГЪ-ГЪУЬСЕЙНОВ,
республикадин дяведин ва военный
кьуллугъдин ветеранрин комитетдин
председатель

1945-йисан 2-сентябрдиз Токийский бухтада
США-дин "Миссури" твар алай крейсерада
Японияди вич са шартни алачиз магълуб
хъайивилин гъакъиндай Актунал кьул члу-
гнай.

Дуьньядин вири халкьар патал ислыгъвал
арадал атана. Гъа и йисан 3-сентябрь Со-
ветрин Союздини Япониядал гъалиб хъайиви-
лин югъ яз малумарна. СССР-дин Верхов-
ный Советдин Президиумди тарихдин и зур-
ба вакъиа рикел хуьнин мураддалди "Япо-
ниядин винел гъалиб хъунай" медални тайи-
нарна.

Лугъун лазим я хъи, вучиз ятлани цийиз ара-
дал атанвай Россиядин Федерациядин Госу-
дарствонин Думади Россиядин тарихда хъайи
зурба вакъияяр тайинардай вахтунда Япония-
дал гъалиб хъайи югъ яз гъисабзавай 3-се-
нтябрь а сиягъдай акъудна.

И карди гъам Германиядин фашистрихъ
ва гъам Япониядин милитаристрихъ галаз
женгер члугун ветеранар мягътеларна ва
ажугълу авуна. Обществностдин хейлин
дестейрини Госдумадин ихътин кьарар на-
ривилелди кьабулна. Япониядихъ галаз Со-
ветрин Союзди халисан дяве авунай эхир.
Делилри тестиькарзавайвал, Германиядал
гъалиб хъайила, Рагъаклидай патай советрин
хейлин кьушунар Рагъэкъечдай патахъ ре-
кье тунай. Японвийрихъ галаз кьиле феи
женгера 12 агъзур кас кьван телеф, 25 агъ-
зурдалай виниз аскеррал ва офицеррал хи-
рер хъана.

Анжах 2012-йисуз, ветеранрин ва обще-
ственностдин тлалабунар, арзаяр фикирда
кьуна, РФ-дин Федеральный Собранидин Го-
сударственный Думади цийи сувар - 2-се-
нтябрь - Дуьньядин кьвед лагъай дяве куьтыгъ
хъайи югъ яз тайинарна.

Инал аз рикел хкиз кьанзава, Ватандин
Чехи дяве башламыш хъайи сифте йикъари-
лай Дальний Востока авай чи сенгерар хуь-
звайбуру гьалар кьвердавай кьизгъин жез-
вайди гьиссзавай. Иллаки Япония галай па-
тахъай. И уьлкведин гзаф кьадар кьушунар
Маньчжуриядин кьваларив кватнавай ва
абур Сибирь, Дальний Восток кьун патал Со-
ветрин Союздал вегъедай кьулай вахт гуьз-
лемишиз хъана. Баркаллу кар ам хъана хъи,
Советрин Союздин кьушунри японвийриз ахъ-
тин мумкинвал ганач.

Дуьньядин кьвед лагъай дяведин сифте
йисара Советрин Союздин союзникар тир США-
дин ва Великобританиядин гьаларни тариф-
дайбуру тушир. 1941-йисан декабрдиз Япония-
ди хабарсуз Перл-Харборда авай США-дин
базадал вегъена. Япониядин руководителрин
фикир сад тир: Америкадинни Англиядин кьу-

шунар островдивай яргъара тан ва абур Япо-
ниядин гуьзчивилик квай Китайдиз ва Корея-
диз ахъай тийин. И кар патал Япониядихъ
хъсандиз гъазурнавай армияни военный тех-
ника акъудзавай промышленность авай.

Вакаяйри кьалурзавайвал, США-динни
Англиядин гьукуматрилай чпин кьуватралди
Япония магълуб жедай чкадал гъиз жезвачир.
Абуру Советрин Союздивай куьмек гуьзле-
мишзавай. Гъавилляй Рагъаклидай патан союз-
никар СССР-ни жезмай кьван фад Дальний
Востока женгерик кутаз алахъзавай.

Къейд ийиз кьанзава хъи, Советрин Союз-
дин гьукуматди вичин союзникар садрани
кьеве турди туш. Гъеле Тегерандин конферен-
цияда пуд уьлкведи кьулар члугур икьрарин
бинедаллаз Советрин Союзди Германиядал
гъалибвал кьазанмишайвалди Япониядихъ
галаз женгиник экечлуни гъакъиндайни ма-
лумарнавайди тир. Гъа икI тирвилляй 1945-йи-

сан 9-августдиз Яру Армиядин аскерар Япо-
ниядин яракьлу кьуватрихъ галаз женгерик
экечлн. 19-августдизлай Япониядин кьушун-
ри чка-чака чеб магълуб хъайидакай малу-
марна. Чи аскерри Япониядин 148 генерал ва
ругуд вишев агакъна офицерар ва аскерар
есирда кьуна.

СССР-дин Яракьлу Кьуватри Дальний
Востока чпин везифа агалкьунралди кьилиз
акъудна. Душмандихъ галаз женгер 24 юкь-
уз давам хъана. ИкI дяве фад акъалтларуни
Америкадинни Англиядин агъзурралди аске-
рар телеф хъуникай кьутармишна. И гъалиб-
вили Китайда, Кеферпатан Кореяда ва Въет-
намда халкьдин инкьилабар гъалиб жедай
мумкинвални арадал гъана. Идалайни гъей-
ри, Азиядин хейлин уьлквейра милли азад-
вилдин гьерекартарни кардин акатна.

Япониядихъ галаз Россиядин алакьар
фадлай члурзвайди тир. 1904-йисуз, пачагъ-
дин гьукуматдин зайифвиликай менфят кьа-
чунна, Японияди хабарсуз Урусатдал вегъе-
най. И са куьруь вахтунда давам хъайи дяве-
да пачагъдин кьушунар кьаник акатна. Япо-
нияди Кьиблепатан Сахалин, Курилрин остро-
вар кьуна ва Россиядиз океандихъ фидай
рекьер агална.

1918-йисузни Японияди Советрин жегъил
республикадал гъужумна ва Дальний Восток
кьуна. 1938-йисуз японвийри Хъасан вирын па-
тарив чи уьлкведин кьушунрал вегъена. Са
йисалай лагъайтла, Дальний Восток Советрин
Союздивай кьакъудун патал Монголиядин
Халкьдин Республикада авай Халхин-Голдал
гъужумна. Ятлани чапхунчийрин фикирар кь-
лиз акъатнач, оккупантар Дальний Востокдин
районрай кат хъийидай чкадал гъана.

Гъа икI, 1945-йисан 2-сентябрдиз Дуьнья-
дин кьвед лагъай дяве куьтыгъ хъана. И кар-
дик Советрин Союздин Яракьлу Кьуватри
кутур пай екеди я. Гъанлай инихъ 70 йис алат-
нава. Чаз акъазвайвал, нубатдин дяведик цай
кутаз кьанзавай политикар, руководителар,
генералар ава. Къуй абур алатай дявейрин
нетижайрикай тарс хжудрай.

Дербентдин 2000 йис

Арабрин девир

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Россиядин Федерациядин виридалайни къадим шеъердин юбилей киле тухудалди къанни къуд югъ ама. Юбилейдиз гъазур хъунин къвалахар давам жезва. Куъчяяр, гъаятар ремонтзава, паркар тукъурзава, Нарын къеледин мулкар къайдадиз гъизва, шеъер зирзибилдикай миъзава... И вири серенжемра гъаф къадар инсанри, карханайри, фирмайри, яратмишдай коллективри иштиракзава. Массовый информациядин такъатри Дербент шеъердикай чапзавай макъалайри, шиклири, гъазурзавай телепередачар къадим шеъердиз ийизвай итиж са шумуд сеферда артухарнава. Гъар юкъуз Россиядин лап къибледа экъа хъанвай шеъердиз вишералди туристарни къевезва. Абура республикадин саки вири районрай ва шеъеррай къевезвай агъалиярни алава хъезва. И кардин шагид, мукъвара Нарын къеледиз феиля, чунни хъана. Ставропольский, Краснодарский крайрай, Москвадай, Белгороддай, Калмыкиядай атанвай мугъманрихъ галаз авар, дарги, лак районрай атанвай дагъвийрини къеледин акунрал, имаратрал гъейранвалзавай.

Эхъ, Дербентдин тарих къадимлуди, лап деринриз фенвайди, хейлин цивилизациярин ивири, ирс акахънавайди, ажайибди ва гъейранвал ийидайди я. Нарын къеледиз, тарихдин музейдиз шумудра фенатлани, нубатдин сеферда мадни цийи са вуч ятлани чир жезва, аквазва. Иллаки Дербентдин арабрин девирдикай. И кар фикирда къуна, чна къе къадим шеъердин экономика, яшайиш, культура, илим вилик тухунин кардик арабри кутур пай рикел хкида.

Лугъун лазим я хъи, 600- йисара Арабрин халифатдихъ ахътин къудрат, такъат хъана хъи, адан къушунрин хура садавайни акъвазиз жезвачир. Тарихдин дегилри успатзавайвал, сасанидин Иранди, Византияди, Сирияди, Палестинади, Юкъван Азияди, Кеферпатад Индияди адаз рей гана. Ислам дин дуньядиз чукурриз ва Кавказдин иесивални ийиз къанзавай арабрин къушунар Кавказдин Албаниядизни гъахъна. Кеферпатад Кавказдиз, Поволжьедин, Вилик квай Азиядиз, къибледин урусин дуньен чуъллериз алишверидин рекъер физвай Дербентни гъилик авун арабрин мурад тир.

642-йисуз, Сасанидин зурба уълкве мутъугъарайдалай гуъгуъниз, арабар Дагъларин уълкведиз гъахъна ва, хурук акадай шеъерар, хуърер барбатлиз, абур Дербентдин къеледин цларив агакъна. Арабрин полководец Сурак ибн Амралай хъсандиз мягъкемарнавай шеъер къаз алакънач. Къеледин Къырхляр варарин вилик киле феи женгина полководец, гуъгуънлай Дербентдин наместник хъайи Салман ибн Рабиандин стха, полководец Абд ар-Рагъман ибн Рабиа ва адан къуд агъзур аскер телеф хъана. Ятлани арабар чпин фикирдилай элячнач. Абуру къеле-шеъер гъалкъада туна. Яргъалди ик тефидайди чир хъайили, Дербентдин комендант Шахрияра арабрихъ галаз ислъгъевлин икърар кутлунна. Адан бинедаллаз шеъерди арабрин харж гузвачир, ама арабрин вири походра иштиракун лазим тир. Са шумуд йис алатайла,

Дербентдиз еке къушун гъаз халифдин хва полководец Маслама атана. Ада хейлин вахтунда шеъердиз регъбервални гана ва ам Кавказда чпин сиясат киле тухузвай военно-политический метлеб авай къилин къеледиз элкъурна. Дербентдикай административно-политический, культурадин, идеологиядин центр хъана.

Масламадин гуъзчивилик кваз шеъерда жуъреба-жуъре эцигунар киле тухвана, сенгерар ремонтна. Гъабуркай яз Дагъустанда ва гъаки Россиядани кваз виридалайни сифтегъан мискилинрин, медресадин дараматар эцигна. 733-йисуз шеъердин магълейра ирид мискилин авай. Шеъер магъалриз пайна. Сириядай, Месопотамиядай шеъердиз гъаф къадарда хизанар куъчарна. Ида алишверидин, сеняткарвиллин хилер вилик тухуз куъмекна. Дербент Кавказда юкъван асиррин лап чехи шеъердиз элкъвена.

Гъа вахтара шеъерда хъенчин къапарин, шуъшедин, металллар, къванер гъялдай, заргарвиллин, эцигунрин, гъалар гъазурунин, гамар хрунин, чарар, ипек, запунар акъуддай хилер вилик фена. Хуърун майишатдини виликди камар къачуна. Магъсулдарвиллиз, багъманчивилиз, заферан, ругъунар, памбаг, куш битмишаруниз къилин фикир гуз хъана. Гъа са вахтунда шеъердин портуникайни гъаф менфят жезвай. Каспий гъулелай Рагъкъечдай, Рагъакидай патарихъ, кефердихъ, къибедихъ парар дашмишзавай. Дербентди гъаф вилаятрихъ, шеъеррихъ галаз алишверидин алакъаяр тешкилнавай ва хуъзвай. Иниз Хазариядай, Урусатдай, Булгариядай, Джурджандай, Хорасандай, Хорезмдай, Индиядай ва масанрай алишверидин, савдагаррин карванар, гимияр къведай. Идан гъакиндай Дербент шеъердикай, адан агъалийридай, яшайишдикай, умуърдикай хъинар авунвай авторрин чешмейри успатзава.

Къейд авун герек я, Исламдин Халифатдин кеферпатад форпостуниз элкъвейдалай къулухъ Дербент политикадин, дяведин, административный вакиайрин яцла гъатна. Халифатда киле физвай крари гъар са камуна къадим шеъердин умуърдизни таъсирзавай. Ина яваш-яваш шариатдин къайдаяр, адетар кардик акатна. Халифатдин меркездивай яргъа авайвилляй, государствода гъукум гагъ са, гагъ маса династийрин гъиле гъатзавайвилляй Дербентда гъукум идара авунин дережани ара-ара усал жедай. Идакай менфят къачуна, шеъердин иесивал ийиз къандайбурни пайда жедай. Гагъ - Хашимидин династияр, гагъ - Агълабидрин тухумар, гагъ - Ширван шагъдин итимар, гагъни - сельджукурин султанар.

Арабрин тарихчи Абу Гъамид аль-Гарнатиди хъейвал, X-XI асирра Дербентда Дагъустандин халкъарин векилар, арабар, персер, туърквер, осетинар ва мсб. яшамеш жезвай. Гъа ина умуър куъчурмишзавай дагъустанвийри сифтебурукай яз исламни къабулна. Малум тирвал, исламдин шегъерра Къуръандин, Суннадин положенийрал асаслу яз агъалийри чеб азаддиз гъиссзавай. Абуру чпин фикирар, итижар хуъз алахъзавай. Гъа са вахтунда а девирдин маса уълквейра хъиз лувиллин зегъметдизни рехъ ачухъзвачир. Гъа и къайдаяр Дербент шегъердани тунвай ва ида шегъердин сеняткарриз алишверидинни сеняткарвиллин корпорацияр - гильдияр

арадал гъидай мумкинвал ганвай. Гильдиярин къилени раисар (начальник) акъваззавай.

Тарихдин чешмейри успатзавайвал, шегъердин гъукум алишверидинни сеняткарвиллин аристократиядин гъиле авай ва политикадин жигъетдайни адан таъсирлувал акъван екеди тир хъи, раисри са шумуд сеферда чпиз табий тахъай шегъердин гъукумдарар дегъшариз, абурун чкадал чпин итимар тайинариз туна. Идакай тарихдин "Тарих Баб аль-Аббаб" хроникада, "Рагъкъечдай патан тарих" ктабда хъенва.

Раисрин гильдияр, цехар (араб члалал "аснаф") чпин пешекарвиллин савдилелди, сада-садаз куъмек гуналди маса тешкилатрилай тафаватлу жезвай. Абурухъ юридический рекъай чпин къилдинвални авай. Маса къуватрилай тлимил аслу тир. Цехдин ва я гильдиядин члехиди (раис) къвалахдин юлдашрин рейсавдиллин къарардалди хъяззавай. Раисрин тешкилатрихъ къуват, такъат авай члал чиз, шегъердин бязи гъакимри алишверидинни сеняткарвиллин цехар, гильдияр гусударстводин управленийрал эхлязавай. Лазим вахтунда абурукай куъмек хъатдайвал, шегъердин гъукумдиз талукъ месэлаяр гъялдайла, абуру чпин тереф хуъдайвал. Дугъриданни, тарихдин чешмейри тестикъарзавайвал, раисрин гъерекатрилай, абуру нин тереф хуъзватла, гъадалай шегъердин гъукумдаррин мягъкемвал аслу жезвай.

Шегъердин сиясатдин, экономикадин, культурадин месэлаяр гъялдайла чпин гаф лугъуз, къастарикай хабар гуз, мурад ар вилик эцигиз ва гъукумдаррилай истемиишиз вердиш хъайи раисрин къуват яваш-яваш ахътин дережадив агакъна хъи, абуру шегъердин власть гъиле къадай гъерекатризни рехъ ачухна. Гъа ик, 869-йисуз раисрин хизандай акъатай Сулайми Хашим II ибн Сурака муъкуъ раисрин куъмекни галаз гъукум вичин гъиле къуна ва Дербент шегъердин эмир тирди малумарна. Гъа са вахтунда ада шегъер Халифатдин аслувилай хкудун къазанмишна.

Шегъердин агъалийрин чехи пай сеняткаррикай, устларрикай, шаклуртрикай, фялейрикай, морякрикай, карванар гъалдайбурукай, савдагаррикай, алверчийрикай, къараушрикай ибарат тир.

Раисрихъ чпин къушунарни авай. Шегъердин эмирди тухузвай политика чпиз хийирлуди тушир вахтунда раисри чпин къушунар майдандиз акъуддай ва гъаким къуллугъдилай чукурдай. "Дербентдин тарих" ктабда и жуъредин агъвалатриз талукъ хейлин мисалар ава. Ик, дербентвийр са шумуд сеферда шегъердин эмир Маймуназ акси яз экъечна.

989-йисуз Дербентдиз исламдин диндин табигъат тухузвай Муса ат-Тузи атана. Ада вичин вязер гъахъвилли, дуъзилли, инсанвилли талукъардай. Агъалийрини адахъ ди-къетдивди яб акалдай. Ида са куъруъ вахтунда шегъерда Мусадин терефдарар артухарна ва зегъметчи инсанриз гъахъкъидаказ Дербентда гъахъвал тваз къан хъана. Акъваз-акъваз эмирдин гъукум зайикъ хъана. Муса ат-Тузидин регъбервиллик кваз шегъергълияр эмирдиз акси къарагъна. Маймун саки са ваъра Нарын къеледа чуънуъ хъуниз мажбуру хъана. Эхир ам гъукумдивай къахъатна.

Къейд авун лазим я хъи, халифатди дербентвийриз хейлин азадвилер ганвай. Махсус къарардалди абуру налогорикай азаднавай. Гъукумдин киле акъвазнавайбуруз халкъ истисмар авун къадагъа авунвай. Ихътин кардиз рехъ гайи эмир къуллугъдилай чукурзавай. Ширвандин нафтладин, къелен мяденрилай къевезвай къазанжияр вири Дербентдиз гузвай. Шегъердиз мугъман жезвай Халифдин векилрикай садни, шегъергълийриз пул, пишкешар пай тавунмаз, ахъайзавачир. Мусурманар хъанвай чкадин инсанар гусударстводин къуллугърал эцигзавай.

Куърелди, арабри агъавал авур девир къадим шегъер патал метлеблуди, хейлин рекъерай вилик феиди, майдандиз илимдин, искусстводин, ширатдин, философиядин, диндин зурба арифдарар, бажарагълу ксар акъудайди хъана. Ам неинки Кавказда ва гъаки мусурманрин вири вилаятра культурадин, алишверидинни сеняткарвиллин зурба центр, твар-ван авай шегъер хъиз райж хъана.

Сувариз
гъазурвилер

Хийр ЭМИРОВ

Республикадин Гъукуматди, Дербент шегъердин администрацияди малумарнавайвал, 2000 йисан юбилейдин сувар гурлудаказ, гъаф къадар мугъманрин иштираквал аваз, культурадин, искусстводин, спортдин жуъреба-жуъре мярекатар тешкилнаваз киле фидайвал я. Абуру дуъзгуъндаказ, галай-галайвал киле фин тешкилатчийрин, жавабдарвал хиве авай ксарин ва гъаки волонтеррин къвалахдилани аслу я.

Алатай гъафтеда Дербент шегъердин аялрин ва жаванрин яратмишунардай дворецда 1100 студент ва школьник къватл хъана. Абуру волонтеррин гъерекатдик экечна ва суварин йикъара тамамардай крар тайинарна.

Суварик чпин зегъметдин пай кутаз къанзавай жаванриз, жегълири РД-дин жегълирин крарин рекъай министр Заур КЪУРБАНО-ВА, Дербент шегъердин администрациядин къил Азади РАГЪИМОВА, РД-дин туризмдин рекъай комитетдин председателдин заместитель Муслимат ХАЛИМБЕГОВАДИ тебрикдин, разивиллин гафар лагъана.

Жегълирин крарин рекъай министрдин заместитель Анна БЕЗРУКОВАДИ волонтеррин "Дербент-2000" корпус презентация авуна ва къватл хъанвай жегълиризни жаванриз чпи суварин юкъуз гъихътин крар авун лазим ятла малумарна. Волонтерри тешкиллувиллин штабда, мугъманханайра къвалахди, мугъманрин делегацияр къаршиламишда, абуру шегъердин гуърчег чкайриз, суварин мярекатрик тухуда, куъчейра патрулвиллин везифа килиз акъудда, герек атайтла, МЧС-дин рабатникриз, медикиз куъмекар гудат.

Заур Къурбанова волонтеррин гъерекатда активвилелди иштиракзавайбуруз, иллаки алай йисан мартдин вацралай жегълирихъ галаз семинарар-тренингар тухвайбуруз сагърай лагъана ва хейлин активистриз министерстводин патай грамотаяр гана.

* * *

РД-дин алакъадин ва телекоммуникациярин министерстводай хабар гайвал, 19-сентябрдиз суварик квайбуруз пулсуз Интернетдикай менфят къачудай мумкинвал гузва.

Суварин мярекатра иштиракзавай гъар садавай пулсуз Интернетдик экечлиз ва адакай менфят къачуз жеда. Министерстводин пресс-къуллугъдин векил Тельман Ражабова лагъайвал, алай вахтунда ги компания и кардал машгъул жеда-тла, Интернет суварин мярекатар киле фидай ги майданрал тешкилатла, гъам тайинарзава.

Сувар киле фидай члавуз сотовый алакъади, мобильный Интернетди датлана къвалахун патал талукъ серенжемар къабулзава. И важиблу месэла гъялунал чи уълкведин лап зурба интернет-провайдерар ва алакъадин операторарни желбзава. Имни акл лагъай члал жезва хъи, Дербент шегъердин 2000 йисан юбилейдин мярекатрикай дуньядин вири пипериз хабар гуз, шиклар, видеоклипар рекъе тваз жеда.

Цийи Дагъустандин яржарикай...

ВЕРЕВИРДЕР

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

И келима чаз чи СМИ-рай муквал-муквал ван жезва. Республикадин Кьили ам чун патал лап кар алай проектрикай сад яз вилик эцигнава.

А келимадин гъавурда адетдин келзавайбур гьик акъазватла?

Зи фикирдалди, адак, сифте нубатда, политикадин жигетдай чи къаст вуч ятла, ахпа экономикадин жигетдай чи вилик квай месэлайрин кьетленвал, идахъ галаз алакьалу яз, социальный, яшайишдин, культурадинни образованидин ва маса хилерай вучтин максадрихъ чун фин лазим ятла къалурзавай метлебар ква.

Дагъустан "цийи" хъувун?.. Зи рикел хквезва: "перестройка" лугъудай завал галукьдалди Дагъустандикай "Дагъларин уьлкве", "чаларин уьлкве", "халкъарин садвиллин хизан", "багъларин уьлкве", "алимринни шаиррин уьлкве", "хванахвайринни дустарин уьлкве", мад маса тварар къаз, рахазвай. Дагъустандиз "жегилрин республика", "багъларинни уьзюмлухурин ватан" гъавайда лугъузвачир. Дагъустандин Огни, Избербаш, Каспийск, Сухокумск гъа девирда жегилринни комсомолри арадал гъайи шегьерар я. Абурухъ галаз чи меркез Махачкъалани, Къизлярни, Дербентни хейлин "жегил" хъьанвай... Зун гъеле гъа члаван "жегилрин эцигунрикай", "жегилрин колхозрикайни совхозрикай", "жегилрин карханайрикай", бригадайрикай рахазвач...

Гила чун гьихътин Дагъустандикай рахазва? Амани чун "жегилрин республика" яз? Вуч цийи шегьер, хуьр, кархана, ГЭС, мяден эхиримжи 10-20 йисуз арадал гъана? Амани виридаз ачуь, азад, къизилдин къум алай пляжар чи шегьерра? Гъатта патарив къванни? Гъуьлуьн вири кьерехар хусиятчийрин жугъунра гъатнава, гъабурун яракьлу къуватри хуьзва.

Физ жезмани сиягъатриз чи дагъларинни тамариз? Анрикай террористринни бандитрин маканар хъанва. Вуна яргъай атай мугъманриз вуч къалурда?

Амани чахъ дуньядиз машгъур хъайи Ахцегьрин ичер? Дербентдин ципицлар? Геджухдин чехирар?... Чи санаторияр, ял ядай квалер нин гъиле гъатнава? Шумудни са цийи проект ("Лазурный берег", "Немецкая деревня", "Матлас" ва я "Яру Дагъ" лугъудайбур) чарарал аламаз црана...

Каспийский кьелечли листерин шувшедин завод, тамамдиз ишлемишиз вахкуз таханмаз, "банкрут" хъана лугъузва. "Международный портар" лугъудайбуру низ вуч хийир гузватла чаз чадач, амма абурун иесияр са шумудра дегиш хъанва.

Уьлкведин Президент В.Путин вичин 2013-йисан Чарче, адалай къулухъни, месела, и йикъара Крымда кьиле фейи еке гуьруьшрални са шумудра лагъанва: Россиядин гъуьндурь чи гъар садан гъуьндурь дилай аслу я.

Бес Дагъустандин гъуьндурь?..

Зун Кьиблепатан Дагъустанда, чи лезги районар акъазвай крарикай, гъларикай рахазва. Абурун асул яржар, кьилин лишанар арадал хкун тавунмаз, зи фикир я, бажагъат Дагъустандин асул яржани (брендни) арадал гъиз жеда. Са пад дири яз, мукъуь пад начагъ бедендикай сагъди жедайди туш. Акъахай ичи хуьрер галай райондиз авадади гьик лугъуда?..

Месела, Ахцегь райондин ярж адан менивал къалурзавай Жуьмя мискин, мукъвер, чими ятар (санаторий) ва багълар я. Бес патарив гвай хуьрер? Хипер хуьзмачир Хинерни Фияр, гьерини ниси, як гъасил тийизмай Чеперни Ялахъар, маса хуьрериз галачиз Ахцегь райондин ярж гьик аквада? Ахцегь багъларин ад мус арадал хквезда?..

Докузпаради вичин кьилин ярж яз Эренлардин зиярат хъянавай хъиз я. Гзаф крар авунва аниз агъалияр желб авун патал. Амма хипехъанвал ина вири хуьрериз къадим вахтарай атанвай ирс я эхир. И хиле гамар, халичяяр, гуьлуьтар хрун, якни ниси, хамар (кюртар, кавалар) гъасилун арадал гъизвайди тушни!? И хилер амачир район гьик аквада?

Инин яржарикай мад сад альпинизм я. "Яру-Дагъ" база арадал гъун патал такъатар бес жезвач. Бес республикадиз и кар акъазвачни? Инвесторар куьз юзавач?.. Альпинистар иниз гъар йисуз къевезва эхир!..

Мегъарамдхуьруьн райондин твар къурвалди рикел Россияда санани авачир хътин субтропикрин - Самурдин тамун твар, идахъ галаз сад хъиз, гъа тамунни гъуьлуьн кьерехда асирра виликди физ хъайи балугъчивал рикел хквезва. Ахпа и райондин мулкарал битмиш жез хъайи сарубугъдадикайни гъажигъдадикай, булвилелди хъайи кьелемлухрикайни багъларикай, уьзюмлухрикай хиял физва. Ибур галачиз и райондин ярж жедач. Амани а чилер, хилер ярж жеривал?..

Сулейман-Стальский район чехи арифдарар тир Сулеймананни Алкъвадар Гъасанан, Етим Эминанни Алибег Фатахован ва маса тварари лишанламишнава. Амма асирра и район вичин ятари (кпул, ричал), Кварчагърин уьзюмлухри, Къасумхуьруьн багълари (пниийри, ичери, чухъверри) машгъур авурди я. И хилер гуьнгуьна гъат тавунмаз иниз патарай мугъманар бажагъат къведа. Атайтани, яргълди дурум гудач. Абуру хуьдай шартлар авач.

Бес ихътин район галачиз республикадин ярж гьик жедайди я?

Гъа и тегьерда чи гъар са хуьре, районда (Къурагъа, Гелхена, Кьепирдал, Белижда, Агъларик, Рубасда, Хивда, Архитла, Къандика, Хъукъва, масанрани) чавай квахъна, арадал хкиз тежезвай ивирач, яшайишдин хилер, крар, адетар ава. Вирибуруз виринра гъам чкадин, гъам республикадин, гъак чехи уьлкведин патайни къайгъударвал, фагъум-фикирна туькьурнавай планар (проектар) хъиз, гъахътин къастни герек жезва.

Эхъ, Дагъустан "цийи" хъувуна кьанда! Сад тир, гъахълу, бахтлу, виридаз истеклу Дагъустан хъун патал гафарилай гзаф крарик кьил кутадай рухварни рушар герек я.

Республикадин Кьили дуьз лугъузва: "Чун са команда хъун лазим я..."

За алава хъийидай: рикл, руьгь, гъилмихъи, гъакъван савадлу, хайи чилихъ рикл кузвайбурун команда...

Амма гъелелиг акъазвайди, сихилар сад хъана, гъарда санихъ чухазвай, сада садавай къакъудзавай, сада-садаз маса гуз, маса къачузвай (чилер, малар, девлетар) Дагъустан я. Вични гила къуд патал пайнава. А паярни къве терефдихъ элкьуьрнава: кефердихъ-кьибледихъ... Пулар, такъатар чара ийидайлани, гъакъван тафаватар арада твазва...

Савадлувиликай яваш-яваш авамвал, виликди еримешуникай къулухъди ялун, ихтибардикай вил къягъун, агатуникай къакъатун... жезва. Ихътин шартлари "цийи" ярж (бренд)арадал гъида?..

Шад хабар

Педагог-академик

Мерд АЛИ

И йикъара чав Москвадай шад хабар акагна: Социальный технологиярин ва чкадин самоуправленидин илимрин Академиядин алимрин советдин кьарардалди чи ватангъли, Ватандин Чехи дявдин ветеран-контрразведчик, алай вахтунда ДГПУ-дин къецепатан чалар чирунин теориядинни практикадин кафедрадин заведующий, педагогикадин илимрин кандидат, профессор **Абдулла Мегамедович МУРСАЛОВ** и Академиядин гъакъикъи членвиле къабулнава, "Педагогикадин технологияр" пешедай. Къарарда къейднавайвал, къецепатан чалар чирунин педагогикадин технологияр арадал гъунин ва кардик кутунин жигетдай чехи агалкъунар къазанмишунай.

Твар-ван авай муаллимдин - алимдин, чехи тешкилатчидин ва насигъатчидин им нубатдин агалкъун я. И дережайрихъ ам яргъл йисарин (саки 60 йисалай виниз) педагогвиллин зегъметди гъанва.

Амма ислягъ ва виридалайни истеклу пешедин-муаллимвиллин, акъалтзавай несилар халисан вижданпересар ва ватанпересар, интернационалистар яз тербияламишунин рекел ам 1941-1945-йисарин Ватандин Чехи дявдин ялаврайни цаярай экъечлайдалай къулухъ атана. Им адан къисмет я.

А.Мурсалов 1926-йисан февралдин вацра Ахцегъа дидедиз хъана. 1944-йисуз юкьван школа акъалтларайвалди адаз Советрин Армиядин жергейриз эвер гана. Вичиз гъеле школада амаз немс, ингилис, туьрк чла-лар (лезги, урус члаларилай гъейри) хъсандиз чизвай жегил гъа члаван КГБ-дин махсус частуниз - Кремлдин дивизиядиз реке туна.

Ик ада тамам 9 йисуз чи разведкада, контрразведкада къуллугъна, гъакъван четин ва жавабдар гьерекарани женгера иштиракна. Хурудал женгинин чехи наградаар алаз хтай командир вири уьмуьрда педагогвиллин зегъметдал машгъул я. Вичин чирвилер ва пешекарвал ада илимрин кандидатвиллин, ахпа профессорвиллин лайихлу дережаяр къачуналди хкажна. Ада иштираккай къван илимдин мярекатар гъисабна куьтгъыз жедач.

Абдулла Мегамедовичан педагогвиллинни алимвиллин, методиствиллин агалкъунар адаз "Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим" лагъай (1963-йис)

гъурметдин твар, Дагъустан Республикадин Гъурметдин грамота, маса наградаяр гуналди къейднава.

Заз акл я, къушра цавухъ, балугъди гъуьлуьн деринрихъ ялдайди хъиз, Абдулла Мегамедовича датлана илимдин деринрихъ ялзава. Марифатдин, къанажагъдин жигетдай лагъайтла, ам гзаф несилрин алимриз ва муаллимриз чешне яз хъана, гилани гъакл я.

Инал зи рикел чи газетдин амадагрикай сад тир ва гъакни жегил несилриз датлана чирвилеринни акъул-камалдин тарсар гузвай писателни, илимрин доктор Къ.Х.Акимован келимаяр хквезва: "Абдулла Мегамедовичахъ галаз са суфрадихъ ацукъна гъакл суьгъбет авунини инсан акъулдиз къуватлу ийида, зигиндиз деринарда. Ам чи алай аямдин Дагъустандин педагогикадин илимда гъуьндурь дережа авай гъетерикай сад, гъа са вахтунда гъакъван сабурулу, клусни дамах гвачир инсанни я. Им лагъайтла, алимдин камалдин деринвиллин лишанрикай сад я..."

Заз Абдулла Мегамедович гзаф мярекатра патавай акъадай, вичихъ галаз суьгъбетардай мумкинвал хъана. Зун гъавурда акъурвал, адаз неинки дуньядин халкъарин чалар гзаф чида, уьмуьрдин шартлар ва акъалтлай муракаб гъларни, анрай экъечдай уламарни хъягъиз, меслят къалуриз хъсандиз чида. Адан хейлин ученикри ам "энциклопедиядин чирвилер авай" кас я лугъуз тарифна. За а гафарал къул члугъава. Гьик хъи, ада чи газетдиз кхъей саки вири затлар зи вилик атана. Абуру урус члалал кхъенвай (литературадин, чалан, марифатдин, тербиядин ва маса месэлайрай, абурук дявдин рекьерин рикел хкунарни квай). Лезги чалаз абур элкьуьрун, алимдин фикиррин образивал, деринвал, гъахъвал хуьн акъван регъят кар тушир.

Алимдин 80 йис тамам хъайила, за адакай "Шарвилдин кьеле хъиз я къакъанвал..." кьил гана очерк кхъена. Къени за а очеркдай бязи цларар тикрарзава:

*Адан кимик даим-эбед эл жеда,
Камалдин кьел жеда гъар са гафуник.
Руьгъ рахада, ам Самурдин сел жеда,
Лейсанрин сир ава касдин гафунихъ...*

Мубаракрай ваз, Абдулла Мегамедович, къачунавай цийи дережа!

И келимаяр за неинки са жуван, гъакл "Лезги газетдин" редакциядин коллективдин, ви виликан вири ученикрин, ви багърийрин патайни лугъузва...

Дагъустандин халкъарин Садвилин йикъан вилик Абур стхаяр хьтин дустар тир

Мердали ЖАЛИЛОВ

И гуьруьшар 1991-йисан июндин вацра кыле фена. Гьа чӀавуз авур кхынар зи архивда амай.

А йикъара СССР-дин АН-дин Дагъустандин илимдин центрада, ЦӀадаса Гьамзатан тӀварунихъ галай ИИЯЛ-да зурба алим, просветитель ва общественный деятель **Башир ДАЛГАТ** хайдалай инихъ 120 йис тамам хъуниз талукарнавай илимдин сессия кыле фенай. Республикадин илимдин векилри хъсан гъазурвал акунвай, сессия еке активвал аваз кыле фенай.

Башир Керимович Далгатан илимдин ва кӀвалахдин ирс чӀехиди, рикӀел хуьниз лайихлуди тирди сессиядал рахай вирибуру кьейднай. Ада Кеферпатан Кавказдин халкъарин адетар ва законар ахтармишун патал иллаки гзаф кӀвалахар тухвана. Диндин тарих чирунин рекъяйни адахъ гегенш ахтармишунар ава. Идалай алава, алимди дагъвийрин сивин яратмишунар кӀватӀ хъувун, абур ахтармишун, чап авун паталдини тӀимил алахъунар авунач. Гилан аям патал а ирсинихъ еке метлеб ава.

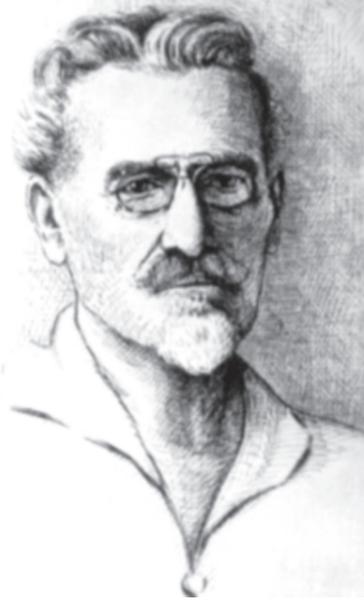
Советрин девирда публицист ва алим, революциядин активный иштиракчи Башир Керимович халкъдин гегенш кьатар савадлу, руьгьдин жигъетдай кьуватлу авун, илимда ва культурада цӀийи несилар тупламишун ва тербияламишун патал экъечӀна. Даргийрин гилан девирдин алфавит тукӀуьрайбурукай сад гьам я.

Алим кьве девирда яшамш хъана. Савадлу хизанда чӀехи хъайи адаз Европачи ва Кавказдин халкъарин гзаф чӀалар чидай. Ада Ставрополдин гимназия, ахпа Петербургдин университетдин юридический факультет акьалтӀарна.

Алимдин ва общественный деятелдин ирсинизни уьмуьрдин рекьериз талукарнавай илимдин сессиядиз Москвадайд адан руш, М.Горькийдин тӀварунихъ галай дуньядин литературадин Институтдин илимдин чӀехи кьуллуьгъчи, филологиядин илимдин доктор, профессор **Уздият Башировна Далгатни** хтанвай. Заз адахъ галаз кылди суьгьбетардай мумкинвал хъана. Гьелбетда, адан суьгьбетри рикӀелай тефидай таъсирна. Идан себебни ам я хъи, зун лезги, а чӀаван "Коммунист" газетдин корреспондент тирди чир хъайила, ада гьасятда, фадлай чидайда хъиз, зи гьил кьуна ва вичихъ галаз санал ацукьун теклифна. "Лезгийр чир хизандин, иллаки зи рагьметлу бубадин еке хванухъвар, танишар, дустар тир" лагъана. И декъикъайра адан вилера шадвилин экв, гьакъван ачух нура куькӀвенвай. РикӀикъ кьалабулух кваз ам вичин документа кьекъвена, ахпа зи вилик хейлин шиклар, вахтунивайни ранг чурьутмишиз тахъанвай чарар ачухна. "Ингъе ибуруз килиг, ибур кӀела, куьн зи шадвилин гъавурда акъада" лагъана.

Зун килигзава, лап багъа ядигарар тупалай ийизва. Абурукай сад Башир Далгатаз чи зурба алим ва публицист **Алкьвадар ГьАСАНАН** хва **Алиди (Абдул-Алиди)** багъишнавай шикил я. Адал художникдин хътин гуьзел хатӀаралди кхъенва: "Башир, вуна зунни мукьвал-мукьвал рикӀел хваша. Куьгъне са дуст цӀийи кьведалай хъсан жеда гьа! Али Гьасанов. 1889-йисан 23-май".

Зун и хатӀари ва гафари, иллаки абурун гьиссери, манадин деринвили кьадарсуз гьейранарна. Зи хиялар а яргал йисарди фена. Килиг гьа! Дагъви кьве жегъилди - лезги Алидини даргиви Башира санал Ставрополдин гимназия куьтягънава. За шикилдиз дикъет гузва: Алидин яшар 17-18 ятӀа, мад жедач. Адал кьешенгдиз алукунавай гимназистдин форма ала. Меркер кӀалин я. Вилера кьуввал, инанмишвал, дагъвидиз хас виӀегъвал ава. Жегъилди спелрал, мумкин я, гьеле садрани уьлгуьч алтадनावач.

Абдул-Али Гьасанов

Уздият Башировнади зи гьейранвал кьатӀана. "Гъан, гьикӀ я! Бегенмиш хъанвани!" лугъуз, рикӀин сидкьидай шадвална. "Али Гьасановичани зи бубади санал гьакӀ кӀелнач. Сада-садахъ галаз стхавална! - алава хъувуна ада. - Лап зурба алакьунар авай гимназистар хъуниз килигна, абур кьведни Ставрополдай Петербургдин университетдиз, а чӀавуз Владикавказда аваз хъайи губернаторди махсус стипендия гуз, рекъе тунай. Бес! Ихътин кьисметринбуру я зи бубани Али Гьасанович! Иниз килигна чи хизандиз лезгийр клан я, мукьва я, ала я. Зи бубади, зун инанмиш я, Али Гьасановичани садрани чпин уьмуьрда гьалтай ксариз им лезги я, ам даргиви я, им ингуш я, ам чечени я лагъайди туш. Абуру стхавилиз, архавилиз, инсанрин алакьунриз гьуьрметдай, кьимет гудай".

Уздият Башировнади заз мад са чар кӀелун теклифзава. "Им зи бубади Али Гьасановичан гьакъиндай лагъанвай эхиримжи гаф я, - пашманвал квай сесиналди лугъуза алимди. - Куьне кӀела, куьн гъавурда акъада зи пашманвилин". Дугъриданни, им пашманвилин чар тир. Адан са пӀел "Им 1928-йисан 8-январдиз акъатнавай "Яру Дагъустан" газетдани чапнава" гафар кхъенвай. Адахъ гена са гьечӀи чар - а чӀавуз типографияда чапнавай бюллетень гала. За кӀелзава: "ДАССР-дин Госпланди хажалат чӀугунивди хабар гузва хъи, 1928-йисан 2-январдиз Дондал алай Ростовда яргалди давам тахъай залан азардикди Президиумдин член Али Гьасанович Гьасанов кечмиш хъана. Кучуддай йикъакъай кылди хабар гхуда".

Зи рикӀяй, и кӀвалах и мукьвара хъайиди хъиз, кьайи зуз фена. Гьайиф чӀугунин зуз. За мукьуь чар. Башир Далгата вичин дустунин гьакъиндай вуч кхъенватӀа, гьам кӀелзава: "Али Гьасанов кьакъатун интеллигенциядин кьуватралди гьакӀани кесиб тир Дагъустан патал залан я ва эвез авачирди я. Чна, адан школадин юлдашри ва ватангълийри, и фад агакьай магърумвал генани хцидаказ гьиссзава".

За и чар кхъей касдин рикӀе авай пашманвални, гьа са вахтунда дуст паталди хуьз хъайи муьгъуьббатни, ватангълийриз хъанвай залан пашманвал са кӀус хъайитӀани кьезилариз кланзавайдини гьисс ийиз башламишна. Зи фикир тамамвилелди чарчи желбнавай. За, ам кӀелиз, тади гьалда зун паталди важибулу тир вири кьейдер блокнотдиз акъудзава. Уздият Башировнади, и кар акурла, рикӀивай шадвалзава ва чар кӀилъай-кӀилиз кӀелдай, анай кьейдер кхъидай мумкинвал гана.

"Ам лап тек-туьк гьалтдай хътин, чирвилер кьачунин кьастунин пак ялаври ишигълу авунвай студент тир, - кӀелиз, кхъизва за а чарчай. - Востоковединидин факультетда гузвай илимрал бес кьадар

Башир Далгат

рази тежез, ада юридический ва историко-филологический факультетрани курсариз яб гуз хъана. Философиядин гзаф томри-кай ибарат тир тарих лап дериндай чирна. Чехи гьевесдалди ва рикӀин ашкьидалди саки гьар ниянз университетдин общежитида ада студентриз философиядай лекцияр кӀелдай. Чун адан фикиррин гужлу-вили, зи гиндин мишвили ва хцивили кьарсатмишдай..."

Гьакъван дамахдивди, паквилелди кхъенва и гафар! Им гьакъикъатдани йисари арадал гъанвай дуствални стхавал тирди чир хъун четин тушир.

Зун чи кьенин аямдин жегъилрихъ - чи школьникрихъни студентрихъ элкьвена рахазва: квелай икӀ кӀелиз, яшамш жез, дуствилин алакьаяр хуьз, сада-садахъ гьуьрмет ийиз, сада-садан алакьунрал дамах ийиз алакьзавани? Квез куь дуствилин кьанунар авани? Чи кьагъриман бубайрин ирсиникай кьев вуч гва?..

Гьайиф хъи, чаз Баширанни Алидин хътин дуствилин алакьаяр, лап герек яз, кьитвилелди жагъизва... И хиялри, суалри зун яргалди чпин суьгъурда тунва. За гьиссзава, им Башира Алидин гьакъиндай кхъенвай гафарин суьгъур тир. "Маса Али Дагъустандихъ гьелелиг авач", кхъенва Башир Керимович Далгата Дагъустандин Госпландин проектдин сад лагъай автордикай, алимдикай, культурадин деятелдикай. И цӀарари шумуд несилдин рикӀер генани шад хъийида!

Са кар мадни кьейд ийиз кланзава: Башир Далгат лезгийрин зурба векилрихъ галаз неинки гьакӀ дуствилелди яшамш хъана, ада Лезги чилел кӀвалахни авуна. Уздият Башировнади дамахдалди муштулухар гузвай: "Зи бубади 1922-йисуз Сулейман-Стальский райондин Хпутьхърин хуьре кардик кухтур живедин мяден кӀвачел акъвалд хъувунин вичин еке пай кутуна. Ана сифте акъуд хъувур кьве пут живе савкъат яз Москвадиз В.И.Ленинан тӀварцӀел рекъе тунай. Живе чи Советрин власть хуьн паталди герек тир. Зи бубадиз, Хпутьхъа яру мяден кӀвачел акъвалд хъувунай лезги писатель Гьаким Къурбана гьа и тӀвар алай роман бахшна кхъенва! Акъазвани, чи алакьаяр гьакъван дурумлубур, шумуд несилди арадал гъанвайбуру ятӀа..."

За кье, Дагъустандин халкъарин Садвилин йикъан вилик, ихътин чарар, гуьруьшмишвилер рикӀел хкунихъ вичин мурад-метлеб авачиз туш. Заз лугъуз кланзава: чяхъ, неинки Дагъустандин, гьакӀ чӀехи Россиядин халкъарихъни дуствилелайни стхавилелай, архавилелай хъсан маса рехъ ва кьисмет авайди туш. А кьисмет ва чи тарихдин зурба ирс хуьнз чун вири мажбуру я...

Шиклар архивдай кьачунва.

Лезги манийрикай

ВЕРЕВИРДЕР...

Раида РЕВШАН,
филолог. Астрахань шегьер

И цӀарар кьелемдиз кьачуниз зун мажбурайди жегъил шаир Билал Адипован "Аваз хъурай "Перизада" япара" ва "Хайи манияр" тӀвар алай ширир хъана. Абурун маналувили зун гьасятда чӀел желбна. Дикъетдивди килигӀайла, акъазва хъи, и эсерра ихтилат тек са манийрикай физвач...

Гьахълудаказ лугъуза: музыкадини манийри халкъдин руьгьдин дережа тайинарзава. Бес чи уьмуьрда манийрин ролдикай чна фагъумзавани? Чи мехъеррал, межлисрал гьихътин манияр лугъуза? Гьихтин макъамар язава? Абуру чи жегъилрихъ гьихътин гьиссер гузва? РикӀин тӀалдивди лугъун лазим я хъи, парабуроз халкъдин манийрикай, медениятдин деринрикай хабар авач. ЦӀийиз теснифзавай маниярни дувулривай яргъа, маса авазрин бинедал алайбуру я. Чна тӀварар кьунвай ширирани авторди и месӀалар кьарагъарзава. "Вучиз чи япара масабурун музыка ава, вучиз чи ритмаяр, чи авазур квахъзава?"

ГьинаватӀа чӀалан зурба ариффар?

Гьиниз физва чи манияр, адетар?

Аваз - чара, гафар - чара, руьгъ - чара...

И цӀарара гьикъван чӀехи тӀалар, дердер ава...

Алай аямда тукӀуьруьрин вири те-рефра азавал ава. Гьайиф хъи, пара вахтара ида чӀехи зиянари гузва. Пара манидарины музыкантри, инай-анай кьаз, усал музыкаяр "тукӀуьрзава". Композиторрини мани лугъузвайбурун сеняткарвилер кьвердавай агъуз аватзава:

Вучиз чӀуру хъанватӀа чи ванерни,

"Лопитайри", "Миленайри" кьунаавай,

Ван хъайила, алуьдачни кьенерни,

Чара макъам, лезги гафар тунавай...

"Хайи мани" ширида авторди саки муькуь ширида лугъуз тахъана амуькай фикирар чав агакарзава. Чехи ашкьидалди шаир чаз шумудни са несилдиз тербия ганвай халкъдин манийрикай рахазва, рикӀин сидкьидай лугъуза: "Им я чи музыка, им я чи руьгъ, им я чи меденият!"

Ширида "Пейкер хала", "Мулейли" хътин фад-фад чи япарихъ галуькьзавай манийрихъ галаз санал, рикӀелай алатнавай халкъдин манийрин тӀварарни ава. Халкъдин манияр сур чӀаварилай чи медениятдин нехишар я, чпи гуьзгудди хъиз чи тарих кьалурзавай, чаз чи бубайрилай аламай аманатар я.

Хайи мани - халкъдин мани,

Гьикъванни я вун чаз клани!

Девиррилай гел хъиз амай,

Лезгивилин кьел галамай...

Манида тек са аваз ваь, милливал, хайивал, ивидин рикӀел хкунар хъун герек я. Гьавилей авторди чаз и хазинадин кьадир чир хъуниз, адакай жегъил несил тербияламишунин карда менфят кьачуниз эвер гузва:

Дегъиш тийин ша кьилихар, хесетар,

Лагъ жедайвал "Перизада" япара!

Б.Адипован ширир кӀелайла, мад сеферда чаз акъазва хъи, халкъдин манияр адан руьгьдин, уьмуьрдин чӀварахрин диб я. И кьве ширидин кьиметлувал садни ина чи фадлай ван кьвен тийизмай манийрин тӀварар, абурай цӀарар авторди вичиз хас тир устадвилелди гун я. Шаирди и манийрин кьагъриманрихъ галаз са ихтилат тукӀуьрнава, абурувай вири санал "кӀватӀ хъун" тавакьу ийизва. Идалдини кӀелдай-даз са месӀлат ракурзава: руьгъ квадармир, чӀал квадармир, меденият хуьх!

Вуч хъсан я, эхиримжи вахтара жегъилрин арада хайи чӀалаз, медениятдиз, эдебиятдиз гузвай итиж, фикир кьвердавай хкаж жезва. И карда чна ихтилатдик кутур ширирин рол кьетленди я. Гьавилейни заз, автордиз разивал малумаруналди, яратмишунрин рекъе адахъ мадни чӀехи агалкунар хъун кланзава.

Майишатрин руководителрихъ галаз гуьруьш

Тахмираз ИМАМОВ

И йикъара Дербент райондин администратцияда МУП-рин ва ГУП-рин руководителрихъ галаз совещание кыле фена. Мяркат ачухдайла Дербент райондин администрациядин кылин везифаяр тамамарзавай Мегьамед Желилова кьейд авурвал, райондин чехи пай майишатар лап чуру гьалда ава. Ада хабар гайивал, кьенин юкьуз майишатар мажибдай ва НДСЛ-дай, санлай кьачурла 10 миллион манатдин буржлу хьанва. "Арадал атанвай четин гьалдай экъечдай, майишатар кьутармишдай ва буржар вахкудай рекьер жагьурна кьанда", - лагьана ада. Зулун магьсулар кватунин нетижайриз ва 2016-йисан бегьер патал зулун магьсулар цунин кьвалах тешкилуниз талукь доклад "Дербентский район" МР-дин администрациядин хуьруьн майишатдин отделдин начальник Юсиф Герейханова авуна.

"Бегьер кватдай вахт куьтягь хьанва ва кье чна нетижаяр кьазва. РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин тапшургуьдалди чна 4010 гектарда зулун тумар цун лазим тир. Са жерге себебар аваз, 2060 гектарда чана", - лагьана ада.

Малум хьайивал, кье майишатди техил цунин план артухни алаз ацурна: "а/ф Каспий" МУП-ди (Зиявдинов С.Н.) - планда 250 гектар аваз, 252 гектарда чана; "а/ф Татляр" МУП-ди (Гьажиев Я.М.) - планда кьалурнавай 50 гектардин чкадал 120 гектарда чана.

Кье майишатди планда кьалурнавай кьадар тамамарна: А.Алиеван тварунихъ галай колхозди (Умарханов Р.А.) - 550 гектар; "а/ф Камах" МУП-ди (Абдурагьимов Р.К.) - 100 гектар.

Планда кьалурнавай кьадардин са паюнилайни тимил яз тамамарна: "Жемикент", "Падар", "Терекеме", "Рубас", "Агьлаби" агрофирмайри, Ш.Алиеван тварунихъ галай ЗАО-ди.

Зулун магьсулар цунин тапшургуь тамар тавур майишатрик акатзава: "а/ф Берикей" МУП, "а/ф Шейхляр" МУП, "а/ф Музаим" МУП - планда 150 гектар аваз, тум цайиди анжах 15 гектарда я.

"Гьуьрметлу амадагар, - малумарна Ю.Герейханова, - ерилу тум галачиз чи зегьметри са нетижани гудач. Гьаниз килигна, лап виниз тир еридин тум кьачуз жедай чкайрикай вирибуруз хабар гана ва тумунин ери тешкирзавай шагьадатнамаярни ахтармишна кьанда.

Идалайни гьейри, аз куь фикир администратциядин кыл Мегьамед Желилован кьарардал желб ийиз кьанзава: азад тир чилер хуьруьн майишатдин маса карханайрив вугуда. Нетижасуздаказ ишлемишзавай агрофирмайрин чилер вахтуда. Базардин алакьайрин шартлара майишатар нетижалубур авун патал кьарарар гьар са касди жува кьабулна кьанзава. Чи райондин чилерин накьв гумусдал, фосфордал ва маса микроэлементрал гьалтайла лап кесиб гьалда ава. Агрохимикатар ишлемиш тавуна, чавай виниз тир бегьерар вахчуз жедач".

Совещанидал ципицрин бегьер кватунин, адан кьимет тайинарунин ва маса гунин месэлайрикайни рахана.

"Кьенин юкьуз хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбурунни ам гьалзавайбурун арада алакьаяр квахьнава, - малумарна тежрибалу майишатчи Яхья Гьажиева. - Районда емишрин, майвайрин, ракинни кагьрабайрин бегьер гьалун патал хуси промышленный са карханани авач. Амма чара авачир гьалар жедайди туш. Са куьнизни килиг тавуна кьвалахна кьанда, гьасилна кьанда.

Райондин руководитель М.Желилова хабар гайивал, и мукьвара Дербент райондин мугьман хьайи вахтунда республикадин Кьил Рамазан Абдулатипова алуькьдай йисуз райондин хуьруьн майишатдиз, иллаки уьзумчивилиз куьмек патал 100 миллион манат чара авун хиве кьуна.

Агрономдин календарь

Август-сентябрь

АВГУСТ. Чил гьазурун

Августдин эхир - им набататрихъ адетдиндалай кье сеферда артух гелкьвена кьанзавай вахт я. И вахтунда емишар ва майваяр мижедивди ацлуза, гьакни и вахтунда алуькьдай йисан бегьер патал тлар арадал кьезва. Чил мукьвал-мукьвал пурпу ая, чуру хьчарикай михьа, гьакни миянарун рикелай ракурмир.

Тарарин гьал ахтармиша

Бегьер битмиш жезвай тарарик кьаймар кутур, вучиз лагьайтла бегьердин заланвилкиди хилер хун ва тар гьамишалугь яз эйбегьер хьун мумкин я. Гьакни жегьил кьелемрин цийи хилерин кьенквер атана кьанда (абур кьадардилай яргьи тежедайвал ва обрезкадин кьвалах кьезиларун патал).

Зиянкарихъ галаз женг

Зиянкар гьашаратрихъ ва азаррихъ галаз женг чулунни августдин кьайгуйрик акатзава. Эгер циирицрик (смородина) тандал жедай галлица ва стеклянница лугьудай азарар акатнаватла, кул-кус тади гьалда азар акатнавай, яни сагьламсуз хилерикай михьа ва атлай хилериз цай ягьа.

Циирицрик "огневка" лугьудай азар акатунни мумкин я. И дуьшуйшда азар акатнавай емишар вири кватна кана кьанда. Гьуьр кьвахайди хьиз пайда жедай азардихъ галаз кальцинириванный содадин куьмекдалди женг чулгувз жеда (кьаришмадиз гьакни парталар чуьхуйдай "Лотос" порошок са тимил вегьейтла жеда). Амма са кар рикелай ракурна виже кьеведач: химиядин зегьерлу дарманар ишлемишун бегьер кватдалди 20-25 югь амаз акьвазарна кьанда.

Эгер и ва я маса азар бегьер агакьнавай вахтунда пайда хьанватла, квевай аямдин био-препаратар ишлемишайтла жеда - абур гьа ихьтин дуьшуйшар фикирда кьуна гьазурнавайди я.

Цадай тумар гьазурун

Августдиз емишрин тарарин цилер цун патал гьазуриз (абур фад экъечун патал тайин тир чимивал авай чкада хуьз) эгечайтла жеда. Гьакни и вахтунда зулуьхуй кьелемар цун патал фурур эгьуьниз башламишда.

Хуьтлуьз гьазурвал акун

И вахтунда гьакни хуьтлуьз гьазурвал акваз башламишда. Кьилди кьачуртла, августдин эхирдай - сентябрдин эвелдай кьелемрал экъечзавай цийи хилер, цуьрцер экъечун акьвазарун патал абурун кьенквер атлунилай гьейри тарариз яд гун ва миянарун, гьакни чуру хьчарикай михьунни акьвазарна кьанда. Икь хьайила цийиз экъечнавай хилери тарцивай кьез кьакьудиз алахьда, нетижада цийи тларилай цуьрцер экъечунин кьвалах акьваз жеда, гатун вахтунда экъечнавай хилер лагьайтла тамамдаказ чрада, абурун хам кьарасдиз элкьуьнин кьвалахдик тади акатда.

Августдиз вуч цада

И вахтунда редис ва дайкон (редисдизни турпуниз ухшар майва) цайитла жеда. Амма асул гьисабдай август - им гзаф йисара экъечдай набататрихъ гелкьведай вахт я. Мисал яз, и вахтунда са шумуд йисуз экъечдай цуьквер (флоксар, примулар, дельфиниумар ва мсб) паюнал ва маса чкайрал цунал машгьул хьайитла жеда.

СЕНТЯБРЬ. Бегьер кватун

Сентябрдиз виридалайни хуш жедай кьайгуь - им бегьер кватун я. Ичерин бегьер кватиз мус чилел сагь тир емишар аватиз эгечайла башламишда. Абур кьаниз тахтайрин хуьруьшар кьвахнавай каркунриз кватлайтла хьсан я. Ичерин бе-

гьер виридалайни хьсандиз 0-2 градусдин чимивал ва 80-90 процентдин ламувал авай чкада хуьз жеда. Ихьтин шартлар арадал гьиз жеда, эгер бегьер хуьзвай подвалда фуру эгьуьнайтла ва ам кьумадив ацлурайтла (и кьум вахт-вахтунда кьезишна кьанда).

Гьакни сентябрдиз чуьгундуррин, газаррин, помидоррин, афнийрин ва маса емишринни майвайрин бегьерар кватда.

Миянарун

Тарарилай бегьер кватлайдалай кьулугь тахминан кье гьафте алатайла, абурун пунарич чил минеральный ва органический шейэралди миянарунин кьвалах башламишайтла жеда. И вахтунда тарарин менфятлу шейэр кужумдай дувулар тади гьалда экъечиз башламишзава, гьаниз килигна, абур и вахтунда миянарун иллаки хийирлу я.

Эгер тарцин яш 6 йис, я тахьайтла мадни тимил ятла, адаз кьелем цадайла куьне кутур миянардай шейэр бес хьун лазим я. Эгер тарарин яш гзаф ятла, абур (ичерин ва чуькверин тарар) агьадихъ галай кьайдада миянарда: 7-12 йисал кьван яшда авайбуруз - суперфосфат (стакандин пудакай кье пай), хлористый калий (стакандин пудакай са пай) ва тахминан 4-5 килограмм гьихьтин хьайитлани органический миянардай шей; 15-20 йис хьанвай тарар патал - суперфосфат (са стакан), хлористый калий (стакандин са пай) ва 7-8 килограмм органический миянардай шей. Эгер тарарин яш 20 йисалай артух ятла, абуроз вегьедай миянардай шейэрин кьадарни, талукь яз, артух хьун лазим я.

Органика кьуд йисалай са сефердилай мукьвал тушиз ишлемишда. Гьелбетда, кьалурнавай кьадарар тахминанбуру я. Дуьз кьадар чирун патал куь салан ва я бахчадин накьв лабораторияда ахтармишна кьанда.

Мочевинадин (карбамид) кьаришма хьчини куь тарарик парша азар акатунин вилик пад кьаз куьмекада. И кьвалах тарарин пешер авахьиз башламишдалди авуна кьанда. Гьакни, малум тирвал, мочевинаянавай тарари хуьтлуьз хьсандиз дурум гуда.

Идалай геж вахтунда тарарин пунариз пер ягьунин, яд гунин ва миянарунин кьвалахар авуна виже кьеведач. И кьвалахри тарар экъечунин гьерекач кардик кутун ва абур хуьтлуьз «секин» вахтуниз гьазур хьуниз манийвал авун мумкин я.

Кьукадин фуру

Кьукадин фуру гьазурунал йисан кыляй-кылиз машгьул хьайитлани жеда. И фуруз хьчар, дувул емиш тир затларин пешерни тан, цуькверин танар, юнгьва (опилкаяр), органический зирзибил вегьеда. Нетижада кьехь лап хьсан органический, яни тьеби кьук жеда. И фуруз азарлу тарарин пешер вегьена кьандач - вирусин ва я маса зиянкари куь багьдиз хийир гудач. Аталнавай сагьламсуз хилерикай лап хьсан руьхь гьазурайтла жеда - ам куь багьда ва сала гьамиша лазим шей я.

Сентябрдиз вуч цада

Сентябрь циирицрин чубукар кутун патал виридалайни хьсан вахт я.

Сентябрдин кьеведа лагьай паюна гатфарихъ фад экъечдай набататар, кьилди кьачуртла, чичекар ва серкер цаз башламишда. Гьакни сентябрдиз малина цада. И вахтунда кьеведай йисан бегьер патал некийар цазни гьеле геж туш. Мисал яз, сентябрдиз (эвелдилай башламишна) некийрин циирерин кылихъ арадал атанвай цийи набатат туна, чехиди, яни асул тан кьез герек чкадал цаз башламишайтла жеда. Хуьтлуьн мекьвилер алуькьдалди адан дувулар чил кьаз агакьун лазим я. Некийар цун патал ачух ва экуь чка хьада, абур сад-садавай 30-40 сантиметрдин яргьа аваз цада. Некийар цадалди вилик накьв кьукадалди ва я фид вегьена миянарда.

Сентябрь - им цуькверихъ гелкьведай варзни я. И вахтунда чичекдилай экъечзавай вири жуьредин цуьквер цада, мисал яз, нарциссар ва гиацинтар, пионар ва примулар.

Хийирлу меслятар

Эгер куьне ципицлар битмишарзавайтла, абурун бегьер агакьзавай вахтунда ципицдин тарциз содадин кьаришма (75 грамм сода 10 литр циз яда) хьчирайтла хьсан я. Ихьтин серенжемди ципицлар рехи ранг яна ктлiday азардикай хуьда.

Ихьтин кьаришма емишдин вири тарариз ягьайтлани жеда, ада абур пешер недай куьварикай хуьда.

Сода - им гьуьр кьвахайди хьиз пайда жедай азардин (мучнистая роса) аксинани лап хьсан такьат я.

Чайдин са тлуруна авай сода са литр цук какадарна авур кьаришма азаррин вилик пад кьунин макьсадалди афнийриз ягьун патални ишлемишда. Ципицлар ва смородина азаррикай хуьн патал ихьтин кьаришма ишлемишда: хуьрекин са тлуруна авай сода, аспиридин са таблетка, чайдин са тлурунавай кьапар чуьхуйдай кьаришма ва я жими запун, хуьрекин са тлурунавай набататрин ягьлу 4,5 литр циз яда.

Сода какадарнавай яд (хуьрекин са тлурунавайди 10 литр циз яда) афнийриз гуда. И карди абурун пешер вахтунлай фад хьипи тахьун, патал куьмекада.

Куьварикай хуьн патал гзаф саларбанри келемдин пешерал сода кьвахда.

Артух хьун гуьзлемишзава

Алатай гьафтеда Дагъустанда зулун магьсулар кватунин кваллах куьтыгьна. Гьелелиг авай делилралди, кватнавай техилдин кьадар 185 агъзур тонндай артух я. Алай йисан садрани тахьай хьтин чимивили, санлай къачурла, магьсулризни таъсирна, амма, ятлани, техилдин бегьер алатай йисандалай, санлай къачурла, 15-20 агъзур тондин артух кватнаваз хьун гуьзлемишзава.

Хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрстводин эхиримжи делилралди, республикада техилдин бегьер 79 агъзур гектардин майданрай кватна акьалтларнава.

Къейдна кланда, техилдин бегьер кватл хьувун - им хуьрерин зегьметчир патал къизгьин ва жавабдар вахт я. И кар фикирда къу-

на, алай йисуз республикадин майишатра техил кватлдай комбайнир, ам миьхи ийидай машинар ва герек маса алатар вахтунда гьазурнавай.

Магьсулрин бегьер кватл хьувун патал 300-далай артух машинар кардик кутунвай.

Терг авун хийирлу яз гьисабзава

Къецепатан уьлквейрай гьун къадагьа тир продуктар (санкцийрик акатзавайбуру) терг авуниз талукь месэлаяр и йикъара РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Шарип Шарипова кьиле тухвай совещанидал веревирдна.

Совещанидин кваллахда РД-дин ветеринариядин Комитетдин председатель Вахмурад Курчаева, РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрстводин къуллугъчийри, Россельхознадзордин РД-да

авай Управленидин руководителдин везифаяр тамамарзавайди тир Керим Керимова, Махачкъаладин администрациядин кьилин заместитель Сергей Цветкова, Дагъустандин таможнядин ва РД-дин Роспотребнадзордин векилри иштиракна.

Шарип Шарипова рикел хжайвал, алай йисан 6-августдай Россиядин аксина санкцияр кардик кутунвай уьлквейрай РФ-диз хуьруьн майишатдин бязи жуьрейрир продукция гьунал эцигнавай къадагьа са йисан вахтуналди давамарнава.

"Эмбарго 2014-йисуз кардик кутунай ва алатнавай са йисан вахтунда чун цийи месэла гьалуниз мажбур хьана. Кар ана ава хьи, къадагьадик акатнавай уьлквейрай тир суьрсет чи уьлкведиз маса государствойрин мулкунилай, гуя къадагьа алачир государствотдин суьрсет яз, къвезвай", - лагьана ада.

Ихьтин дуьшуьшар винел акьатайла, суьрсет элкьурна атай чкадиз рахкурзавай ва и кардиз гзаф вахт, такьатар ва къуват харжзавай. "Къенин юкъуз государстводин руководстводи ихьтин продукция тади гьалда вахчудай ва терг ийидай къарар къабулнава. Ик, эгер Россиядин сергьятдал уьлкведиз гьизвай суьрсет США-дай, Европадаин Союздик акатзавай уьлквейрай, Канададай, Австралиядай, Норвегиядай тирди малум хьайитла, и шейэриз талукь яз протокол тукьурда ва абур тергда", - гьавурда туна ада.

Кардик квай законрал амал тавуна, чи дезгейрал къвезвай продукцияди чи хуси суьрсетдин чка къазава, гьисабзава Шарип Шарипова.

Дагъустандикай рахадайла Ш.Шарипова къейд авурвал, республикада хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилун патал еке мумкинвилер ава.

Совещанидал къабулай къарардин бинедаллаз, Дагъустандин мулкунал пуд районда - Дербент, Мегьарамдхуьруьн ва Къарабудахкент - къадагьадик акатзавай суьрсет тергдай махсус чкаяр тукьурда.

РД-дин Роспотребнадзордин къуллугъди хабар гузайвал, гьелелиг Дагъустандиз санкцийрик акатзавай суьрсет гьайи са дуьшуьшни малум хьанва.

Къве райондиз мугьман хьана

РД-дин промышленностдин, алишверишдин ва инвестициядин министрстводин къуллугъчийр инвестициядин проектар кьилиз акьудзавай гьал ахтармишун патал и йикъара Гергебил ва Сулейман-Стальский районриз мугьман хьана, хабар гузва идарадин сайтди.

Сифте министрстводин пешекарар Гергебил райондиз фена. Ина чкадин администрациядин векилрихъ галаз абуру районда инвестициядин проектар уьмуьрдиз куьчурмишзавай инвесторриз государстводин патай мумкин тир куьмекдиз талукь месэлаяр веревирдна.

Гуьгьунлай министрстводин къуллугъчийр районди теклифзавай инвестиционный объектрихъ галаз, кьилди къачуртла, Гергебилдин консервирдай заводдихъ, теплицайрин майишатрихъ галаз таниш хьана.

Гергебил районди теклифзавай "Сокол" СПК-дин (ири карч алай гьайванар чьехи авунал машгьул жедай малдарвилдин комплекс эцигуниз талукь) ва "Мурат" ПК-дин (400 мал куькардай ва 150 дана хуьдай къве чка тукьурмиш талукь) инвестициядин проектар Кьумторкъала райондин мулкунал ала.

Сулейман-Стальский райондани абуру администрациядин векилрихъ галаз инвесторриз государстводин патай куьмек гунир месэла веревирдна.

Ахпа абур администрациядин векилрихъ галаз санал инвестиционный объектрихъ галаз таниш хьана. Сифте Кыасумхуьруьн консервирдай заводдиз фена, ина консервийрин продукция, мижеяр ва хьвадай шейэр акьудунин кваллах гьиле кьун пландик ква. Объектдиз лазим инвестициядин кьадар, санлай къачурла, 350 миллион манатдиз барабар я.

Пешекарар "Мир" ООО-дин проектдихъ галаз таниш хьана, ам Кыасумхуьруьн центрада 1500 тонн майваяр гьакьдай гьамбархана тукьурмиш талукьди я. И объектдиз лазим инвестициядин кьадарди 60 миллион манат тешкилзава.

Идалайни гьейри, Кьула Сталприн хуьре "Дагпищепром" ООО-дин чехирар акьуддай завод емишар ва мерейар гьалун патал цийикла тукьурмиш галаз алакьалу проектдизни килигна.

"Сулейман-Стальский ва Гергебил районра хуьруьн майишатдин хел виликди тухун патал такьатар серф ийиз гьазур тир инвесторар жагьурунни кваллах активнидаказ кьиле тухузва", - къейдна министрстводин къуллугъчийри.

Рухсатрин проект гьазурнава

Дагъустанда кваллах гьиле къаз башламишзавай карчияр налогрикая азад авуниз талукь закондин проект гьазурнава, хабар гузва РД-дин экономикадин ва территорияр вилик тухунин министрстводи.

"Дагъустан Республикадин налогар вегиинин хиле бязи законодательный актарики дегишвилер кухтунин гьакьиндай" ("О внесении изменений в некоторые законодательные акты Республики Дагестан в области на-

логообложения") Закондин проект 2014-йисан 29-декабрдиз къабулай "Россиядин Федерациядин Налогрин кодексдин къвед лагьай паюник дегишвилер кухтунин гьакьиндай" Федеральный закон уьмуьрдиз куьчурмишунин макьсаддалди гьазурнава.

Зокондин проекдал асаслу яз, и закон къуватда гьатайдалай къулукъ производстводин, илимдин ва я шайишдин хилера карчивилин кваллах сифте сеферда язгьиле къазвай (налогдин органда регистрация авур) кьилдин карчияр патал налогрин ставка 0 процентдиз барабар жедда.

РД-дин экономикадин ва территорияр вилик тухунин министрстводин пешекарри гьисабзавайвал, и закондин проект къабулуни гьевчи ва юкъван карчивилин активнивал артухариз, кваллахдин икьван чьавалди авай чкаяр хуьз ва цийибур тешкилиз, гьакьни карчийрин кваллах "ачухди ийиз", налогдин органда регистрация тавуна кваллахзавайбуруз и кар закондин истемешунрихъ галаз къадавал ийиз куьмек гун лазим я.

Идаради хабар гайивал, регионрин законодательство ахтармишунин негьжада тайинарнайвал, алай вахтунда асант ва патентдин къайдада налогар гузвай карчияр патал налогрин рухсатрин гьакьиндай законар къабулнава: Москва шегьерда ва Москвадин областда, Архангельский, Владимирский, Орловский, Пензенский, Свердловский, Тюменский, Челябинский области, Ненецкий ва Ханты-Мансийский автономный округ, Пермский крайда.

Ушар законар къабулун пландик ква: Новосибирский, Омский, Оренбургский, Саратовский, Тверской, Ярославский области, Приморский крайда, Санкт-Петербургда.

Цин тадаракар цийикла тукьурда

Дагъустан Республикадин гидротехнический тадаракар бинедилай ремонтун патал федеральный бюджетдай 55 миллион манат чара ийида, хабар гузва РД-да авай Западно-Каспийский бассейнринни цин управлениди (БВУ).

Идарадин векилди хабар гайивал, республикадиз пулдин такьатар федеральный тайин макьсаддихъ элкьурнавай "Россиядин Федерациядин цин майишатдин комплекс 2012-2020-йисара виликди тухун" программадин сергьятра аваз ва республикадин цин объекттар хуьнин макьсаддалди чара ийизва.

"Субсидияр республикадин ва я муниципальный хусиятда авай, гьакьни чпихъ иеси авачир гидротехнический тадаракар бинедилай ремонт авуниз, я тахьайтла абур терг авуниз харжда", - хабар гана управленидай тир чешмеде.

Дагъустандила гьейри субсидияр гьакьни Россиядин Федерациядин мад 49 субъектдиз чара ийидайвал я. Бязи регионриз куьмекдин пул цин чьуру таъсирдикай хуьнин серенжемар къабулун, гьакьни чпивай-чеп миьхи хьийиз тежезвай цин объекттар экологиядин жигьетдай гуьнгьуна хтун патал ганва.

Санлай къачурла и рекьериз 4,2 миллиард манат рекье тунва.

Мебелдин выставка

Чна идалай виликни хабар гайивал, алай йисан 9-13-сентябрдиз республикадин мулкунал регионрин уртах "Мебель-2015" (Мебель. Интерьер. Дизайн.) выставка кьуд лагьай сеферда кьиле фида.

И йисуз выставкадин экспозицияр Махачкъаладин алишверишдин "Апельсин" комплексда ачухда, хабар гузва мярекатдин тешкилатчи тир выставкяйринни маркетингдин "Дагъустан-ЭКСПО" центради.

"Мебель-2015" - им йиса са сеферда, амма гегьенш майданра аваз тухузвай выставка я.

Ина муьштерийриз теклифда: яшайишдин квалер ва общественный чкаяр патал мебель, фурнитура, парча, тумаж, кафеяр, ресторонар патал мебель. Инай кваллин къенепад тамамдаказ тукьурун, безетмишун патал лазим тир пердеяр, халичаяр, цпакай куьрсардай шиклар, декордиз талукь маса шейэр жагьиди.

"Дагъустан-ЭКСПО" центрадин директор Мегьамед Саругьланова хабар гузайвал, алай йисуз выставкада мебелдин 60-дав агакьна карханайри чпин продукция Дагъустандин муьштерийрин вилик акьудда.

Республикадин меркез вад йикъан вахтунда Кеферпатан Кавказдин мебелдин бизнесдин центрда элкьведайвал я. Ина Москвадай, Санкт-Петербургдай, Ставропольский ва Краснодарский крайрай, Адыгея, Карачаево-Черкесия, Кеферпатан Осетия-Алания, Чечен республикайрай, Ростовский, Ульяновский ва Московский областрай, гьакьни Белоруссиядай, Китайдай, Бельгиядай, Италиядай, Туьркиядай тир мебелдин виридалайни хьсан чешнейриз килигиз, маса къачуз жедда.

Мегьамед Саругьланова гьисабзавайвал, алай кризисдин вахтунда мебель гьазурунал машгьул тир карханайриз ва компанияриз куьмек гунихъ кьетлен метлеб ава. Идалайни гьейри, ада гьисабзавайвал, республикада йисалай-суз яшайишдин квалер, дараматар гзаф эцигзавай девирда и квалер безетмишиз куьмек гун патал мебелдин базардин сергьятар гегьеншарунихъ еке метлеб ава.

"Чна гуьзлемишзавайвал, выставкадиз мугьман жедайбурун арада цийи ассортиментдихъ къекьезвай алишверишдин сетрин иесияр, мумкин тир амадагар, дизайнер жедда. Выставкади гьам республикадин алишверишдин кьурулушда кваллахзавай карханаяр, гьамни адетдин муьштерияр патал цийи жуьредин мумкинвилер ачухарда", - къейдна ада.

Выставкадин кьилин спонсор "ROM мебель" компания я, гьакьни ина Белоруссиядин мебелдал рикл алайбуруз итижлу жедда.

И мярекатра иштиракиз кланзавайбуруз алава делилар www.dagexpo.ru сайтда жагьиди.

Абдулманафан аллея

ИНСАН ВА АДАН КАР

Райсудин НАБИЕВ

Къасумхуьруьн центрадал алай 16-нумрадин аптекадиз, ина абур мадни аватлани, чпин дерди-яр аваз, герек дарманар, рапар, медицинадин алатар къачуз, цудралди инсанар къвез-хъфизва. Инал сифтедамаз лугьун герек къвезва: аптекадин заведующий, медицинадин илимрин кандидат Ильяс Эмирбегова иниз къвез-хъфизвай гьар са кас патал къулай шартлар яратмишнава, евроремонт авуна, лазим мебелдалди анаг та-даракламишнава. Ана гьамиша къайда ава, михьи я.

Атай инсандиз герек затлар гьинал алатла гьасятда чир жедайвал, "Оптика", "Лекарства по рецепту", "Все для мамы и малыша", "Лечебная косметика", "Витамины", "Лекарственные травы", "Все для красоты" тварар алаз къилдин отделар чара авунва. Ик, гьелбетда, къулай я, вирида и кардилай разивални ийизва. И жигьетдай мад ва мад И.Эмирбегован тварунихъ чими, разивилин келимаяр лугьуз-ва инсанри. Аптекадиз къвез хъфизвайбуру адан къене ва къеце патара авай къван къацу набататриз, чпел фикир желбзавай гурчег цуьквериз фикир гузва. Ина 21 жуьредин цуьквер ава. Иллаки къецепата, дактарин кланяй тлуз туклуьрнавай еке аллея гурчегди хьанва. Ана 1,5-2 метрдиз хжаж хьанвай къизилгуьллери ва лацу,

жегьре, вили рангарин са шумуд жуьре цуьквери виридак шадвал кутазва. Инсанри, абуруз тамашиз, лезет хжудзава.

Малум хьайивал, ихьтин гурчег аллея арадиз гьанвайди ва а цуькверихъ гелкъвезвайди аптекадин къилин бухгалтер Халифаев Абдулманаф я. Адан асул пеше нефтяник я. Ада 20 йисуз Къазахстанда къвалахна, цуькверал, абурухъ гелкъуьнал адан гзаф рикл ала. Аптекада лагьайтла, ам цуькверихъ фадлай гелкъвезва: вахт-вахтунда абуруз яд гузва, шутъквей, члур хьайибур акьудиз михъзава.

- Цуьквер, абурун гурчегвал-

ни са жуьредин дарман я, - лугьуз-ва Абдулманафа. - Бязи цуьквери лап яргалди, гьаваяр мекии жедалди, муькуьбуру хейлин йисарани гуьгуьлар шадарзава.

Чнани Абдулманафан гафарал къул члугвазва. Алава хьийизни кланзава: цуьк дармандилайни артух, адан таъсирлувални гьакл я, ада инсандин, иллаки цуькверихъ галаз барабар тир чи дишегьлийрин гуьгуьлар ачухарзава. Абдулманафа лагьайтла, инлай къулхъни цуьквер мадни гзаф битмишардайди, абурухъ хъсандиз гелкъведайди, инсанриз мадни шадвал багьишдайди лугьузва. Сагьрай вич, цуькверин алемдин члехиди!

Риклин сидкьидай лугьузва

Мегьамед МАХАЧЕВ,
РД-дин МСЭ-дин регьбер

Компьютерный технологияр арадал атайдалай инихъ гзафбуру сада-садаз чарар кхьинин жанрди вичин лазимлувал квадарнавайди хьиз гьисабзава. Амма гзаф къадар инсанри чпин фикирар лугьун, гьиссер къалурун патал къенин юкьзун чарар кхьизва.

Эхиримжи варцара республикадин медико-социальный экспертизадин бюродиз абурун работникрилай разивал малумарзавай цудралди чарар атана. Ахьтин чарар аниз инлай виликни атанай, амма ихьтин еке активвал авачир. Дагьустанвийри бязи СМИ-ра чапнавай МСЭ-дин (медико-социальный экспертиза) къурулушда (руководитель халкъдин духтур, медицинадин илимрин кандидат Мегьамед Махачев) ришветбазвил рехъ ганва лугьуз чуклуьрнавай буьгьтенчи малуматрилай наразивал къалурзава. Зеьгерлу гафар кхьенвай авторри чпин тварар, координатар къалурзавач, гьикл лагьайтла, абурувай МСЭ-дин тварцихъ лугьузвай буьгьтендин гафар субут ийиз жезвач. Масадебур лагьайтла, бюродин пешекаррин къвалахдикай чпин фикирар делилламишзава.

Прессада чапнавай вижесуз малуматрилай Махачкъалада яшамиз жезвай, са шумуд йисуз 2-жуьредин шекердин азар гипертония аваз учетдиз къачунвай Загьрат ГИТИНОВАДИ вичин разисузвал къалурзава. Ингье ада вуч

лугьузватла: "МСЭ-дин 5-нумрадин бюродин работникар (руководитель П.КИЧЕВА) чпин хивевай везифайрив намуслувилелди эгечзава, патав къвезвай азарлуьрихъ галаз хуш рафтарвилелди рахазва. Инвалидвал гун патал пулдин пишкешар авуникай рахай чка заз акунач. Зун абурун сабурулувилел алапат хьана. Гьикл лагьайтла, сергьятламиш хьанвай мумкинвал авай азарлуяр, адет яз, терс къилих авайбуру жеда. За МСЭ-дин 5-нумрадин бюродин работникрин абурун намуслу зеьгметдай риклин сидкьидай чухсагьул лугьузва".

ДЦН-дин азардик начагь СИМОНОВ Рустаман бадеди 5-нумрадин ВТЭК-дин работникрилай вич гзаф рази тирди лугьузва". Абуру чаз неинки герек тир вири документар туклуьриз куьмек гана, гьаклни аялди гьина клелдатла, адаз гьихтин программа герек ятла гьавурда туна. Зи фикирдалди, МСЭ-дин работникар хъсан психологарни я. Абуру зи хтудик инанмишвал кутуна. Зун абурун зеьгметдилай гзаф рази я".

"Зи хва 2010-йисалай инвалид я. Аялдин залан гьалдиз килигна, завай ам МСЭ-дин бюродин комиссиядал тухуз хьанач. За абуруз зун татуниин себел лагьайла, 29-нумрадин бюродин (руководитель П.БИЛАЛОВА) духтурар къвализ атана, чи шикаятриз яб гана, аялдиз килигна консультация гана, 18-йисал къведалди инвалидвал гана. И бюродин работникар намуслу, гьуьрметлугур я. Сагьрай чеб", - кхьизва М.Закирова.

"Зун инвалид я, гьавилиял зун

муьквал-муьквал 21-нумрадин бюродин духтуррин патав финиз мажбур жезва. Заз садрани МСЭ-дин са духтурдивайни пулдин пишкешарин патахъай са ишара къванни акунач", - луьузва Кокмаскъаладин агьали Б.МАИТХАНОВА.

"Кье йисуз гьилел азарлу аял алаз зун Дагьустан Республикадин гзаф больницайра хьана. Анра заз медперсоналдин патай са гьихтин ятлани айгьамдин ванер-сесерни хьана. Дуьзвал, гьахъвал заз анжах райондин филиалдин 16-нумрадин бюродай (руководитель А.ШЕИХОВА) жагьана. Ина зи аялдиз килигайвалди, са жуьрединни кат-калтугун авачиз, инвалидвал тайинарна. Дагьустанда дуьзвал, гьахъвал гвай инсанар авайдахъ зун инанмиш хьана", - кхьизва дишегьлиди.

Дагьустандин медико-социальный экспертизадин къилин бюродиз ихьтин разивилин чарар республикадин гьар са пилляй къвезва. А чарар клелайла, гьавурда гьатзава хьи, бязи малум тушир инсанри, Дагьустан Республикадин МСЭ-дин работникрал буьгьтен веьгез, абурун твар беябуриз алахъзаватлани, абурувай а кар субутариз жезвач. Абурун патав къвезвай агьзурралди инсанар эксперт-пешекарри намуслувилелди, ери аваз къвалахзавайди инанмиш я.

Эгер кьез РД-да авай МСЭ-дин работникрин патай са гьихтин ятлани законсуз крар малум хьайитла, ифей линиядин телефондай 64-09-49-нумрадиз ва я мобилникдай 8-988-291-09-21 нумрадиз хабар гун тлаабзава.

Рекьелай элячидайла, мукъаятвал квадармир!

Лиана НАВРУЗБЕГОВА,
УМВД-дин ГИБДД-дин ДПС-дин Махачкъаладин ОБ-дин пропагандадин инспектор, полициядин ст.лейтенант

Алай йисан сифте къилелай Махачкъалада рекьелай элячизвай инсанар аварийрик акатунин дуьшуьшар мад артух хъжез башламишна. Гатун алатнавай варцара меркездин куьчейра арадал атай и жуьредин аварийрин нетижада 10 кас телеф, 80 касдални хирер-къацлар хьана. Ахтармишунри къалурзавайвал, рекьелай элячизвай инсанар машинрик акатунин аварийрин вири къадардин 55 % тешкилзава, ибурукайни са паюнилай артух дуьшуьшар рекьелай элячизвайбуру чеб тахсирлу яз арадал къвезва. Рекьелай элячидай лишан алачир чкадилай са патай муькуь патаз экьечизвайбуру, акьвазарнавай машиндин далдадихъай рекьел акъатуналди, и кар гуьзет тийизвай шоферриз такун себел яз, чеб машиндин чархарик кутуниз рехъ гузва.

26-МАЙДИЗ, нянин сятдин тахминан 7-даз 25 декьика къвалахайла, Махачкъалада, А.Азизован куьчеда, 43-нумрадин къвалерин къаншарда, дидедин гьил ахъайна, рекьел акъатай 7 йиса авай аял "ВАЗ-2112" маркадин автомашиндик акатна. Нетихада аялдал хирер-къацлар хьана. РД-дин минздравдин ДРКБ-да духтурри ахтармишайдалай ва медицинадин куьмек агакьарайдалай къулхъ ам къвализ ахъай хьувуна.

9-ИЮНДИЗ, йифен сятдин 12 тамам жез 20 декьика амаз, А.Акушинскийдин проспекта, 86-нумрадин къвалерин патав, рекьелай элячидай лишан алай чкадилай рекьин а патаз экьечизвай къве кас-42 йисан яшда авай дишегьли ва адан 17 йис хьанвай руш-машиндик акатна. Нетихада хъайи хирер-къацлар, тларвилер себел яз къведани гьа чкадал чанар гана.

14-ИЮНДИЗ, йикъан сятдин 1-дан зураз, А.Акушинскийдин проспекта, 84-нумрадин къвалерин къаншарда, рекьелай элячизвай хизан: итим (28 йис), паб (25 йис), абурун хва (4 йис) машиндик акатна. Нетихада хирер-къацлар хьанваз абуру РД-дин МЗ-дин РКБ-диз ва ДРКБ-диз агакьарна.

17-ИЮНДИЗ, йифен сятдин 11-дан зураз, Махачкъалада, Убекинский шегьреда, межлисрин "Семендер" залдин патав, тайин тушир касди гьалзавай "ВАЗ-2110" маркадин къацу рангунин (госзнак Е 085 ва я Е 086) автомашиндик рекьелай элячизвай 24 йиса авай жегьил итим акатна. РКБ-диз агакьарай ада, бедендин хасаратвилер ва хирер-къацлар себел яз ина чан гана. "Перехват" серенжем кардик кутуна. Уголовный дело къарагьарнава.

И дуьшуьшдин шагьидар хъайи ксаривай, силис тухудайбуруз куьмек гудай гьа жуьредин малуматар аваз хьайитлани, телефондин агьадихъ галай нумрайриз зенг ягьун тлаабзава: **99-66-30** ва **99-66-59** ва я **02**. Тахсиркарвал авур чкадилай катая касдикай хабар гуналди, куьне неинки къанун-къайда хуьдай органрин къуллугьчийриз, гьаклни и жуьредин тахсиркарвилерин вилик пад къунин кардани куьмекда.

Мадни еке къалабулх кутазвай кар рекьера аварияр хьункиди аялриз хасаратвилер хьунихъ галаз алакьалу я. Ик, гьар 6 лагьай аварияда аялар телеф, я абурал залан хирер-къацлар жезва. Алай йисуз ихьтин 40 дуьшуьш хьана, абурун нетихада 2 аял телеф, 38-дал хирер-къацлар хьана.

Аварийрин вилик пад къунин мураддалди республикада са жерге серенжемар къабулзава. Ик, июндин вацра тешкилай "Пешеход" серенжемдин нетихада рекьин гьерекатдин къайдаяр члурай 600 дуьшуьш дуьздаль акьудна. Яхдиз физваз хъайи 474 кас ва 127 шофер административный жавабдарвиллиз члугуна. И серенжемди къалурайвал, рекьелай элячизвай гзаф инсанри рекьин гьерекатдин къайдайрал амал ийизвач, идалди чпин уьмуьр ва сагьламвал хаталувилик кутазва.

Къанун-къайда хуьдай ва рекьерин гьерекатрал гуьзчивалдай къуллугьчийри гьикъван чалишмишвилер авуртлани, гьуьрметлу рекьелай элячизвай ксар, куьне мукъаятвал тавунмаз, гьалар хъсан патахъ элкьведач. Ша чун рекьера мад ва мад мукъаятлу жен!

понедельник, 31 августа

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время вест Дагестан
18.20 Народные промыслы Дагестана
18.30 К Дню знаний. Парус надежды.
19.00 «Акценты». Аналитическая программа Ильмана Алипулатова
19:35 Местное время вест Дагестан
РГВК
07.00 Время новостей Итоги
07.30 О культуре
07.50 Мультфильм
08.30 Х/ф «Большая семья»
10.30 «Главная тема» с Алексеем Козаком
12.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Vivat, academi!»
14.10 «Здоровье нации»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 «Ступень к Парнасу»
16.00 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана
17.00 «Красота 05.ru» в прямом эфире
17.40 «История Дагестана в лицах» Толстой
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил» Год литературы.«Поэтический годекан»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Есть работа»
20.40 «Газпром. Поколение 2020»
21.05 «Круглый стол»
21.45 «Кунацкая»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала

23.20 «Педагогическое сопровождение»
23.50 Д/ф «На рубеже недогнанных сердец»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил» Год литературы.«Поэтический годекан»
01.35 Т/с «Под прикрытием»
02.35 «Есть работа»
02.50 Х/ф «Пропавший отряд»
05.00 «Кунацкая»
05.40 Х/ф «Близнецы»
ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Двойная жизнь».
14.30 «Мужское/Женское». (16+).
15.00 Новости.

15.15 «Мужское/Женское». (16+).
16.50 «Женский журнал».
17.00 «Наедине со всеми». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженимся!» (16+).
19.50 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время».
21.35 Т/с «Двойная жизнь». (12+).
23.30 Ночные новости.
23.45 Т/с «Свидетели». (16+).
1.50 Х/ф «Я, робот». (12+).
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Я, робот». (12+).
4.00 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1
5.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
9.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
11.55 Т/с «Тайны следствия». (12+).
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+).

15.00 Т/с «Склифосовский». (12+).
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Шаманка». (12+).
0.45 Х/ф «Вечный зов» (12+).
2.15 Т/с «Служба доверия». (12+).
4.05 «Комната смеха». (12+).

НТВ
6.00 «НТВ утром». (16+).
7.10 Т/с «Лесник». (16+).
8.00 «Сегодня». (16+).
8.05 Т/с «Лесник». (16+).
9.00 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня». (16+).
13.15 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». (16+).
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
18.00 «Говорим и показываем». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Боевик «Береговая охрана 2». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Анатомия дня». (16+).
0.10 Т/с «Розиск». (16+).
2.00 «Слето в СССР». (12+).
3.00 Т/с «Час Волкова». (16+).
5.00 «Все будет хорошо!»

ТВЦ
6.00 «Настроение».
8.10 Х/ф «Непобедимый».
9.35 Х/ф «Колечко с бирюзой». (12+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Колечко с бирюзой». (12+).

13.25 «В центре событий». (16+).
14.30 «События».
14.50 «Без обмана». «Вечная свежесть. Реанимация». (16+).
15.40 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).
17.00 «События».
18.00 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Кураж». (12+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Война: другое измерение». Спецрепортаж. (16+).
23.05 «Без обмана». «Кислая история: кефир и йогурты». (16+).
0.00 «События. 25-й час».
0.30 Д/ф «Годунов и Барышников. Победителей не судят». (12+).
1.40 Х/ф «Жизнь одна». (12+).
3.40 Т/с «Отец Браун 2». (Великобритания). (16+).
5.20 Д/ф «О чем молчала Ванга». (12+).

ЗВЕЗДА
6.00 Д/с «Москва фронту». (12+).
6.30 «Служу России».
7.00 Новости Главное.
7.50 Х/ф «Комиссия по расследованию».
9.00 Новости дня.
9.15 Х/ф «Комиссия по расследованию».
9.50 Т/с «Операция «Горгона» (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Операция «Горгона» (16+).
11.50 Т/с «Операция «Горгона» (16+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Операция «Горгона» (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «МУР есть МУР! 3» (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Легендарные самолеты». «Истребители Як». (6+).
19.15 Х/ф «День командира дивизии». (12+).
21.05 Х/ф «Наградить (посмертно)». (12+).

23.00 Новости дня.
23.20 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
0.55 «Военная приемка».
REN TV
5.00 Военная тайна. (16+).
6.00 Не ври мне! (16+).
7.00 Смотреть всем! (16+).
7.30 Зеленый огурец. (16+).
8.30 Новости. (16+).
9.00 Военная тайна. (16+).
11.00 Д/ф «Вселенная». (16+).
12.00 «112». (16+).
12.30 Новости. (16+).
13.00 Званый ужин. (16+).
14.00 Х/ф «Ночные сестры». (16+).
16.00 «112». (16+).
16.30 Новости. (16+).
17.00 Тайны мира.
18.00 Документальный проект. (16+).
19.00 «112». (16+).
19.30 Новости. (16+).
20.00 Х/ф «Одиннадцать друзей Оушена». (16+).
22.10 Водить по-русски. (16+).
23.00 Новости. (16+).
23.25 Т/с «Ганнибал». (18+).
1.15 Водить по-русски. (16+).
1.45 Т/с «Ганнибал». (18+).
2.40 Т/с «Ганнибал». (18+).
3.30 Смотреть всем! (16+).
4.00 Территория заблуждений. (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ
6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 Боевик «Волчья кровь». (16+).
12.00 «Сейчас».
12.30 Т/с «Земляк» (16+).
13.25 Т/с «Земляк» (16+).
14.20 Т/с «Земляк» (16+).
15.15 Т/с «Земляк» (16+).
15.30 «Сейчас».
16.00 Т/с «Земляк» (16+).
16.40 Т/с «Земляк» (16+).
17.35 Т/с «Земляк» (16+).
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы». «Безумно влюбленный». (16+).
19.30 Т/с «Детективы». «Вот такая любовь». (16+).
20.00 Т/с «Детективы». «Последняя ставка».

20.30 Т/с «След». «Богатая свадьба и бедные похороны». (16+).
21.15 Т/с «След». «Стенка». (16+).
22.00 «Сейчас».
22.25 Т/с «След». «Меня убил меч». (16+).
23.15 «Момент истины». (16+).
0.10 Х/ф «Морозко».
1.50 «День ангела».
2.15-5.10 Т/с «Детективы». «Безумно влюбленный». (16+).
ДОМАШНИЙ
6.30 Т/с «Альф».
7.30 Одна за всех. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.10 Давай разведемся! (16+).
11.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.55 Клуб бывших жен. (16+).
13.55 Женская консультация. (16+).
17.00 Беременные. (16+).
18.00 Т/с «Не родись красивой». (12+).
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Две судьбы». (12+).
21.00 Т/с «Выхожу тебя искать 2». (16+).
23.00 Беременные. (16+).
0.00 Одна за всех. (16+).
0.30 Мелодрама «Школа прожирования». (16+).
2.20 Мелодрама «Бессонная ночь». (16+).
4.10 Д/ф «Умереть молодым». (16+).
5.10 Д/ф «Французы». (16+).
5.35 Д/ф «Русская Балтика». (16+).
6.00 Домашняя кухня. (16+).
6.25 Одна за всех. (16+).

ИНДИЯ
6.10 Боевик «Хулиган». (16+).
9.00 «Биография кумиров» «Абхай Деол». (12+).
9.30 «Путешествие по Индии» «Шраванбелагола, Халебид, Белур». (12+).

10.00 Драма «На грани». (16+).
12.10 Боевик «Дерзкий». (16+).
15.15 Драма «Нью-Йорк». (16+).
18.10 Комедия «Двойники». (16+).
21.05 Комедия «Непреклонный отец». (16+).
0.05 Комедия «Закон гостеприимства». (16+).
3.05 Драма «Трилогия». (16+).
КУЛЬТУРА
7.00 Канал «Евроныус».
10.00 «Новости культуры».
10.20 Х/ф «Господа Скоттины».
11.35 Д/ф «Дрезден и Эльба. Саксонский канал».
11.50 Д/ф «Был Иннокентий Анненский последним...».
12.25 Д/ф «История стереокино в России».
13.10 «Линия жизни». Е. Ямбург.
14.05 Д/ф «Душа Петербурга».
15.00 «Новости культуры».
15.10 Х/ф «Мертвый сезон».
17.20 XV Международный конкурс имени П.И. Чайковского. Лауреаты и призеры. Виолончель.
18.35 Д/ф «Талейран».
18.45 «Секретные проекты». «Подземный крейсер».
19.15 «Спокойной ночи, малыши!»
19.30 «Новости культуры».
19.45 Д/ф «Николай Жиров. Берлин - Атлантида».
20.30 «Искусственный отбор».
21.10 «Театральная летопись».
21.35 Спектакль «Заяц. Love story».
23.15 Д/ф «Дагестан. Школа под небом».
0.00 «Новости культуры».
0.15 «Худсовет».
0.20 Д/с «Счастливые люди». «Весна».
1.15 Д/ф «Дом искусств».
1.40 Ф. Мендельсон. Музыка к комедии «Сон в летнюю ночь».

вторник, 1 сентября

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

8.05-8.08 Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Шолтавысы» (на ногайском языке)
11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время Вести Дагестан
18:15 Реклама
18.20 Дорожный патруль
18.35 Здравствуй школа
19.00 «Нам всего 40». Телефильм об ансамбле «Счастливые детство»
19.30 Реклама
19:35 Местное время. Вести дагестан
РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил» Год литературы.«Поэтический годекан»
08.30 Время новостей Дагестана
08.50 Д/ф «Прекрасен каждый миг» из цикла «Родом из детства»
09.20 Х/ф «Пропавший отряд»
11.50 «Круглый стол»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Есть работа»
13.15 «Газпром. Поколение 2020»
13.45 «Кунацкая»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Первоклассница»
16.00 Мультфильмы

16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Показ молодых дизайнеров «Русский силуэт 2015»
18.00 «Вернисаж» Рассо Магомедов
18.30 Мультфильм
18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Бизнес Дагестана»
21.10 «На виду» Шахабас Шахов
21.45 «Дорожный ликбез»
22.00 «Правовое поле»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 Д/ф «Эхо в горах»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
01.35 Т/с «Под прикрытием»
02.35 «Вернисаж» Рассо Магомедов
03.00 Х/ф «Квартира»
05.05 «Правовое поле»
05.30 Х/ф «Джужбарс»
ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Двойная жизнь». (12+).
14.25 «Время покажет». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет». (16+).
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Наедине со всеми». (16+).

18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженимся!» (16+).
19.50 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время».
21.35 Т/с «Двойная жизнь». (12+).
23.30 Ночные новости.
23.45 Т/с «Свидетели». (16+).
1.50 Х/ф «Белоснежка и охотник». (12+).
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Белоснежка и охотник». (12+).
4.10 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1
5.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
9.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
11.55 Т/с «Тайны следствия». (12+).
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+).
15.00 Т/с «Склифосовский». (12+).
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Шаманка». (12+).
0.45 Х/ф «Вечный зов» (12+).
2.35 Т/с «Служба доверия». (12+).
4.30 «Комната смеха». (12+).

НТВ
6.00 «НТВ утром». (16+).
7.10 Т/с «Лесник». (16+).
8.00 «Сегодня». (16+).
8.05 Т/с «Лесник». (16+).
9.00 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных». (16+).

13.00 «Сегодня». (16+).
13.15 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». (16+).
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
18.00 «Говорим и показываем». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Боевик «Береговая охрана 2». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Анатомия дня». (16+).
0.10 Т/с «Розиск». (16+).
2.00 «Главная дорога». (16+).
2.40 «Дикий мир».
3.00 Т/с «Час Волкова». (16+).
5.00 «Все будет хорошо!»

ТВЦ
6.00 «Настроение».
8.10 Х/ф «Доброе утро». (12+).
9.55 Детектив «Дело ц306». (12+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Отцы». (16+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Без обмана». «Вечная свежесть. Консерванты». (16+).
15.40 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).
17.30 «События».
18.00 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Кураж». (12+).
21.45 «Общероссийское родительское собрание». Спецрепортаж. (12+).
22.00 «События».
22.30 «Осторожно, мошенники!» (16+).
23.05 «Удар властью. Егор Гайдар». (16+).
0.00 «События. 25-й час».
0.30 «Петровка, 38». (16+).
0.50 Х/ф «Только не отпускай меня». (16+).

4.35 «Добро пожаловать домой!» (6+).
5.25 «Линия защиты». (16+).
ЗВЕЗДА
Профилактика.
14.00 Т/с «МУР есть МУР! 3» (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Легендарные самолеты». «Истребитель ЛА-5». (6+).
19.15 Х/ф «Дело «Пестрых»».
21.15 Х/ф «Ждите связного». (12+).
23.00 Новости дня.
23.20 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
0.55 Т/с «МУР есть МУР! 3» (16+).
4.40 Х/ф «Все наоборот». (12+).

REN TV
5.00 Территория заблуждений. (16+).
6.00 Не ври мне! (16+).
7.00 Смотреть всем! (16+).
7.30 Зеленый огурец. (16+).
8.30 Новости. (16+).
9.00 Военная тайна. (16+).
11.00 Д/ф «Тайна спасения». (16+).
12.00 «112». (16+).
12.30 Новости. (16+).
13.00 Званый ужин. (16+).
13.50 Х/ф «Одиннадцать друзей Оушена». (16+).
16.00 «112». (16+).
16.30 Новости. (16+).
17.00 Тайны мира.
18.00 Документальный проект. (16+).
19.00 «112». (16+).
19.30 Новости. (16+).
20.00 Х/ф «Двенадцать друзей Оушена». (16+).
22.20 Знай наших!
23.00 Новости. (16+).
23.25 Т/с «Ганнибал». (18+).
1.15 Знай наших!
1.45 Т/с «Ганнибал». (18+).
2.40 Т/с «Ганнибал». (18+).
3.30 Смотреть всем! (16+).
4.00 Территория заблуждений. (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ
6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 Т/с «Кремень» (16+).
11.25 Т/с «Кремень» (16+).
12.00 «Сейчас».
12.30 Т/с «Кремень» (16+).
12.45 Т/с «Кремень» (16+).
13.40 Т/с «Кремень» (16+).
14.35 Т/с «Кремень. Освобождение» (16+).
15.25 Т/с «Кремень. Освобождение» (16+).
15.30 «Сейчас».
16.00 Т/с «Кремень. Освобождение» (16+).
16.45 Т/с «Кремень. Освобождение» (16+).
17.40 Т/с «Кремень. Освобождение» (16+).
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы». «Деньги на мечту». (16+).
19.30 Т/с «Детективы». «Фото на память». (16+).
20.00 Т/с «Детективы». «Волосы». (16+).
20.30 Т/с «След». «Убежище». (16+).
21.15 Т/с «След». «Дела семейные». (16+).
22.00 «Сейчас».
22.25 Т/с «След». «Дачная история». (16+).
23.10 Т/с «След». «Три товарища». (16+).
0.00 Комедия «Укротительница тигров». (12+).
2.00 Детектив «Шерлок Холмс и доктор Ватсон». (12+).
4.50 Т/с «Детективы». «Деньги на мечту». (16+).
5.20 Т/с «Детективы». «Фото на память». (16+).
ДОМАШНИЙ
6.30 Т/с «Альф».
7.30 Одна за всех. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.10 Давай разведемся! (16+).

11.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.55 Клуб бывших жен. (16+).
13.55 Женская консультация. (16+).
17.00 Беременные. (16+).
18.00 Т/с «Не родись красивой». (12+).
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Две судьбы». (12+).
21.00 Т/с «Выхожу тебя искать 2». (16+).
23.00 Беременные. (16+).
0.00 Одна за всех. (16+).
0.30 Мелодрама «Школа прожирования». (16+).
2.25 Мелодрама «Вылет задерживается». (16+).
3.55 Д/ф «Софико Чаурели. Несколько интервью по личным вопросам». (16+).
4.55 Д/ф «Погасшие звезды». (16+).
5.55 Одна за всех. (16+).
6.00 Домашняя кухня. (16+).
ИНДИЯ
6.10 Мелодрама «Нелегкая судьба». (16+).
9.00 «Биография кумиров» «Ранбир Капур». (12+).
9.30 «Путешествие по Индии» «Мангалор, Удупи, острова Св. Марии». (12+).
10.00 Х/ф «Долгожданный». (16+).
12.10 Х/ф «Робот». (16+).
15.20 Драма «Омкара». (16+).
18.10 Комедия «Веселая семейка». (16+).
21.05 Комедия «Веселая семейка снова в деле». (16+).
0.05 Комедия «Сестра невесты». (16+).
3.05 Мелодрама «Любовная тайна». (16+).
КУЛЬТУРА
6.30 Канал «Евроныус».
10.00 «Новости культуры».

10.20 Х/ф «Капитанская дочка».
12.00 Спектакль «Трудные люди».
14.05 Д/с «Счастливые люди». «Весна».
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Ты сын и ужас мой...» Анна Ахматова и Лев Гумилев. Фильм 1. «Дорогами разлук».
15.40 Д/ф «Ирина Колпакова. Балерина - весна».
16.20 Д/ф «Ливерпуль. Три грации, один битл и река».
16.35 Д/ф «Дагестан. Школа под небом».
17.20 XV Международный конкурс имени П.И. Чайковского. Лауреаты и призеры. Виолончель.
18.30 Д/ф «Сус. Крепость династии Аглабидов».
18.45 «Секретные проекты». «Бомба-невидимка».
19.15 «Спокойной ночи, малыши!»
19.30 «Новости культуры».
19.45 «Больше, чем любовь». Иван Поддубный и Мария Машошина.
20.30 «Искусственный отбор».
21.10 «Театральная летопись».
21.35 Спектакль «Трудные люди».
23.40 Д/ф «Пьер Симон Лаплас».
23.50 «Новости культуры».
0.05 «Худсовет».
0.10 Д/с «Счастливые люди». «Лето».
1.05 Д/ф «Ирина Колпакова. Балерина - весна».
1.45 Чарли Чаплин. Музыка к кинофильму.
1.55 «Искатели». «Земля сокровищ».
2.40 Д/ф «Дрезден и Эльба. Саксонский канал».

среда, 2 сентября

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ

8.05-8.08 Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время Вести Дагестан
18.20 Порт-Петровские ассамблеи. Михаил Яновский
18.40 Маэстро Т. Джандаров
19.20 Антитеррор. Матрица
19.30 Реклама
19:35 Местное время Вести Дагестан
РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на ласком языке «Аьрши ва агьлу»
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Д/ф «Маленький си-лач» из цикла «Родом из детства»
09.20 Х/ф «Квартира»
11.50 «Бизнес Дагестана»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «На виду» Шахабас Шахов
13.25 «Разумные слова, реальные дела»
13.40 «Дорожный ликбез»
14.00 «Правовое поле»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 «Наука Дагестана»
15.50 Золотая коллекция фильмов о родном крае Д/ф «Дагестанские миллионы»
16.15 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана

16.50 РДНТ представляет: Фестиваль «Мелодии и ритмы Шалбуздага»
17.25 Х/ф «Канатоходец»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «На виду»
21.10 «Жилой мир»
21.35 «ЕГЭ 2015» Роль общественных наблюдателей в организации ЕГЭ
21.50 Проект «Цена жизни»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Аутодафе»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана» Телеочерк памяти Рамазана Нажмудинова, заслуженного работника культуры РД
01.35 Т/с «Под прикрытием»
02.35 «Наука Дагестана»
03.25 Х/ф «Война крестоносцев»
05.20 Проект «Цена жизни»
05.50 Х/ф «Канатоходец»
ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Двойная жизнь».
14.25 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.05 «Мужское/Женское».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время».

21.35 Т/с «Двойная жизнь».
23.30 Ночные новости.
23.45 Т/с «Свидетели». (16+).
1.50 Х/ф «Амелия». (12+).
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Амелия». (12+).
4.00 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
11.55 Т/с «Тайны следствия».
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+).
15.00 Т/с «Склифосовский».
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Х/ф «И шарик вернулся». (12+).
2.50 Т/с «Служба доверия».
4.45 «Вести. Дежурная часть». (12+).

НТВ

6.00 «НТВ утроем». (16+).
7.10 Т/с «Лесник». (16+).
8.00 «Сегодня». (16+).
8.05 Т/с «Лесник». (16+).
9.00 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня». (16+).
13.15 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

18.00 «Говорим и показываем». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Боевик «Береговая охрана 2». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Анатомия дня». (16+).
0.10 Т/с «Розыск». (16+).
2.00 «Квартирный вопрос».
3.05 Т/с «Час Волкова». (16+).
5.00 «Все будет хорошо!»

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.10 Х/ф «Гараж».
10.05 Д/ф «Равняется одному Гафу».
10.55 «Тайны нашего кино».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Храни меня, дождь». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Удар властью. Егор Гайдар». (16+).
15.40 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).
17.30 «События».
18.00 «Прово голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Кураж». (12+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Линия защиты». (16+).
23.05 «Советские мафии». Светофор Владимира Кантора». (16+).
0.00 «События. 25-й час».
0.30 Детектив «Жизнь на двоих».
2.15 Х/ф «Непобедимый».
3.45 «Осторожно, мошенники!» (16+).
4.15 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Т/с «Возмездие» (16+).
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Возмездие» (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Возмездие» (16+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Возмездие» (16+).
13.35 Т/с «Смерть шпионам!» (Украина). (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Смерть шпионам!» (Украина). (16+).

18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Легендарные самолеты». «Штурмовик ИЛ-2». (6+).
19.15 Т/с «Гонки по вертикали»
23.00 Новости дня.
23.20 Т/с «Гонки по вертикали»
23.45 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
0.35 Т/с «МУР есть МУР! 3»
4.25 Х/ф «Посторонний вход разрешен». (6+).

REN TV

5.00 Территория заблуждений. (16+).
6.00 Не ври мне! (16+).
7.00 Смотреть всем! (16+).
7.30 Зеленый огурец. (16+).
8.30 Новости. (16+).
9.00 Военная тайна. (16+).
11.00 Д/ф «Оборотная сторона Вселенной». (16+).
12.00 «112». (16+).
12.30 Новости. (16+).
13.00 Звонкий ужин. (16+).
13.45 Х/ф «Двенадцать друзей Оушена». (16+).
16.00 «112». (16+).
16.30 Тайны. (16+).
17.00 Тайны мира.
18.00 Документальный проект. (16+).
19.00 «112». (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 Детектив «Шерлок Холмс и доктор Ватсон». (12+).
12.00 «Сейчас».
12.30 Детектив «Шерлок Холмс и доктор Ватсон». (12+).
13.25 Детектив «Двадцатый век начинается». (12+).
15.30 «Сейчас».
16.00 Детектив «Двадцатый век начинается». (12+).
16.35 Детектив «Приключения Шерлока Холмса»
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы». «Ведьмин лес». (16+).

19.30 Т/с «Детективы». «Художник, кто рисует месь». (16+).
20.00 Т/с «Детективы». «Темная комната». (16+).
20.30-23.15 Т/с «След».
«Высота».
22.00 «Сейчас».
0.00 Драма «Воры в законне». (16+).
1.55-5.30 Детектив «Двадцатый век начинается». (12+)

ДОМАШНИЙ

6.30 Т/с «Альф».
7.30 Одна за всех. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.10 Давай разведемся!
11.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.55 Клуб бывших жен.
13.55 Женская консультация. (16+).
17.00 Беременные. (16+).
18.00 Т/с «Не родись красивой».
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Две судьбы 2».
21.00 Т/с «Выхожу тебя искать 2». (16+).
23.00 Беременные. (16+).
0.00 Одна за всех. (16+).
0.30 Мелодрама «Странные взрослые». (12+).
2.00 Мелодрама «Два берега». (16+).
3.30 Д/ф «Первые после Аллы». (16+).
4.30 Д/ф «Первые леди Балтии»
5.30 Д/ф «Француженки».
6.00 Домашняя кухня.

ИНДИЯ

6.10 Комедия «Двойники».
9.00 «Биография кумиров» «Амир Кхан». (12+).
9.30 «Путешествие по Индии» «Гокран, Мурдешвар». (12+).
10.00 Триллер «Разоблачение». (16+).
12.10 Комедия «Закон гостеприимства». (16+).
15.15 Драма «Трилогия».
18.10 Комедия «Ложь во спасение». (16+).
21.05 Мелодрама «Неверный возлюбленный».

0.05 Комедия «Как бы не спазить». (16+).
3.05 Боевик «Инспектор в законе». (16+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроноус».
10.00 «Новости культуры».
10.20 Х/ф «Петербургская ночь».
12.10 Спектакль «Заяц Love story».
13.50 Д/ф «Ваттово море. Зеркало небес».
14.05 Д/с «Счастливые люди». «Лето».
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Ты сын и ужас мой...» Анна Ахматова и Лев Гумилев.
15.40 Д/ф «Евгений Светланов. Воспоминание...»
16.35 «Больше, чем любовь». Иван Поддубный и Мария Мамошина.
17.20 XV Международный конкурс имени П.И. Чайковского. Лауреаты и призеры. Виолончель.
18.40 Д/ф «О.Генри».
18.45 «Секретные проекты». «Асимметричный ответ».
19.15 «Спокойной ночи, малыши!»
19.30 «Новости культуры».
19.45 «Ирина Печерникова». «Мой серебряный шар».
20.30 «Искусственный отбор».
21.10 «Театральная летопись»
21.35 Хрустальный бал «Хрустальной Турандот». Творческий вечер В. Гафта.
22.50 Д/ф «Сражение за Поднебесную».
23.30 Д/ф «Национальный парк Дурмитор. Горы и водоёмы Черногории».
23.50 «Новости культуры».
0.05 «Худсовет».
0.10 Д/с «Счастливые люди». «Осень».
1.05 Д/ф «Игорь Сикорский. Чертежи судьбы».
1.45 Фантазии на темы вальсов и танго.
1.55 «Искатели». «Магические перстни Пушкина».
2.40 Д/ф

четверг, 3 сентября

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ

8.05-8.08 Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Очар» (на кумыкском языке)
11:35 Местное время Вести Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время Вести Дагестан
18:15 Реклама
18.20 Антитеррор. Современная вербовка
19.20 В-Ф Дербент
19.30 Реклама
19:35 Местное время вест Дагестан
РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана» Телеочерк памяти Рамазана Нажмудинова, заслуженного работника культуры РД
08.15 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Д/ф «От Гюлистана до наших дней» 1 с.
09.20 Х/ф «Дорогой мой человек»
11.25 «ЕГЭ 2015» Роль общественных наблюдателей в организации ЕГЭ
11.40 «Аутодафе»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «На виду»
13.30 «Жилой мир»
13.55 Проект «Цена жизни»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Жила-была девочка»

16.30 Время новостей Дагестана
16.50 «Память поколений» Высота 102,0
17.30 Мультфильм
17.50 «Разумный взгляд»
18.25 Обзор газеты «Хакыкьат»
18.45 Передача на аварском языке «Гаданги гьамалги заманги»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «На виду. Спорт» в прямом эфире
21.10 «Круглый стол» Дербент 2000
21.45 Обзор газеты «Дагестанская Правда»
21.55 «Агросектор»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 В/ф «Три грани холодного искусства»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на аварском языке «Гаданги гьамалги заманги»
01.35 Т/с «Под прикрытием»
02.35 Х/ф «Люби меня нежно»
04.05 «Память поколений» Высота 102,0
05.45 Х/ф «Жила-была девочка»
ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Двойная жизнь».
14.25 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.05 «Мужское/Женское».
17.00 «Наедине со всеми».
18.00 Вечерние новости.

18.45 «Давай поженимся!»
19.50 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время».
21.35 Т/с «Двойная жизнь».
23.35 Ночные новости.
23.50 Х/ф «Послезавтра».
2.05 Х/ф «500 дней лета».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «500 дней лета».
4.00 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
11.55 Т/с «Тайны следствия».
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+).
15.00 Т/с «Склифосовский».
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Х/ф «И шарик вернулся». (12+).
0.50 Х/ф «Формула любви».
2.50 Т/с «Служба доверия».
4.45 «Вести. Дежурная часть». (12+).

НТВ

6.00 «НТВ утроем». (16+).
7.10 Т/с «Лесник». (16+).
8.00 «Сегодня». (16+).
8.05 Т/с «Лесник». (16+).
9.00 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня». (16+).
13.15 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».

15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
18.00 «Говорим и показываем». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Боевик «Береговая охрана 2». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Анатомия дня». (16+).
0.10 Т/с «Розыск». (16+).
2.00 «Дачный ответ».
3.05 Т/с «Час Волкова».
5.00 «Все будет хорошо!»

ТВЦ

6.00 «Настроение».
8.10 Х/ф «За витриной универмага». (12+).
10.05 Д/ф «Татьяна Васильева. У меня английский характер». (12+).
10.55 «Тайны нашего кино».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Москва - не Москва». (16+).
13.35 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Советские мафии». Светофор Владимира Кантора». (16+).
15.40 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).
17.30 «События».
18.00 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Кураж». (12+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Обложка. Добрый дедушка Сталин».
23.05 Д/ф «Заключенные войны в кино». (12+).
0.00 «События. 25-й час».
0.30 Д/ф «Фарцовщики. Опасное дело». (16+).
2.15 Х/ф «Храни меня, дождь».
4.10 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Т/с «Возмездие» (16+).
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Возмездие» (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Возмездие» (16+).

13.00 Новости дня.
13.15 «Научный детектив».
13.35 Т/с «Смерть шпионам!» (Украина). (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Смерть шпионам!» (Украина). (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Легендарные самолеты». «И-16. Участник семи войн». (6+).
19.15 Х/ф «Матрос Чижик».
21.00 Х/ф «Командир счастливой «Шуки»». (12+).

REN TV

5.00 Территория заблуждений. (16+).
6.00 Не ври мне! (16+).
7.00 Смотреть всем! (16+).
7.30 Зеленый огурец. (16+).
8.30 Новости. (16+).
9.00 Д/ф «Всем смертям назло». (16+).
10.00 Д/ф «Анатомия чудес».
12.00 «112». (16+).
12.30 Новости. (16+).
13.00 Звонкий ужин. (16+).
13.50 Муз. фильм «Тринадцать друзей Оушена». (16+).
16.00 «112». (16+).
16.30 Новости. (16+).
17.00 Тайны мира.
18.00 Документальный проект. (16+).
19.00 «112». (16+).
19.30 Новости. (16+).
20.00 Х/ф «Афера Томаса Крауна». (16+).
22.10 Смотреть всем! (16+).
23.00 Новости. (16+).
23.25 Т/с «Ганнибал». (18+).
1.15 Смотреть всем! (16+).
1.45 Т/с «Ганнибал». (18+).
3.30 Смотреть всем! (16+).
4.00 Территория заблуждений. (16+).
6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».

10.30 Детектив «Приключения Шерлока Холмса»
12.00 «Сейчас».
12.30-20.00 Детектив «Приключения Шерлока Холмса».
15.30 «Сейчас».
18.30 «Сейчас».
20.30-23.10 Т/с «След».
«Насильник». (16+).
22.00 «Сейчас».
0.00 Х/ф «Золотая мина».
2.30 Детектив «Приключения Шерлока Холмса».

ДОМАШНИЙ

6.30 Т/с «Альф».
7.30 Одна за всех. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.10 Давай разведемся!
11.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.55 Клуб бывших жен.
13.55 Женская консультация. (16+).
17.00 Беременные. (16+).
18.00 Т/с «Не родись красивой».
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Две судьбы 2».
21.00 Т/с «Выхожу тебя искать 2». (16+).
23.00 Беременные. (16+).
0.00 Одна за всех. (16+).
0.30 Муз. фильм «Собака на сене».
3.10 Мелодрама «Двое в новом доме».
4.45 Д/ф «Пари из янтара»
5.45 Тайны еды. (16+).
6.00 Домашняя кухня. (16+).

ИНДИЯ

6.10 Комедия «Веселая семейка». (16+).
9.00 «Биография кумиров» «Диллика Падукон».
9.30 «Путешествие по Индии» «Хампи». (12+).
10.00 Драма «Жизнь поэта».
12.10 Комедия «Сестра невесты». (16+).
15.15 Мелодрама «Любовная тайна». (16+).
18.10 Комедия «Закоулки Дели». (16+).
21.05 Боевик «Драйв».
0.05 Драма «Братья по духу».
3.40 Мелодрама «Рожденные летать». (16+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроноус».
10.00 «Новости культуры».
10.20 Х/ф «Дубровский».
11.45 Д/ф «Властелины кольца. История создания синхрофазотрона».
12.10 Хрустальный бал «Хрустальной Турандот». Творческий вечер В. Гафта.
13.25 Д/ф «Живые струны».
14.05 Д/с «Счастливые люди». «Осень».
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Ты сын и ужас мой...» Анна Ахматова и Лев Гумилев. Фильм 3. «Без вины виноватые».
15.40 Д/ф «Сражение за Поднебесную».
16.20 Д/ф «Бондиара. Страна догонов».
16.35 Д/ф «Игорь Сикорский. Чертежи судьбы».
17.20 XV Международный конкурс имени П.И. Чайковского. Лауреаты и призеры. Виолончель.

18.30 Д/ф «Колония-Дель-Сакраменто. Долгожданный мир на Рио-де-Ла-Плата».
18.45 «Секретные проекты». «Золото Коминтерна».
19.15 «Спокойной ночи, малыши!»
19.30 «Новости культуры».
19.45 Д/ф «Интеллектор Горюхова».
20.30 «Искусственный отбор».
21.10 «Театральная летопись»
21.35 Фильм-спектакль «Мне снился сон...»
22.25 «Гени и злодеи». Тур Хейердал.
22.55 Д/ф «Silentium».
23.50 «Новости культуры».
0.05 «Худсовет».
0.10 Д/с «Счастливые люди». «Зима».
1.05 Д/ф «Нечетнокрылый ангел. Павел Челищев».
1.55 «Искатели». «В поисках сокровищ Царского Села».
2.40 Д/ф «Бондиара. Страна догонов».

пятница, 4 сентября

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

- 8.05-8.08 Местное время Вести Дагестан
8.36-8.41 Местное время Вести Дагестан
11:35 Местное время вестей Дагестан
14:30 Местное время Вести Дагестан
17:10 Местное время Вести Дагестан
18.20 Мир вашему дому
18.40 Дагестан спортивный
19.00 Наболевший вопрос
19.30 Реклама
19:35 Местное время Вести Дагестан

РГВК

- 07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке «Поданги палалги заманги»
08.00 Обзор газеты «Хакыкьат»
08.10 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.50 Д/ф «От Гулистана до наших дней» 2 с.
09.20 Х/ф «Тайнственная находка»
10.45 «Разумный взгляд»
11.25 Пятничная проповедь. Прямая трансляция из Центральной Джума-мечети г. Махачкала
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Агросектор»
13.30 «Круглый стол» Дербент 2000
14.15 Обзор газеты «Дагестанская Правда»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 «На виду. Спорт»
15.35 Золотая коллекция фильмов о родном крае Д/ф «Последний из могикан»
16.00 Мультфильм

- 16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «В семнадцать мальчишеских лет»
18.45 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес» Телеочерк «Калсын Аггизов-писатель и композитор»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Здоровье» в прямом эфире
21.10 Пятничная проповедь. Трансляция из Центральной Джума-мечети г. Махачкала
21.50 «Ец имя - женщина»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 В/ф «О настоящем человеке»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
01.35 Т/с «Под прикрытием»
02.35 Д/ф «Махачкала»
02.50 Х/ф «Мистер Питкин. В ногу»
05.35 «Ее имя - Женщина»
05.35 Х/ф «Трое суток после бессмертия»

ПЕРВЫЙ

- 5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Двойная жизнь».
14.25 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.05 «Мужское/Женское».
17.00 «Жди меня».
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Человек и закон с А. Пимановым». (16+).
19.50 Телеигра «Поле чудес». (16+).

- 21.00 «Время».
21.30 «Голос». (12+).
23.45 «Вечерний Ургант».
0.40 Концерт «The Rolling Stones» в Гайд-парке».
2.05 Х/ф «Что-то в воздухе».
4.20 «Модный приговор».
5.20 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

- 5.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
9.55 «О самом главном».
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
11.55 Т/с «Тайны следствия».
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+).
15.00 Т/с «Склифосовский».
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
21.00 «Петросян-шоу».
22.55 Х/ф «Польня - трава окаянная». (12+).

ПЕРВЫЙ

- 5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Двойная жизнь».
14.25 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Время покажет».
16.05 «Мужское/Женское».
17.00 «Жди меня».
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Человек и закон с А. Пимановым». (16+).
19.50 Телеигра «Поле чудес». (16+).

- 13.15 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+)
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
18.00 «Говорим и показываем». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Боевик «Береговая охрана 2». (16+).
23.30 Х/ф «Посторонний».
1.35 «Собственная гордость».
2.30 «Дикий мир».
2.50 Т/с «Час Волкова».
4.45 «Все будет хорошо!»

ТВЦ

- 6.00 «Настроение».
8.20 Д/ф «Василий Ливанов. Я умею держать удар».
9.15 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона».
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона».
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 Д/ф «Закулисные войны в кино». (12+).
15.40 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).
17.30 «События».
18.00 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.55 Х/ф «Полосатый рейс».
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Приют комедиантов».
0.25 Д/ф «Инна Ульянова. В любви я Эйнштейн!»
1.15 Х/ф «На кого Бог пошлет».
2.50 Д/ф «Заговор послов».
3.50 Т/с «Чисто английское убийство». (Великобритания). (12+).

ПЕРВЫЙ

- 6.00 «НТВ утром». (16+).
7.10 Т/с «Лесник». (16+).
8.00 «Сегодня». (16+).
8.05 Т/с «Лесник». (16+).
9.00 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня». (16+).

НТВ

- 6.00 «НТВ утром». (16+).
7.10 Т/с «Лесник». (16+).
8.00 «Сегодня». (16+).
8.05 Т/с «Лесник». (16+).
9.00 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня». (16+).

ЗВЕЗДА

- 6.00 Д/с «Хроника победы».
6.30 Х/ф «Нейтральные воды».
8.45 Т/с «Гонки по вертикали».
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Гонки по вертикали».
10.00 Военные новости.

10.05 Т/с «Гонки по вертикали»

- 10.05 Т/с «Гонки по вертикали»
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Гонки по вертикали»
13.25 Т/с «Последний бронепоезд»
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Последний бронепоезд» (16+).
18.00 Новости дня.
18.35 Д/ф «Онегин» На связь не выйдет. (16+).
19.15 Х/ф «Приказ: огонь не открывать». (6+).
21.05 Х/ф «Приказ: перейти границу». (6+).
23.00 Новости дня.
23.20 Т/с «Горячий снег».
1.20 Х/ф «9 дней одного года».
3.30 Х/ф «Цветы календулы».

REN TV

- 5.00 Территория заблуждений. (16+).
6.00 Не ври мне! (16+).
7.00 Смотреть всем! (16+).
7.30 Зеленый огурец. (16+).
8.30 Новости. (16+).
9.00 Д/ф «Вселенная на ладони». (16+).

10.30 Драма «Блокада. Лужский рубеж». (12+).

- 12.00 «Сейчас».
12.30 Драма «Блокада. Лужский рубеж». (12+).
13.10 Драма «Блокада. Пулковский меридиан». (12+).
14.40 Драма «Блокада. Ленинградский метроном». (12+).
15.30 «Сейчас».
16.00 Драма «Блокада. Ленинградский метроном». (12+).
17.05 Драма «Блокада. Операция «Искра».
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «След». «Просто бизнес». (16+).
19.45 Т/с «След». «С легким паром!» (16+).
20.35 Т/с «След». «Сапер ошибается однажды».
21.25 Т/с «След». «Смертельная ловушка». (16+).
22.15 Т/с «След». «Четвертая девушка». (16+).
23.05 Т/с «След». «Стенка».
23.55 Т/с «След». «Богатая свадьба и бедные похороны». (16+).
0.40 Т/с «След». «После закрытия». (16+).
1.30 Детектив «Собака Баскервильей». (12+).
4.25 Детектив «Сокровища Агры». (12+).

ДОМАШНИЙ

- 6.30 Т/с «Альф».
7.30 Одна за всех. (16+).
8.00 Д/с «Звездная жизнь».
10.00 Детектив «Под Большой Медведицей».
18.00 Т/с «Не родись красивой». (12+).
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Мелодрама «Поцелуй судьбы». (16+).
22.35 Д/ф «Предсказания: новые люди». (16+).
23.35 Одна за всех. (16+).
0.30 Комедия «Зигзаг удачи». (6+).
2.10 Мелодрама «Чужая родня».
4.05 Д/ф «Попараччи. Охота на звезду». (16+).
5.05 Д/ф «Сильные мужчины». (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).

ИНДИЯ

- 6.10 Комедия «Ложь во спасение». (16+).
9.00 «Биография кумиров» «Бобби Деол». (12+).
9.30 «Путешествие по Индии» «Дели». (12+).
10.00 Драма «Простой человек». (16+).
12.10 Комедия «Как бы не спазить». (16+).
15.10 Боевик «Инспектор в законе». (16+).
18.10 Драма «Мое имя Энтони Гонсалвес». (16+).
21.05 Боевик «Вне закона».
0.05 Триллер «Битва телеканалов». (16+).
3.05 Триллер «Темная сторона страсти». (16+).

КУЛЬТУРА

- 6.30 Канал «Евроноус».
10.00 «Новости культуры».
10.20 Х/ф «Острые сокровища».
12.00 Д/ф «Абулькасим Фирдоуси».
12.10 Фильм-спектакль «Мне снился сон...»
12.55 «Письма из провинции».
13.25 Д/ф «Интеллектор Горохова».
14.05 Д/с «Счастливые люди». «Зима».
15.00 «Новости культуры».
15.10 Д/ф «Красная площадь. Читай, Россия!»
15.40 Д/ф «Виктор Соснора. Пришелец».
16.25 Д/ф «Silentium».
17.20 XV Международный конкурс имени П.И. Чайковского. Лауреаты и призеры. Виолончель.
18.30 Д/ф «Неаполь - город контрастов».
18.45 Д/ф «Леонид Енгибаров. Сердце на ладони».
19.30 «Новости культуры».
19.45 «Искатели». «Черная книга» Якова Брюса.
20.35 «Линия жизни».
21.25 Х/ф «По главной улице с оркестром».
23.00 «Новости культуры».
23.15 «Худсовет».
23.20 Х/ф «Елизавета». (Великобритания - США).
1.25 М/ф: «История одного преступления», «Буревестник».

суббота, 5 сентября

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

- 10.10 Вспомина Шундага... Концерт
10.55 Реклама
11:10 Местное время Вести Дагестан
14:20 Местное время Вести Дагестан

РГВК

- 07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес» Телеочерк «Калсын Аггизов-писатель и композитор»
08.00 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.50 «Мастер спорта»
09.20 «Здоровье»
10.10 «Ец имя - женщина»
10.45 Золотая коллекция фильмов о родном крае В/ф «Гуниб»
11.10 Мультфильм
11.20 «Мой малыш» в прямом эфире
12.00 Концерт к открытию Детской филармонии «Юные звездочки Махачкалы»
14.30 Х/ф «Чермен»
16.00 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 «Vivat, academi!»
18.10 «Здравствуй, мир»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» Лезгинский национальный культурный центр «Самур» (г. Ахтау)
19.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Чистое сердце»
20.05 «Служа Родине»
20.30 «Интер-диалог»
21.20 «Молодежный микс»
21.50 Концерт «Музыкальный майдан»

- 22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Х/ф «Загадка кубачинского браслета»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» Лезгинский национальный культурный центр «Самур» (г. Ахтау)
01.35 Х/ф «Замороженный»
02.50 «Служа Родине»
03.10 Концерт к открытию Детской филармонии «Юные звездочки Махачкалы»
05.00 «Молодежный микс»
05.25 Х/ф «Простая история»

ПЕРВЫЙ

- 5.45 «Россия от края до края». «Камчатка».
6.00 Новости.
6.10 «Россия от края до края». «Камчатка».
6.40 Т/с «Лист ожидания».
8.45 М/ф.
9.00 «Играй, гармонь любимая!»
9.45 «Слово пастыря».
10.00 Новости.
10.15 «Смак». (12+).
10.55 Д/ф «Валентин Гафт. «Чужую жизнь играю, как свою». (16+).
12.00 «День города». Прямая трансляция.
13.00 Новости.
13.15 Д/ф «Ирина Печерникова. Мне не больно». (12+).
14.10 Х/ф «Доживем до понедельника».
15.00 Новости.
15.15 Х/ф «Доживем до понедельника»
16.30 «Голос». (12+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Голос». (12+).
19.00 «Сюрприз».
21.00 «Время».
21.25 «Сегодня вечером».
23.00 «КВН». Премьер-лига. Финал. (16+).

- 0.35 Х/ф «Люди Икс: Первый класс». (16+).
3.00 Х/ф «Зубная фея».
4.50 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

- 4.55 Комедия «Раз на раз не приходится». (12+).
6.35 «Сельское утро». (12+).
7.05 «Диалоги о животных».
8.00 «Вести». (12+).
8.20 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
8.30 «Военная программа».
9.05 «Танковый биатлон».
10.05 «Конструктор русского калибра». (12+).
11.00 «Вести». (12+).
11.10 «Местное время. Вести - Москва».
11.20 «Моя жизнь сделана в России». (12+).
12.00 Х/ф «Знахарка».
14.00 «Вести». (12+).
14.20 «Местное время. Вести - Москва».
14.30 Х/ф «Знахарка».
16.30 «Субботний вечер»
18.05 Х/ф «Третья попытка».
20.00 «Вести в субботу».
20.45 Х/ф «Теория невероятности». (12+).
0.35 Х/ф «Родня кровинчочка». (12+).
2.30 Х/ф «Жизнь взаимы».
4.25 «Комната смеха».

НТВ

- 5.40 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
7.25 «Смотр».
8.00 «Сегодня». (16+).
8.15 «Жилищная лотерея Плюс».
8.45 «Медицинские тайны».
9.20 «Готовим с Алексеем Зиминым».
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 «Главная дорога».
11.00 «Кулинарный поединок с Дмитрием Назаровым».
11.55 «Квартирный вопрос».
13.00 «Сегодня». (16+).
13.20 «Я худею!» (16+).
14.20 «Поедем, поедим!»
15.05 «Своя игра».

20.45 Х/ф «Теория невероятности». (12+).

- 16.00 Х/ф «Человек ниоткуда». (16+).
18.00 «Следствие вели».
19.00 «Центральное телевидение с Вадимом Такменевым». (16+).
20.00 «Новые русские сенсации». (16+).
21.00 «Ты не поверишь!»
22.00 «50 оттенков Белова»
22.55 Х/ф «Петрович». (16+)
3.00 Т/с «Час Волкова». (16+)
5.05 «Все будет хорошо!»

ТВЦ

- 5.40 «АБВГДейка».
6.05 Х/ф «За витриной универмага». (12+).
7.55 «Православная энциклопедия». (6+).
8.25 Х/ф «Где находится нефелет?» (12+).
10.00 Д/ф «Красавица советского кино». (12+).
10.55 «Спасская башня». Шествие военных оркестров по Тверской. Прямая трансляция.
11.30 «События».
12.00 День Москвы. Церемония открытия на Красной площади. Прямая трансляция.
12.50 Х/ф «Покровские ворота».
15.30 «События».
17.35 Х/ф «Три полурации».
21.00 «В центре событий».
22.15 «Право знать!» (16+).
23.15 «Право голоса». (16+).
2.05 Х/ф «Башманчик». (12+).

ЗВЕЗДА

- 4.05 «Петровка, 38». (16+).
4.15 «Обложка. Добрый дедушка Сталин». (16+).
4.50 Д/ф «Татьяна Васильева. У меня ангельский характер». (12+).
6.00 Х/ф «Вылет задерживается».
7.30 Х/ф «Марья-искусница».
9.00 Новости дня.
9.15 «Легенды цирка с Эдгардом Запашным».
9.40 Д/с «Предатели с Андреем Луговым». «Юрий Носенко». (16+).
10.30 Д/ф «Воздушный Лев Амет-хан». (12+).
11.15 Х/ф «Командир счастливой «Шуки». (12+).
13.00 Новости дня.
13.15 Х/ф «Командир счастливой «Шуки». (12+).
13.35 Т/с «Смерть шпионам!» (Украина). (16+).
18.00 Новости дня.
19.10 Х/ф «Двойной капкан». (12+).
21.50 Т/с «Последний бронепоезд» (16+).
23.00 Новости дня.
23.20 Т/с «Последний бронепоезд» (16+).
2.30 Х/ф «Требуются мужчины». (6+).
4.05 Х/ф «Жил-был доктор...»

REN TV

- 5.00 Х/ф «Корабль-призрак».
6.30 Х/ф «История дельфина». (6+).
8.40 Х/ф «Мой парень из зоопарка». (16+).

- 10.30 М/ф «Делай ноги».
12.30 Новости. (16+).
13.00 Военная тайна. (16+).
17.00 Территория заблуждений. (16+).
19.00 Х/ф «Путешествие к центру Земли». (12+).
20.45 Х/ф «Путешествие 2. Таинственный остров».
22.30 Х/ф «Тихоокеанский рубеж». (16+).
0.50 Х/ф «Паркер». (16+).
3.10 Дэвид Блейн. Реальная магия. (16+).
4.20 Х/ф «Путешествие к центру Земли». (12+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

- 7.00 М/ф: «Незнакомка встречается с друзьями», «Друзья-товарищи», «Хвосты», «Лиса и волк», «Лиса, медведь и мотоцикл с коляской», «Попугай Кеша и чудовище», «Приключения поросенка Фунтика».
9.35 «День ангела».
10.00 «Сейчас».
10.10-17.40 Т/с «След». «Заспанный казачок». (16+).
18.30 «Сейчас».
19.00-1.30 Т/с «Лютый» (16+).
2.20 Драма «Блокада. Лужский рубеж». (12+).
4.20-7.25 Драма «Блокада. Пулковский меридиан». (12+).

ДОМАШНИЙ

- 6.30 Т/с «Альф».
7.30 Одна за всех. (16+).
7.40 Комедия «Баламут». (12+).
9.25 Мелодрама «Я все решу сама. Танцующая на волнах». (12+).
14.55 Мелодрама «1001 ночь». (12+).
18.00 Д/ф «Религия любви».
19.00 Мелодрама «1001 ночь». (12+).
21.50 Д/с «Восточные жены».
22.50 Д/с «Звездная жизнь».
23.50 Одна за всех. (16+).
0.30 Мелодрама «Роза прошальных ветров». (Россия - Украина). (12+).

РАДИО

ИСЛЕН, 31-АВГУСТ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.35 «Хажамжам».

САЛАСА, 1-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.30 «Карчи Дагустан».

АРБЕ, 2-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.30 «Девирар».

ХЕМИС, 3-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар. Газетин обзор
12.30 «Вахт ва жегилар».

ЖУЬМА, 4-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.30 «Исламдин сес».

КИШ, 5-СЕНТЯБРЬ

- 10.43 «Гьафтедин нетижаяр».
10.50 Концерт.

ГЬЯД, 6-СЕНТЯБРЬ

- 10.43 «Кард». Аялар патал программа

РАДИО

ИСЛЕН, 31-АВГУСТ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.35 «Хажамжам».

САЛАСА, 1-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.30 «Карчи Дагустан».

АРБЕ, 2-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.30 «Девирар».

ХЕМИС, 3-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар. Газетин обзор
12.30 «Вахт ва жегилар».

ЖУЬМА, 4-СЕНТЯБРЬ

- 12.10 «Дагустан». Хабаррар.
12.30 «Исламдин сес».

КИШ, 5-СЕНТЯБРЬ

- 10.43 «Гьафтедин нетижаяр».
10.50 Концерт.

ГЬЯД, 6-СЕНТЯБРЬ

- 10.43 «Кард». Аялар патал программа

РАДИО

21.25 XIV церемония награждения лауреатов театральной премии «Хрустальная Турандот».

- 22.40 Х/ф «Елизавета. Золотой век». (Великобритания - Франция - США - Германия). (16+).
0.25 «Хью Лори: Пусть говорят».

- 1.20 М/ф: «Слондайка», «Слондайка 2».
1.55 «Искатели». «Железная маска Дома Романовых».

- 2.40 Д/ф «Парк князя Пюклера в Мускауер-Парк. Немецкий денди и его сад».

воскресенье, 6 сентября

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ

- 10.20** Местное время. Вести Дагестан. События недели. Информационно-аналитическая программа
- РГВК**
- 07.00** Время новостей Дагестана
- 07.15** Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсан» Лезгинский национальный культурный центр «Самур» (г. Ақтау)
- 08.30** Время новостей Дагестана
- 08.50** Х/ф «Загадка кубачинского браслета»
- 10.20** Молодежный микс
- 10.40** Концерт «Музыкальный майдан»
- 11.50** «Интер-диалог»
- 12.40** «Служа Родине»
- 13.00** «Красота 05.ru»
- 13.40** Х/ф «Старший сын»
- 16.10** Мультфильмы
- 16.40** Благотворительный концерт ансамбля «Лезгинка»
- 18.20** Д/ф «Дагестанская мозаика»
- 19.10** «Здоровье нации»
- 19.30** Время новостей Дагестана. Итоги
- 20.00** «О культуре»
- 20.20** «7 news»
- 20.30** Ток-шоу «Главная тема» с Алексеем Казаком

- 22.30** Время новостей Дагестана. Итоги
- 23.00** Х/ф «Отверженные»
- 02.15** Благотворительный концерт ансамбля «Лезгинка»
- 03.45** Ток-шоу «Главная тема» с Алексеем Казаком
- 05.30** Х/ф «Деревенский детектив»

ПЕРВЫЙ

- 6.00** Новости.
- 6.10** Т/с «Лист ожидания».
- 8.10** «Служу Отчизне!»
- 8.45** М/ф.
- 8.55** «Здоровье». (16+).
- 10.00** Новости.
- 10.15** «Непутевые заметки».
- 10.35** «Пока все дома».
- 11.25** «Фазенда».
- 12.00** Новости.
- 12.15** «Теория заговора».
- 13.20, 15.15** Х/ф «Большая перемена».
- 15.00** Новости.
- 18.00** Вечерние новости.
- 18.15** Х/ф «Большая перемена».
- 18.50** Муз. фестиваль «Голосащий КиВиН-2015».
- 21.00** Воскресное «Время».
- 22.30** Муз. фестиваль «Голосащий КиВиН-2015».

РОССИЯ 1

- 5.15** Х/ф «Родня». (12+).
- 7.20** «Вся Россия». (12+).
- 7.30** «Сам себе режиссер».

- 8.20** «Смеюпанорама».
- 8.50** «Утренняя почта». (12+).
- 9.30** «Сто к одному». (12+).
- 10.20** «Местное время. Вести - Москва». Неделя в городе. (12+).
- 11.00** «Вести». (12+).
- 11.10** Т/с «Родители». (12+).
- 12.10** Х/ф «Домработница».
- 14.00** «Вести». (12+).
- 14.20** «Смеяться разрешается». (12+).
- 16.15** Х/ф «Генеральская сноха». (12+).
- 20.00** «Вести недели». (12+).
- 22.00** «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
- 03.00** «Дежурный по стране». М. Жванецкий. (12+).
- 1.30** Х/ф «Удиви меня». (12+).
- 3.25** «Конструктор русского калибра». (12+).
- 4.20** «Комната смеха». (12+).

НТВ

- 6.05** Т/с «Дорожный патруль». (16+).
- 8.00** «Сегодня». (16+).
- 8.15** «Русское лото Плюс».
- 8.50** «Их нравы».
- 9.25** «Едим дома!».
- 10.00** «Сегодня». (16+).
- 10.20** «Первая передача».
- 11.00** «Чудо техники». (12+).
- 11.50** «Дачный ответ».
- 13.00** «Сегодня». (16+).
- 13.20** Х/ф «Телохранитель».
- 17.00** «Следствие ведут».
- 18.00** «Акценты недели».
- 19.00** «Точка с Максимом Шевченко». (16+).
- 20.00** «Большинство». (16+).
- 21.15** Т/с «Ментовские войны».
- 1.05** «Большая перемена».
- 3.00** Т/с «Час Волкова». (16+).

ТВЦ

- 5.40** «Марш-бросок». (12+).
- 6.10** Х/ф «Москва - не Москва». (16+).
- 7.55** Х/ф «Покровские ворота».
- 10.35** Д/ф «Инна Ульянова. В любви я Эйнштейн!»
- 11.30** «События».
- 11.50** Х/ф «Полосатый рейс». (12+).
- 13.35** «Один + Один». Концерт. (12+).
- 14.50** «Московская неделя».
- 15.25** Х/ф «Беглецы». (16+).
- 17.20** Х/ф «Нарушение правил». (12+).
- 21.00** «События».
- 21.15** День Москвы. Праздничный концерт. Прямая трансляция.
- 22.25** Т/с «Отец Браун 3». (Великобритания). (16+).
- 0.15** Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона».
- 4.10** Д/ф «Екатерина Фурцева. Женщина в мужской игре». (12+).

ЗВЕЗДА

- 6.00** Х/ф «Лиловый шар».
- 7.30** Х/ф «Кто заплатит за удачу». (6+).
- 9.00** Новости Недели с Юрием Подкопаевым.
- 9.20** «Служу России».
- 9.55** «Военная приемка».
- 12.15** «Научный детектив».
- 13.00** Новости дня.
- 13.15** «Научный детектив».
- 13.35** Т/с «Смерть шпиона! (Украина)». (16+).
- 18.00** Новости. Главное.
- 18.45** Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
- 21.55** Х/ф «Игра». (12+).
- 23.00** Новости дня.
- 23.20** Х/ф «Игра». (12+).

- 0.05** Х/ф «Средь бела дня...».
- 1.55** Х/ф «Ошибки юности».
- 3.40** Х/ф «Вылет задерживается».
- 5.10** Х/ф «Эй, на линкор!»

REN TV

- 5.00** Х/ф «Путешествие к центру Земли». (12+).
- 6.00** Х/ф «Путешествие 2. Таинственный остров».
- 7.50** Х/ф «Тихоокеанский рубеж». (16+).
- 10.15** Т/с «Борджиа». (16+).
- 19.00** Х/ф «Паркер». (16+).
- 21.10** Х/ф «Пароль "Рыба-меч"». (16+).
- 23.00** Добров в эфире. (16+).
- 0.00** Военная тайна. (16+).
- 4.00** Территория заблуждений. (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

- 8.35** М/ф: «Кот Леопольд во сне и наяву», «Конек-Горбунук».
- 10.00** «Сейчас».
- 10.10** «Истории из будущего» с М. Ковальчуком.
- 11.00** Комедия «Ссора в Лукашах». (12+).
- 12.55** Мелодрама «Разные судьбы». (12+).
- 15.05** Драма «Воры в законе». (16+).
- 17.00** Место происшествий. О главном».
- 18.00** Главное.
- 19.30-22.25** Т/с «Грозные ворота» (16+).
- 23.25** Х/ф «Белый тигр».
- 1.35-4.40** Х/ф «Спасти или уничтожить?» (16+).

ДОМАШНИЙ

- 6.30** Т/с «Альф».
- 7.30** Х/ф «Карнавал».

- 10.30** Мелодрама «Поцелуй судьбы». (16+).
- 14.00** Мелодрама «Когда мы были счастливы». (16+).
- 18.00** Д/с «Звездная жизнь». (16+).
- 19.00** Мелодрама «Попытка веры». (16+).
- 23.10** Д/с «Звездная жизнь». (16+).
- 0.00** Одна за всех. (16+).
- 0.30** Мелодрама «Коснуться неба». (Россия - Украина). (16+).
- 2.20** Комедия «По улицам комод водили».
- 3.40** Д/ф «Если в сердце живет любовь». (12+).
- 4.40** Д/ф «АВВА. Великолепная четверка». (16+).
- 5.40** Одна за всех. (16+).
- 5.45** Тайны еды. (16+).
- 6.00** Домашняя кухня. (16+).

ИНДИЯ

- 6.10** Драма «Мое имя Энтони Гонсалес». (16+).
- 9.00** «Биография кумиров» «Удай Чопра». (12+).
- 9.30** «Путешествие по Индии» «Джайпур». (12+).
- 10.00** Драма «Тишина».
- 12.10** Триллер «Битва телеканалов». (16+).
- 15.10** Триллер «Темная сторона страсти». (16+).
- 18.10** Комедия «Призраки виллы Натхов». (16+).
- 21.05** Комедия «Призраки виллы Натхов. Новые приключения». (16+).
- 0.05** Триллер «Ставка на удачу». (16+).
- 3.05** Драма «Бомбейские хроники». (16+).

КУЛЬТУРА

- 6.30** Канал «Евроныус».
- 10.00** «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфириным».
- 10.35** Х/ф «Зеленый огонек».
- 11.45** «Легенды мирового кино». Омар Шариф.
- 12.15** Д/ф «На краю земли российской».
- 13.20** «Гении и злодеи». Матильда Кшесинская.
- 13.50** XXIV церемония награждения лауреатов театральной премии «Хрустальная Турандот».
- 15.00** «Хью Лори: Пусть говорят».
- 15.55** Спектакль «История лошади».
- 18.05** «Пешком...» Москва книжная.
- 18.30** «Искатели». «След Одиогитрии».
- 19.20** «Вечному городу - вечная музыка».
- 20.55** «100 лет после детства».
- 21.10** Х/ф «Маленькая Вера». (16+).
- 23.20** Большая опера - 2014. Финал.
- 1.40** М/ф: «Он и она», «Моя жизнь».
- 1.55** «Искатели». «След Одиогитрии».
- 2.40** Д/ф «Трип - старейший город Германии».

СПОРТ с 31 АВГУСТА ПО 6 СЕНТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

- 6.30** «Панорама дня. Live».
- 9.00** Волейбол. Кубок мира. Женщины. Россия - Сербия. Прямая трансляция из Японии.
- 10.55** «Эволюция».
- 11.45** «Большой спорт».
- 12.05** Т/с «В зоне риска». (16+).
- 15.30** «Метро». (12+).
- 17.10** Х/ф «Дружина». (16+).
- 19.00** «Большой спорт».
- 19.25** Хоккей. КХЛ. «Спартак» (Москва) - «Торпедо» (Н. Новгород). Прямая трансляция.
- 21.45** «Большой спорт».
- 22.05** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 23.50** «Эволюция».
- 1.25** Смешанные единоборства. Bellator. (16+).
- 3.35** Х/ф «Лорд. Пес-полицейский». (12+).

ВТОРНИК

- 6.00** Волейбол. Кубок мира. Женщины. Россия - Перу. Прямая трансляция из Японии.
- 7.55** «Панорама дня. Live».
- 9.05** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 10.45** «Эволюция».
- 11.45** «Большой спорт».
- 12.05** Т/с «В зоне риска». (16+).
- 15.30** «Советская империя. Гостиница "Москва"». (12+).
- 16.25** «Советская империя. Ледокол "Ленин"». (12+).
- 17.20** Х/ф «Дружина». (16+).
- 19.00** «Большой спорт».
- 19.25** Хоккей. КХЛ. ЦСКА - «Динамо» (Рига). Прямая трансляция.
- 21.45** «Большой спорт».
- 22.05** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 23.50** «Эволюция».
- 1.25** «Моя рыбалка».
- 1.40** «Язь против еды».
- 2.05** Профессиональный кикбоксинг. W5. Гран-при Москвы. (16+).
- 4.10** Х/ф «Лорд. Пес-полицейский». (12+).

СРЕДА

- 6.30** «Панорама дня. Live».
- 8.35** Х/ф «Пыльная работа». (16+).

- 10.15** «Эволюция».
- 11.45** «Большой спорт».
- 12.05** Т/с «В зоне риска». (16+).
- 15.30** «Советская империя. Хрущевки». (12+).
- 16.25** «Советская империя. Родина-Мать». (12+).
- 17.20** Х/ф «Дружина». (16+).
- 20.55** «Гвардия. Мы были простыми смертными».
- 21.50** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 23.35** «Большой спорт».
- 23.55** «Эволюция».
- 1.30** «Диалогом о рыбалке».
- 2.00** Смешанные единоборства. «Грозная битва». (16+).
- 4.10** Х/ф «Лорд. Пес-полицейский». (12+).

ЧЕТВЕРГ

- 6.30** «Панорама дня. Live».
- 8.35** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 10.15** «Эволюция».
- 11.45** «Большой спорт».
- 12.05** Т/с «В зоне риска». (16+).
- 15.35** «Советская империя. Высотки». (12+).
- 16.30** «Большой спорт».
- 16.55** Хоккей. КХЛ. «Салават Юлаев» (Уфа) - «Авангард» (Омская область). Прямая трансляция.
- 19.15** «Большой спорт».
- 19.35** Х/ф «Путь». (16+).
- 21.40** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 23.25** «Большой спорт».
- 23.50** «Эволюция». (16+).

- 1.25** «Полигон». Путешествие на глубину.
- 2.30** «Рейтинг Баженова».
- 2.55** Профессиональный бокс.
- 4.05** Х/ф «Лорд. Пес-полицейский». (12+).

ПЯТНИЦА

- 6.30** «Панорама дня. Live».
- 9.00** Волейбол. Кубок мира. Женщины. Россия - США. Прямая трансляция из Японии.
- 10.55** «Эволюция». (16+).
- 11.45** «Большой спорт».
- 12.05** Х/ф «Третий поединок». (16+).
- 15.40** «Советская империя. Братская ГЭС». (12+).
- 16.35** «Советская империя. Каналы». (12+).
- 17.30** «Советская империя. Останкино». (12+).
- 18.25** Х/ф «Клад могилы Чингисхана». (16+).
- 22.00** Х/ф «Пыльная работа». (16+).
- 23.45** «Большой спорт».
- 0.05** «Эволюция».
- 1.40** «За гранью». Жизнь после нефти.
- 2.10** «Иные». Мозг всемогущий.
- 2.40** «Научные сенсации». Мой враг-мозг.
- 3.35** «Непристойные вещи». Монетка.
- 4.30** Смешанные единоборства. Bellator. (16+).

СУББОТА

- 6.30** «Панорама дня. Live».
- 9.00** Т/с «Байки Митяя». (Россия - Китай). (16+).
- 14.55** Формула-1. Гран-при Италии. Квалификация. Прямая трансляция.
- 16.05** «Большой спорт».

- 16.20** «24 кадра». (16+).
- 17.20** Х/ф «Рок-н-ролл под Кремлем». (16+).
- 20.55** Большой футбол.
- 21.35** Х/ф «Путь». (16+).
- 23.40** «Большая вода». Дон.
- 0.35** «Большая вода». Печора.
- 1.30** «Полигон». Большие пушки.
- 1.55** «Полигон». Артиллерия Балтики.
- 2.25** «Смертельные опыты». Кровь.
- 2.55** «Мастера». Плотник.
- 3.20** «Максимальное приближение».
- 4.00** Профессиональный кикбоксинг. W5. Гран-при Москвы. (16+).

ВОСКРЕСЕНЬЕ

- 6.00** Волейбол. Кубок мира. Женщины. Россия - Алжир. Прямая трансляция из Японии.
- 7.55** «Панорама дня. Live».
- 9.15** «Моя рыбалка».
- 9.25** Т/с «Байки Митяя».
- 14.20** «Большой спорт».
- 14.45** Формула-1. Гран-при Италии. Прямая трансляция.
- 16.55** Х/ф «22 минуты». (16+).
- 18.30** Х/ф «Клад могилы Чингисхана». (16+).
- 22.05** Профессиональный бокс.
- 23.25** «Большой спорт».
- 23.45** «Большая вода». Лена.
- 0.40** «Большая вода». Енисей.
- 1.35** Формула-1. Гран-при Италии.
- 2.40** «Максимальное приближение». Макао.
- 3.55** Х/ф «Лорд. Пес-полицейский». (12+).

ТНТ с 31 АВГУСТА ПО 6 СЕНТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

- 7.00** М/с
- 9.00** «Дом 2. Lite». (16+).
- 10.30** Х/ф «Гарри Поттер и тайная комната». (Великобритания - Германия - США). (12+).
- 13.30** Т/с «Универ». «Геймер» (16+).
- 14.00** Т/с «Универ». «Изгнание» (16+).
- 14.30-19.00** Т/с «Интерны» (16+).
- 19.30** Т/с «СашаТаня» (16+).
- 20.30** Т/с «СашаТаня» (16+).
- 21.00** Мелодрама «Любовь в большом городе» (Россия - Украина). (16+).
- 23.00** «Дом 2. Город любви». (16+).
- 0.00** «Дом 2. После заката».
- 1.00** Комедия «Пивной бум». (Австралия - США). (18+).
- 3.05** Т/с «Пригород» (США).
- 3.30** Т/с «Непригодные для свидания» (16+).
- 3.55** Т/с «Полицейская академия». «Доктор Хайтауэр» (16+).
- 4.50** Т/с «Заложники». «Сражение или бегство».
- 5.40** Т/с «Люди будущего» (12+).
- 6.30** Т/с «Женская лига: парни, деньги и любовь» (16+).

ВТОРНИК

- 7.00** М/с
- 9.00** «Дом 2. Lite». (16+).
- 10.30** «Битва экстрасенсов». (16+).
- 11.30** Мелодрама «Любовь в большом городе» (Россия - Украина). (16+).
- 13.30** Т/с «Универ». «Изгнание» (16+).
- 14.00** Т/с «Универ». «Очень русский детектив» (16+).
- 14.30-20.00** Т/с «СашаТаня».
- 20.30** Т/с «Интерны» (16+).
- 21.00** Мелодрама «Любовь в большом городе 2». (16+).
- 23.00** «Дом 2. Город любви». (16+).
- 0.00** «Дом 2. После заката».
- 1.00** Боевик «Затерянные в космосе». (США). (16+).
- 3.30** Т/с «Пригород» (США).
- 4.00** Т/с «Непригодные для свидания» (16+).
- 4.25** Т/с «Полицейская академия». «Принесите мне черепашу Хэйфлингера» (16+).

СРЕДА

- 5.20** Т/с «Заложники». «Подозрения» (16+).
- 6.10** Т/с «Женская лига: парни, деньги и любовь».
- 7.00** М/с
- 9.00** «Дом 2. Lite». (16+).
- 10.30** «Битва экстрасенсов». (16+).
- 11.30** Мелодрама «Любовь в большом городе 2». (16+).
- 13.30-19.00** Т/с «Универ». «Очень русский детектив» (16+).
- 19.30** Т/с «СашаТаня» (16+).
- 20.30** Т/с «СашаТаня» (16+).
- 21.00** Мелодрама «Любовь в большом городе 3». (Россия - Украина). (12+).
- 22.35** «Комеди Клуб. Лучшее» (16+).
- 23.00** «Дом 2. Город любви». (16+).
- 0.00** «Дом 2. После заката». (16+).
- 1.00** Комедия «Жареные». (США). (16+).
- 2.40** Т/с «Пригород» (США).
- 3.05** Т/с «Непригодные для свидания» (16+).
- 3.35** Т/с «Полицейская академия». «Полицейские каратисты» (16+).
- 4.25** Т/с «Заложники». «Конец игры» (16+).
- 5.15** Т/с «Люди будущего» (12+).
- 6.05** Т/с «Женская лига: парни, деньги и любовь» (16+).

ЧЕТВЕРГ

- 7.00** М/с
- 9.00** «Дом 2. Lite». (16+).
- 10.30** «Битва экстрасенсов». (16+).
- 11.30** Мелодрама «Любовь в большом городе 3». (Россия - Украина). (12+).
- 13.30** Т/с «Универ». «Шоу Герлз» (16+).
- 14.00** Т/с «Универ». «Московские каникулы» (16+).
- 14.30-19.00** Т/с «Физрук» (16+).
- 19.30** Т/с «СашаТаня» (16+).
- 20.30** Т/с «СашаТаня» (16+).
- 21.00** Мелодрама «Мамы». (12+).
- 23.10** «Дом 2. Город любви». (16+).
- 0.10** «Дом 2. После заката». (16+).

- 1.10** Комедия «Наш брат - идиот». (США). (16+).
- 2.55** «ТНТ-Club». (16+).
- 3.00** Т/с «Пригород» (США).
- 3.25** Т/с «Непригодные для свидания» (16+).
- 3.50** Т/с «Полицейская академия». «Похищенная лошадь» (16+).
- 4.45** Т/с «В поле зрения 4».
- 5.35** Т/с «Люди будущего».
- 6.25** Т/с «Женская лига: парни, деньги и любовь».

ПЯТНИЦА

- 7.00** М/с
- 9.00** «Дом

Женнетдиз я зи чил ушар...

Мерд АЛИ

ИкI лугьуз, гьейранвалзавайди пешекар шаир ваъ, акьалтIай зегьметчи, чилел, инсанрал, абурун хуш кьилихрал, инсанвиллин хуш рафтардал ашукь духтур ва агроном я.

Духтур вичин пешедиз вафалу ва инсанрин сагьламвиллин кьаравулчи тахьайтIа, агроном чилел ашукь ва адан девлетрин кьаравулчи тахьайтIа, шаирвиллин гьисс гьинай кьведайтIа?..

Рамазан Каитов тIебиатди вичи и кьисмет ва алакьунар, гьиссер ганвай кас я. Ам Сулейман-Стальский райондин Пиперхуьре хана, чIехи хьана.

Махачкьалада медучилище, гьугьуйнлай

Рамазан КАИТОВ

* * *

Заз иран-дагь акурла,
Бегьерлу ник, багь акурла,
Даим кьилел рагь акурла,
Гьакьикьат я, туш им ахвар,
Женнетдиз я зи чил ушар!

Лезгинкадин кьуьл акурла,
Самурдин там, гьуьл акурла,
Кьацу яйлах, чуьл акурла,
Тух жеч вилер, туш зи махар,
Женнетдиз я зи чил ушар!

Лезги мехьер, мел акурла,
Лезги рушан пел акурла,
Самур вацун сел акурла,
Гьейридазни жеда хабар,
Женнетдиз я зи чил ушар!

Инсанвиллин тIул акурла,
Лезгидин кIвал, кьул акурла,
Гьар са емиш бул акурла,
Лезгистандин магьшур я тIвар,
Женнетдиз я зи чил ушар!

Кьемер Муграгь - гьал акурла,
Эминан дерт-тIал акурла,
Сулейманан чIал акурла,
Шииратда авай фонарь,
Женнетдиз я зи чил ушар!

Лезги чилин ад акурла,
Эгьли, жегьил шад акурла,
Гьар са нямет - дад акурла,
Авай тарих, еке яшар,
Женнетдиз я зи чил ушар!..

Яргьа хьухь!

Чин атIана жакьвадай,
Масад виле таквадай,
Кьама ял тваз дакIвадай,
Зегьердивай яргьа хьухь!

ГьвачIи-чIехи такьадай,
Вич бегенмиш аквадай,
Цаз хьиз виле аквадай,
Гьантердивай яргьа хьухь!

Вичин хийир атIана,
Ичкидив вич гатана,
Хизан гьарнихъ чIлана,
Хьвадайдавай яргьа хьухь!

Талгуз хийир - зарарни,
Ял тежер кьаз парарни,
Гьахьсуз ийир кьаркьарни,
Лагьлагьчидвай яргьа хьухь!

Рахун вичин итим я,
Вичиз-вич са гьаким я,
Хуьдайди кьуз са ким я,
Темпелдивай яргьа хьухь!

Даим ийиз гьерекагь,
КIвале жедач берекагь,
Мез - гьери, вич - мишекьат,
МутIлакьдивай яргьа хьухь!

Вичин кIвалах туькIурдай,
Гьейридан кIвал уьцIурдай,
Дердини рикI дакIурдай,
Иблисдивай яргьа хьухь!

Сифте ширин агат жер,
Руш тухвайла кьакьат жер,

ЦIайни-цIелхем акьат жер,
Кьавумдивай яргьа хьухь!

Дуст, дуст лугьуз агатдай,
Ахпа виляй аватдай,
Душман хьана кьакьатдай,
Дустунивай яргьа хьухь!

Чан лагьана згечIдай,
Чан кьачуна кьекьейдай,
Инсанвилляй экьечIдай,
Пехилдавай яргьа хьухь!

Гьахьни-нагьахъ тецир - терс,
Хуьз тежедай пехьи нефс,
Виш граммдихъ гудай сес
Ягьсуздавай яргьа хьухь!

Кьил тахьайди вич кIвале,
Насигьатчи я киме,
Фитнедин квал квай мецек
Кьанихдавай яргьа хьухь!

РикI зегьер яз, мез кьезил,
Сая залан, гвай фигьил,
Кьуншид вечрез лугьур фил
Батмандивай яргьа хьухь!

Фендигардихъ фенд жеда,
ЦIуд кицIелай бед жеда,
Керекулни кьвед жеда,
Гьахьсуздавай яргьа хьухь!

Агь, Рамазан, ваз гьикьван,
Гьахьсузвилер я такIан
Вак акваз, гел кьур гьакIан
Ферсуздавай яргьа хьухь!

Муьгьуьббатдин дарман яни?

Вилер хьуьрез, кьуьнер чьукьвез,
Плуз алчудриз, зур гана заз.
Лацу лиф хьиз, гарал элкьвез,
Ви гьейбатри кIур гана заз.

Фена виликай са гьузел кьуш,
Акур вилер тух хьана зи.
Фикирар зал хьана алтIуш,
Риклиз раб хьиз сукь хьана зи.

На лугьуди, пагь, зи вилик
Экуьнин са гьед аватна,
Вил хIурла адан чиник,
Фикирда на - кьвед акьатна.

Ахьа тахьай са цуьк хьтин,
Сифте кьелем бегьер я жал.
Назик гьилер гьа тукь хьтин,
Цуьквед кьамат - тегьер я жал.

ЧIулав чIарар, катран вилер -
Дагьдин хаму жейран яни?
Шумал буй ви, некид хьуьхьвер
Муьгьуьббатдин дарман яни?

Риклиз зи хуш экуь чирагь,
Женнет багьдин кьумрал я вун.
Пелен юкьва кьугьвазвай рагь,
Лезгистандин марал я вун.

Лезги мехьер

Муьгьуьббатдин лепедавай
Атир я, дуст, лезги мехьер.
Лезгидин кьил вине твадай
Магьир я, дуст, лезги мехьер.

Лезги чIалал рахаз зуьрне,
Авазрикай кьачуз лезет,

Шадвилерин лап гьа дегьне
Са сир я, дуст, лезги мехьер.

ПРИПЕВ:
Майдан гана туьнт кьуьлериз,
Кье лезгидин гур мехьер я.
Ашкьи гана шад рикIериз,
Кье жегьилдин са бегьер я.

Мехьер я кье, чи мехьер я.
Ашкьид гьуьзел са сегьер я.
Свасни гада, сивелпаз хьвер,
Кьвед кье вилин нур, эквер я.

Бейтер

Жегьилвални вахтуналди
мугьман я,
Кьуьзуьвал гьам незвай халис
душман я.

Муьгьуьббатдиз туьмерзавай
гар кьамир,
Гужуналди такIандакай
яр кьамир.

Фана дуьнья, гайидаз на
гана бул,
Тагай касдиз вучиз ятIа
кьайи кьул?

Гьуьл гадарна, масадаз фей
шеври паб,
КутIунайтIан, акьваздайд туш,
ам я таб.

Тежезвайди вичин сала
кьелем цаз,
Алахьнава ви кьуншидиз
багь кутаз.

Гаф кьекьуьрмир чIуру гафун
палчухда,
Гьахь крариз майдан хьурай
ачухда.

Шит инсанрин гафарни гьакI
шит жеда,
Дуьз инсанрин гафар пара
кьит жеда.

Сад рахазва гзаф яцIу крарикай,
Кар ийирла аквада кас ахварик
кьваз.

Гуьрцелар жен герек виле
акварбур,
РакIарар ваз жагьида дуьз
кьадайбур.

Гьич шеври паб гьалт тавурай
итимдал,
Варлудини авудда фад етимдал.

Уьфт ягуналд, чIагьандай хьиз
макьам жеч,
Гужлу вацIуз кьван вегьиналд
улам жеч.

Акьуллу кас фикирри фад
явашда,
Авамвиллиз пехьрен уьмуьр
багьишда,

Жегьилвиллин кьимет чида
эгьлидаз,
Сагьламвиллин кьимет - тIалди
кайидаз.

хуьруьн майишатдин институт акьал-
тIарна, вичин вири уьмуьр хайи халкьдин ва
тIебиатдин сагьламвиллин рекье эцигна.

Шаирвиллин кар алава кьисмет хьиз я.
Сифтени-сифте ам аял чIавадай чи халкь-
дин фольклордал ашукь тир. "КIарудикай
манияр" сифте яз чав агакьарайдини гьам я.

Чи классикар тир Етим Эминан, СтIал
Сулейманан, Муьгьверган Алидин ва масабур-
рун хейлин эсерар чи илимдин кьулдугьчий-
рив ахгакьарайдини гьам я. Идалайни баш-
кьа, ада вичин хьуси эсерар кьхьизва. 2004-йи-
суз "Зи Куьре" ктаб акьатун гьа кардин не-
тиже я.

Яшлу шаир-агроном Самурда яшамииш
жезва. Чна адан цIийи эсеррикай кьез тек-
лифзава.

Илим вацIу тухун тийир рузи я,
Вири дуьнья аквадай са УЗИ я.

Акатайди дуст кьадайди
инсан туш,
Инсанвиллиз нек гудайди
илан туш.

Фана дуьнья я, йиф кьвез,
югь алатдай,
Инсанар я, пешер хьиз, жез,
аватдай.

Еридин тум кьван кье падна
экьечIда,
Цайи касни уьзягьвилик экьечIда.

Кесибили душманд ракIар
кьалурда,
Винелай - сагь, чан хамуна
кьурурда,

Гузвайдан гьил кьачурдалай
чIехи я,
Ришветбазар, белки, гьахьняй
пехьи я.

Делил куьруь касдин жеда
мез яргьи,
Делил яргьи касдин жеда
мез куьруь.

Гьахь инсанриз нагьахъ рекьер
акьатда,
Бейхабардиз квачирбурук
акатда.

Фитне - тIегьуьн, генани пис
азар я,
Гьахь инсанар адан гьилияй
бизар я.

КIвачи рехъ ваъ, рекьи кIвачер
гатазва,
Хайи рекьив лезги чIалал рахазва.

Регьимлудан гафунуи цуьк
гьидалди
Регьимсузда незва емиш
жедалди.

Хьвайидан гьил кьамир, ам вич
алуькда,
Я тахьайтIа, ичкидин "кIаш"
галуькда.

Дарихвал - им ялгуз кIвалин
перем я,
Гьич тахьайтIа, емиш тежер
кьелем я.

Хьун тавурдаз экв вилерай
аквада,
Ичкибаздиз ам руфунай аквада.

Хьиле хьиле твада инсан
есирда,
Кар-кеспида хкажда ам
гьасирдал.

Кесиб феи гьамамдини мурк
кьуна,
Хирде авур крарини руг кьуна,

Акьул кьимет авачир са
девлет я,
Ферсуздаз ам гьакIан кьуру
субьбет я.

Саид-Агьмед
АБДУРАШИДОВ

Бахшандар

* * *

Рашидов Абдурашидан
юбилейдиз

Ви 80 йис хьана тамам,
Ваз тебрикрин кьвезва салам,
Мадни вилик кьачу на кам,
Гьуьрметлу дуст, инсан кьени!

Ийиз даим газет хьсан,
Алахьна вун жезамай кьван,
Агалкьунар хьана кьакьан,
Гьуьрметлу дуст, инсан кьени!

На кьхьизвай гьар са шиир,
Уях жеда кIелиз фикир,
Мублагь хьурай гьар са кIвал, хуьр,
Гьуьрметлу дуст, инсан кьени!

Ял ядай ваз авач мажал,
Умуьр вилик тухун патал,
Авай кьиле акьул-камал,
Гьуьрметлу дуст, инсан кьени!

Хуьре-кIвале гьуьрмет авай,
Вахь акьулдин девлет ава,
РикIе даим дикьет авай,
Гьуьрметлу дуст, инсан кьени!

* * *

Дуст Казимов Казиман
юбилейдиз

Ви юбилей хьана тамам,
Агакьна чав хабар, юлдаш,
На виликди кьачузвай кам
Хьурай са бахтавар, юлдаш.

Чаз чида ви ери-бине,
Авайди я даим вине,
Гьам шегьерда, гьамни хуьре
Гьуьрмет ава самбар, юлдаш.

Инсанрив фад жедай таниш,
Бегенмиш яз вичин ериш.
Ийиз гьардан метлеб битмиш,
Чидайди я крар, юлдаш,

Гьина хьайитIан кIвалахда вун,
Кьиле тухуз алахьда вун,
Са чIавузни дамахда вун
Хьанач а ви гьалар, юлдаш.

Уьмуьрда вахъ 120 йис
Мурад я зи хьунухъ межлис,
Ацукьда сад-садав игис
Хьана, тухуз сувар, юлдаш.

* * *

Чаз газетдин чинилай ма-
лум хьайивал, гила, кIвале
ацукьна, секиндив ял язавай Ка-
зим стхадиз чи патай пара
кьадар чими саламар...

Саид ИБРАГЬИМОВ

Гьил кьачу, руш

Хьанвачир вун рекьидай вахт,
ГьакI кIан хьана Гьуьцариз.
Вахъ вил галаз, зи кIаниди,
Килигда зун цавариз.

Ви гуьрчегвал, ви акунар
Кьисмет хьана накьвариз.
Зи чанда на тур гьевесар
Элкьвена хьи накьвариз.

Заз чизва вун акьваздайди
Женнет багьдин варарив,
Зун вилив хуьз, хур ацIурна,
Кьзилгуьлдин клунчарив.

Амма вуна гьил кьачу, руш,
Эгер гьаниз татайтIа.
Гунагькар бахтсуз Вагьидаз
Женнет кьисмет тахьайтIа.

Рази жен чун гузавайдал,
Кьадарар я Аллагьдин.
Гьадав гвалда чешмед ачар
Чи уьмуьрдин булахдин.

Гзаф ава чанда дердер,
Лугьуз тежер гафарал.
Регьят я ваз, фенвай гьуьзел,
Куд тежедай ахварал.

Риклелай тефидай йикъар

Мердали ЖАЛИЛОВ

И йикъара чи общественостди, 1999-йисан августдинни сентябрдин варцара чи республикадал къецепатан пуларини яракъри рекъай акъудай басаевчийринни Хаттабан гълибабри - экстремистрин клеретри хаинвилелди гъужумна, Дагъустандин са жерге хуърерни районар дяведин цлун хура турвал риклел хкизва.

Чи намуслу, гъейратлу рухварни рушар а члавуз, рикле, руьгда са жезвини килвал авачиз, дуимандин хура акъвазнай, адав лайих тир жсаваб агакънай. Амма дуиманди чклай хуърерни, са тахсирни квачиз, къурбандриз элквей чанарни тлимил туначир. Амур риклелай фидай хирер туш.

А йикъарин вакъайрикай тлимил кхъенвач. Чи баркаллу руш, РФ-дин писателрин Союздин член Зуьгъре Акимовна АКИМОВАДИ а члавуз Буйнаксда бине къунвай 136-нумрадин махсус мотострелковый бригадада къуллугъзавай ва гъа бригададик кваз женгинин цлаярни иштиракна. Вичиз акур, риклелди гъисс авур вакъайрикай, Россиядин Федерациядин Яракълу Къуватри, гъакI чкадин ополченцийрини къалурай игитвилериз бахина, писателди «Ватандиз багъишай уьмуьр» тIвар алай ктаб кхъена, 2012-йисуз ам ДКИ-да чандайни акъудна.

Чна кез гъа ктабдай са бязи чIукар теклифзава. Лезги чIалаз абур Мерд Алиди элкъурна.

Амур сифтебур тир

Зуьгъре АКИМОВА

Чи десантникер герек чкадив Чеченрин боевикрилай саки ругуд сятдин вилик агакъна. Гъа и карди Ботлих райондин са жерге хуърер къунвай вахабитрин гъужумдин рехъ атлана. Абурун къаст Ботлих къачурдалай къулухъ Буйнаксдал, анайни Дагъустандин меркез Махачкъаладал фин тир.

Басаеванни Хаттабан гъисабунар гъевчибур тир. Абурун гъисабрай, вахабитри къунвай Къарамахи ва Чабанмахи хуърера къве агъзур касдив агакъна «михъи» исламдин гуьгъуллу «аскерри» вилив хуьзвай. Идалайни гъейри, Ботлихдай Буйнаксдиз, анайни Каспий гуьлуьн къерехрив агакъдалди рекъера лап гзаф къадарра чпин яшар 20-25-далай алат тавунвай жегъиларни къватлун четин месэла тушир. Вахабитри гъисабзавайвал, а жегъилар кар-кеспидик квачир, гъавилей абур, гъиле къецепатан 100 ва я 50 доллар тун кумазни, автоматни патрумдашар ва гъакни са тлимил бейгъуш къачуна, диндиз акси ксар къирмишиз физ гъазур тир.

«Михъи» исламдин идеологрин фикирдалди, юкъван ва члехи яшдин дагъустанвияр акъван фад рекъел гъиз жедайбур тушир. Мегер бубади вичин хва вахабит гуьллеламишдайни?! Мегер члехи стхади вичин гъевчи стхадал гъил хкаждайни? Гъавилей боевикрин асул умуд чеб гъеле са куьнинни гъавурдик квачир 5-7 агъзур кас жегъилрик квай.

Ботлих райондив Федеральний

къуватар агакъдалди вилик Шамил Басаева райондин центрада яшлу ксарин совет къватна.

- Чун Ботлихдиз гъахъун лазим я, - лагъана ада. - Чна са касдикни хуькуьрдач. Анжах яракъ гъаз чи рекъел акъваз тавурай.

Амма яшлу ксар акъван сефиге тушир. Пряникдинни къамчидин тафават вуч ятла, абуруз хъсандиз чизвай.

- Шамил, - жаваб гана яшлу ксари, - Чечняда дяве физвайла, тек са чи цлуд агъзур агъали авай Ботлихди куь къуд агъзур кас катна атайбур къабулнай, хвенай. Ви хизандизни, Шамил, ина, Ботлих районда, Анди хуьре яшамиш жедай чка жагъанай. Гила вуна чи мугъманпересвилеиз автоматдин гуьллейралди жаваб гузвани?

- Куь хъсан крар Аллагъай ана, цаварал фейила, риклин михъивилелди къабулда, - жаваб ганай яшлу ксариз Басаева...

Ботлихдиз боевикер 6-августдин экуьн къилей гъахъун лазим тир. И кар къиле фидалди ругуд сят амаз, чи десантникрин колоннади Ботлихдин патарин гвай Аллелен дагъдин ва Харамни гирведедин сенгерал чка къуна. А къакъанрилай Чечнядай Дагъустандиз къевезвай вири рекъер гъилин капал алайди хъиз акъвазвай ва гъавилей «михъи» исламдин аскеррин рехъ агализ алакъна.

Десантникриз-гвардейчийриз ихътин кар квай акъвазнатла, са гъабуруз члиз чида.

- Чун, Гимридин тоннель тунна, элячлун лазим тир, - риклел хкизва дивизиядин командир, генерал-майор Юрий Кривошеева. - Им лагъайтла, адетдиндалай саки 70 километрдин яргал рехъ тир. Нетижда чи «вили беретар» саки 300 километрдин мензилдиз дагъларин гирвейрилай гирвейралди, хур галчуриз-галчуриз, финиз мажбур хъана. Са бязи «афганви» офицерри лугъуз хъайивал, а гирвеяр акур бязибурун къилер элкъведай.

Амма члиз гъеле садрани ихътин четинвилер такур, 18-20 йисарин яшара авай жегъилри а четинвилер къегъалвилелди алудна.

«Десантдилей вири алакъда!» - тарс гузвай вичин аскерриз коман-

В.В.Путин ва М.М.Мегъамедов женгинин къуллугъчийрин юкъва, Ботлих. 1999-йис.

дуошийди. «Десантдилей гъа Аллагъайни, Худадани негъ авунвай куьлушрал хкаж жез алакъда. Десантдилей, герек атайла, гъа рагарин синера чилеривди чил жезни алакъда!» - лугъузвай ада. Масакла душмандин минометчикринни пулеметчикрин гуьллейрикай хуьз хъун мумкин тушир.

А женгера Рахата ва Ансалта хуьрерин къилихъ галай рагар хуьн патал чи аскеррикай Чечнядин вири компанида телеф хъайибурун къадардилей артух къакъатна жеди. Комбат, гвардиядин майор Костин папаз-Валентинадиз адан итим вич хайи йикъан вилик, 14-августдиз телеф хъана лагъана гъикI хабар гуда!?

- Чна и къакъанрай чиркин руьгъер квадарда, - секиндив, амма инанмишвилелди лугъудай и гафар комдивди. Адан гъилик квай аскерри тикрардай: «Чун десантникер я, штрафбатдай туш!» «Вили берет - им члехи гуьрмет я, тумбубъгъ ва!»

136-нумрадин махсус мотострелковый бригададин гъакъиндай зани тикрардай: «Чечняда, Абхазияда, Югославияда, Дагъустанда - «кузвай» чкайрин и сиягда эхиримжи са шумуд йисуз чи десантникер вирира сад лагъай жергеда хъана. Гъатта гуьлдандизни вичин эхунин къадар авайди я. Амма и инсанрин... Амур, зи гъисабдалди, гуьлдандилайни мягъкембур я...»

Зи столдал гъа йикъарин видеокассета алама. Ана военный корреспондентри - Бекетова, Натышева ва Олейничева женгинин майданрилай тешкилнавай репортаж ава. Зун адаз мад ва мад сеферда килигзава ва зи къиле 1999-йисан августдин гъакъван хаталу йикъарин вири шикилрал чан хквезва. Риклел а члавуз телеф хъайи зи дустаринни юлдашрин къаматар хтайла, бедендиз тал акъатзава. Чи аскеррини офицерри къалурай игитвилери зи дамадин гъиссерал чан гъизва, бандитар акунани таклан

хъунин гъиссери михъи ниятрикни къуватрик цийи руьгъ куьтазава. Зи къаст, гуьрметлу келзавайди, сад я: XX асирдин 90-йисара Дагъустанда къиле феи вакъайри чи къилел гъайи бедбахтвилер, гъа са вахтунда чи адетдин аскеррини офицерри, жергедин инсанри-ополченцийри къалурай къегъалвилер садрани риклелай алуд тийин. Террористриз Дагъустандин чилелай садрани рехъ гудач!..

Дагъустанда къиле физвай женгерин вакъайрал члехи Россияди гзаф сабурувилелди гуьзчивал тухузвай. ИкI тамам къве гъафтедилей гзаф вахт алатна. Ахпа... Эхирни а югъ алуькна хъи, республикада къиле тухвай женгер исламдин экстремистар тамамвилелди дарбадагъ авуналди куьтягъ хъана.

Россиядин Армиядин подразделенийри, сифте нубатда Кеферпатан Кавказдин военный округдин къушунри, душманди къур Ботлихдин, Цумададин ва маса районрин вири хуьрер тамамвилелди азад хъувуна.

А йикъара чкадин агъалиярни секиндив ацукънавачир. Абуру женг члугъузвай чи аскеррин ва ополченцийрин дестейриз чпелай алакъдай вири куьмекар гузвай. Хейлин жегъилар, гъатта яшлурни, яракъ къачуна, душмандиз акси сенгерал акъвазна. Дишегъилейри лагъайтла, женгерин вири йикъара чи аскерриз ва ополченцийриз тлуьнар гъазурзавай.

Дагъустанда командование аскеррикай телефвилер жезмай къван тлимилариз алахъна, гъавилей душмандиз асул гъисабдай самолетринни вертолетрин ва тупарин куьмекалди ягъунар къазвай. Гъа са вахтунда боевикер къевезвай ва абур къулухъди катзавай рекъерни ахтармишзавай, жезмай къван абур кевириз алахъна. Ятлани а женгер телефвилер галачиз къиле фенач.

Командованиди къейд авурвал, санлай къачурла, чи къушунар ва ополченцияр Кавказда дяведин

гъерекатар къиле тухуниз гъазур яз хъана. Мумкинвал авай вири чкайра аскерриз бес къадар къулайвилер тешкилнавай, амма лап гзаф пай сенгерар, яшамиш жедай чкайр чи къушунри чпин гъилералди арадал гъана. Мотострелокрини летчикри, артиллеристри, разведчикри - санлай вирибуру а йикъара къегъалвилени лгимвилени, халисан ватандашвилени виниз тир ерияр къалурна.

Боевикер информациядин женгинани магълуб хъана. Саки вири электронный ва печатдин такъатрани армиядин информациядин тешкилатрин куьмекалди гъазурзавай дуьм-дуьз хабарар агъалийрив агакъарзавай ва гъа идалди гъам аскеррин, гъам чкадин агъалийрин руьгъ жакъзавай. Боевикер са паттайни куьмек авачиз туна.

Алай вахтунда 136-нумрадин махсус мотострелковый бригада мягъкемдиз къачел акъвазнава ва вичин хиве тунвай Ватандин азадвал, ислягъвал, инсанрин хатасузал таъминарунин везифаяр намуслувилелди тамамарзава. Гъа са вахтунда вири частара женгинин гъазурлухвилени дережа мадни виниз хкажунал машгул я. Къенин аямдин офицеррини аскерри Ватан хуьнин жигъетдай лап виниз тир ерияр къалурзава. И карди чак генани развивилин ва дамадин гъиссер куьтазава.

Идахъ галаз сад хъиз, женгера телеф хъайи цлудралди командиринни аскеррин, гъакни жергедин агъалийрин (ополченцийрин) къаматар риклел хуьниз чун мажбур я. Абурукайни сад Ботлих ва маса районра, Чечен Республикада террористриз акси женгер къиле тухудайла телеф хъайи ксариз 2000-йисуз 9-майдиз Буйнакс шегъерда риклел хуьдай памятник хкажун я. Гъа кардани 136-нумрадин махсус мотострелковый бригададин аскерри къетлен иштираквал къалурна, телеф хъайибур риклел хуьн патал хейлин такъатар къватна...

Келунрин цийи йисаз - гъазурвилер

Сулейман-Стальский район

2015-йисан 20-августдиз Сулейман-Стальский райондин кыл Нариман Абдулмуталибов РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Гьамидулагь Мегьамедовахъ, райондин администрациядин кылин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди тир Лацис Оружевахъ, образованидин управленидин начальник Индира Османовадихъ галаз райондин образованидин идарайриз фена ва анра цийи келунин йисан гъазурвилер ахтармишна.

Кылди къачуртла, Нариман Абдулмуталибов Чухъверхуьруьн, Эминхуьруьн, Сардархуьруьн, Алкъвадрин, Сийидхуьруьн, Нуьцлугьрин, Зизикрин школайриз фена.

Кургьне корпус аварийный гьалда аваз ва ана тарсар тухун хаталу хъуниз килигна райондин кыли Эминхуьруьн учебный цийи корпус эцигунин кваллахар тадидаказ куьтягьнал, дараматдин къене-пата, гьаятда къайда тунал къетлен фикир желбна.

Сардархуьруьн школадиз фейила, райондин кыли школадин руководствомди ремонтдин кваллахар кылдин инвесторар желб авун хъсан яз гьисабна. Нариман Абдулмуталибова Сардархуьруьн школадин ремонтдин кваллахриз 200 агъзур манат ва Алкъвадрин школа патал 100 агъзур манат чара авур Сагьиб Алимоваз, гьакни школа келунин цийи йисаз гъазурунин карда куьмекар гайи Сардархуьруьн агьалийриз чухсагьул лагьана.

Санлай райондин школайрин коллективри, диде-бубайри, ученикри учебный корпусар, школайрин патарив гвай чкаяр цийи келунин йисаз гъазурунин кваллахара еке къуватар эцигна.

Райондин кыли образованидин управленидин начальникдал идарайра амай нуксанар райондин педагогикадин работникрин августовский совещанидалди куьтягьун тапшурмишна.

Рагьимовриз чухсагьул

Райсудин НАБИЕВ

Гатун рухсарат куьтягь жезва. Ида, шак алачиз, мектебар цийи келунин йисаз гъазурунин карда муаллимрик, аялрик хъиз, мектебар ремонтарзавайбурукни гьерекар куьтлаз. Сулейман-Стальский районда, сад-къвед квачиз, амайбу саки вири и важиблу кардиз гъазур хъанва. Абурун жергеда Курхуьруьн Мирзекерим Рагьимован тварунихъ галай 1-нумрадин юкъван мектебни ава. Муаллимар, классрин руководителар чпин директор Гьасанбегов Мегьамедкерим Къагьриманович кыле аваз рухсарат башламыш хъанмазди ремонтдин кваллахриз эгечина. Къве мертебадин еке мектебдихъ ремонтдай гзаф чкаяр авай. Жавабдар и кардик, гьил-гьиле къуна, вири коллектив экечна. Нетижда 15 кабинет, вири классар, коридорар, кухня ва аялри хуьрекар недай чкаяр еридивди ремонтна куьтягьна. Вири электролиния, хуьтлуьз чимивал гудай чкаярни ахтармишна къайдадиз гьанва. Мектеб аялар къабулиз гъазур я.

Директорди ихтилат авурвал, ремонтдин кваллахара завхоз Бабаев Къурбаналиди, къаравулар тир Саругьланова Нажабата, Набиева Нарунжади чуьгур зегьмет иллаки къейд авуниз лайихлу я. Мектебдин сергьятар кевирун патал райадминистрацияди 300 метр сеткадин ва акурдай бес къадар даяхрин куьмекарни гана. Сагьрай чеб.

И йикъара шадвалдай мад са кар хъана. М.Рагьимован твар гайи 2002-йисалай инихъ мектебдал адан рухвар тир Шакиран, Разинан, Раулан, Фазилан - санлай и хизандин куьмекарни гьилни ала. И йи-

къара Фазилани Раула мектебдин дараматдин вилик пад къайдадиз гъизва. И кардал устларар тир Къ.Гьуьсейханов, Д.Пирмегьамедов, М.Къазиметов машгьул я. Мукъвара асунна куьтягьна, ахпа а чкаяр, ерилу ширер яна, гурчегарда. Фадлай гуьзлемешзаваз хъайи и карди мектебдин вилик патаз - мярекатар тешкилзавай чкадиз - иллаки мервал гуда.

Ци мектебдин 1-классриз 28 аял къведа. Муаллимар тир Людмилади, Важибата аялрихъ, диде-бубайрихъ галаз лазим кваллах тухванва, мектебдихъ, чпин классрихъни галаз танишарнава, ктаб-дафтарни къачуна, бицкекар и кралал шад я. Ихътин гъазурвилер акунвай мектебда келунин цийи йисни тешкиллуьдаказ башламышдай-дал шак алач.

* * *

Образованидин къуллугъчияр, аялар, диде-бубаяр патал августдин варз къайгьуяр, дердияр гзаф жезвайбурукни сад я. Вирирша школайр цийи келунин йисаз гъазурзава: ремонтдин кваллахар кыле тухуьза, мебель ва герек маса затлар къачуьза, келунин планар тукьлуьрзава.

Келунин йисаз школайра вуч авунватла ва гьихътин кваллахар хъувун лазим ятла, и райондин Кварчагьрин, Зизикрин, Нуьцлугьрин школайрин директорар тир Камалудин Абдулмежидова, Маният Мегьамедовади ва Абдулаким Рамазанова суьгьбетзава.

Ремонтдин кваллахар райондин умуми образованидин юкъван школайра кыле тухуьза, чехи классрин ученикри ва муаллимири школайрин территорияра къулайвилер тешкилзава. Келунин са жерге идарайра ремонтдин кваллахара ученикрин диде-бубайрини куьмекар гуьза. Ремонтар образованидин управленидин бюджетдин, спонсорин куьмекарин, ученикрин диде-бубайрин такъатрихъ ийизва. Райондин са бязи школайра хъувуна кланзамай гьечли кваллахар ама, абурни къе-пака куьтягьна. Цийи келунин йисалди ремонтдин вири кваллахар куьтягьна. Школьникрин келунар цийи хъувунвай, школайрин михъи ва экуь классра башламышда.

Хив район

И мукъвара Хив райондин кыл Бейдуллагь Мирзоев райцентрада образованидин идарадин дарамат эцигзавай чкадал фена.

Ам хкажзавай объектдиз килигна, рабочийривай кваллахдин шартарикай, четин месэлайрикай хабарар къуна. Эцигунрин бригадиди райондин кыл дарамат вахтунда вахкун патал вири къуватар эцигдайдахъ инанмишарна.

Райондин кыл гьакни школадин авай корпусда келунин цийи йисаз гьихътин гъазурвилер авунватла килигна. Идалай гуьгьуьниз райондин кыли ина совещание тухвана.

Совещание ачухналди ада вич хкажзавай объектдал эцигунрин кваллахар кыле физвай гьалдилай эсиллагь рази туширди. 25-августдиз вири кваллахар акьалтларун, школадин территория эцигунрин зирзибилдикай михъи авун лазим тирди раижна. Ахпа гьар садаз кылди-кылди тапшургуьгар гана ва абур тамамарзавай гьалдал вичи гуьзчивал тухудайди лагьана.

Райондин центрада 1930-йисуз эцигай дараматда 100-лай виниз аялри чирвилер къачуьза. Классрин квалер ина кчидай гьалда хъуниз килигна, капитальный ремонт авуниз виже текъвезвайвилехъ галаз алакьалу яз, райондин кыли цийи корпус эцигунин, куьгьне дарамат чуькьрунин къарар къабулна. Цийи корпусда 150 ученикдин чкаяр ва алай вахтунин истемешунрив къадай къулайвилер жеда.

Ахцегь район

Рагьиндин ЭМИНОВ

Келдай цийи йисаз гъазурвал акун яз и йикъара Ахцегьрин 3-нумрадин ООШ-дин муаллимар, классрин руководителар тир Жаклина Периновади ва Селимат Мамедовади (шикилда) чпин классрин полриз ва цлариз ширер яна. Абуру инра гьакл ремонтдин маса кваллахарни кыле тухвана.

Дерин манадин келимаяр

✓ Инсанар ава ктабар анжах писателрин гьалатлар жагьурун патал келдай.

ВОВЕНАРГ

✓ Сифтени -сифте классический яратмишунар кела, ахпа квейла и кар ийиз алакьдач.

Г.ГОРО

✓ Келдайла гъавурда гьат тавун - им эсиллагь кел тавун мисал я.

Я.КОМЕНСКИЙ

✓ Ктабар кел тавун абуруз цай ягьунилайни чехи тахсир-карвал я.

Рэй БРЭДБЕРИ

✓ Инсанят фенвай рекьин виридалайни куьруь гьахъ-гьисаб къадайди ктаб я.

Л.ЛЕОНОВ

✓ Инсандивай ишлемиш жезмай къван гагьда ктаб аламатдин шей я.

А.БЛОК

✓ Вири чирвилерин эвел-эхир, гьакни гьар са илимдин эвелни ктаб я.

С.ЦВЕЙГ

✓ Ктаб чаз къеж гуьзвай даямар хъиз я, амма ам вич буш жезвач.

А.ДЕКУРСЕЛЬ

✓ Садр кьванни бегьем ктабдин есирда гьат тавур кас язух атуниз лайихлу я.

О.А.КАБАЧЕК

✓ Ктабди инсан хъсан хестринди ийида, им искусстводин кылин шартарикай сад, гьатта кылин тек са мурад я.

И.А.ГОНЧАРОВ

✓ Ктаб - им фикирин вахтунин лепейрал сиягьатзавай ва несиприлай несипрал вичин надир пар мукъаятдиз тухуьзвай гими я.

Фрэнсис БЭЖОН

✓ Ктабрихъ галазни чи рафтарвал инсанрихъ галаз ийизвай рафтарвал хъиз я: чун гзафбурухъ галаз таниш жезватлани, дуствиле, уьмуьрдин рекьин юлдашвиле анжах са бязибур хъяда.

Людвиг ФЕЙЕРБАХ

✓ Заз ктабар гзаф кланда: абур гьар сад заз аламатдин затл, писателни суьгьуьрчи хъиз аквада. Ктабрикай завай къалабулух, шадвилин гужлу гьиссер квачиз луьгуьз жедач.

М.ГОРЬКИЙ

✓ Чандал гьавалат хъанвай эхи тежер, алат тийир фикирар жувалай алудун патал келлиз башламышун бес я, ада гьасятда вун вичел желбда, пис фикирар квадарда.

Шарль МОНТЕСКЬЕ

✓ Са бязи литературайрин бахтсузвал ам фикирзавай ксари кьхин ва кхъизвайбуру фикир тавун я.

П.ВЯЗЕМСКИЙ

✓ Ктабдин чинар ачухналди, чна цийи-цийи затлар ахъайзава.

Жорж ДЮАМЕЛЬ

✓ Са бязи ктабар келайла, за жуван мез куьнуьдай язава. бязибуралди за жуван гражданилин намус дуьзарзава.

В.СОЛОУХИН

Мад сеферда - шабашрикай

ЧИ АДЕТАР

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

Мехъерар кыле тухунин адетрикай, кьарийринни сусарин рафтарвилерикай кьхьнар тлимил авунвач. Им акьалтI тийир, садавайни кьил-кьилел гьиз тежер тема я. Заз анжах чи халкьдин арада кье вичел XXI лагьай асирдани шад межлисра амал-

члайвалди, эвер тавунвай са жерге дишеглияр аквада ваз кьуьлзавай. Абурун гьилерани неинки кьуьлзавай итимди, гьакни кьваларилай кьез, а касдиз хатурзавай ксарини, иллаки мехъерин иесийрини шабашар гуда. Ахпа а пулар, са сад физ, музыкантрин вилик квай кьватидиз вегьеда. Я гьурметлур, лугьуза кьуншиди, а шабашар а дишегьлидиз гьурметзавай ксари гьадаз вичиз гьузвайбур я эхир.

Зун лап куьгне девирриз гьахьдач, алай вахтунин нагьакан мад са кардикай рахада. Руш гьуьлуьз тухузвай вахтунда кыле физвай межлисда адан диде-бубади кьуьл авун члехи айиб яз гьисабдай. (Гила, гьатта капI-теат ийизвайбурузни айиб чизмач). Руш тухуз атай кьавумри твар кьуна эверайла, тлалабайла, рушан дидеди тек са кьуьл ийидай, адаз шабашарни кьавумри гудай. Хцин мехъеризни гьакI тир, анжах твар кьурла, кьуьлуьник диде экечдай. Вахари кьуьлдай касдиз эвердай, чирхчир авачир гьар садахъ галаз, шабаш кьачун тийиз, кьуьлер ийидай.

Гила кьез акваза хьй, мугьмандай хтай маса миллетдин векилри лугьузвайвал, кьуьлер гьуьлуьз тухузвай рушарин ва я мехъерарзавай гадайрин дидейринбур жезва.

Шабаш гунал санани кьадагьа эцигзавайди туш, амма а пул гьа кьуьл авур дишегьлидиз ганвайди яз гьисабзава. ИкI, чяхъ галаз санал кьвалахзавай журналист руш вичин юлдашдихъ галаз даргийрин мехъерик хьана. Ада лугьуза: чна мехъерик 5 агъзур манат вегьена, за анай 7 агъзур манат хкана. Абури зи юлдашдин дустари, кьуьлуьник эверайла, заз гайи шабашарин пулар я.

Мехъерар мадни гзаф, чи жегьилрихъ мягькем хизанар, кьвал-югъ, ферли веледар хьурай. Кьиблепатам Дагьустандин чи района, хьурера авай жуьредин адет - пулар кьватIиз, музыкантрин вилик квай кьватийриз вегьедай адет - Дагьустандин маса миллетрихъ авач. Зун са шумуд хьуре - даргийрин,

XX асир Ахцегьрин хуьр

замай, саклани аквазариз тежесвай, гьа са вахтунда анра иштиракун кьисмет жезвай маса миллетрин векилар тажубарзавай кардикай - мехъерриз кьуьлуьник шабаш гуникай - рахаз кьанзава.

Килиг вуч лугьузватIа зи кьуншияр тир Велидини Исиди (гьуьлни паб).

И йикъара абуруз Сулейман-Стальский райондин са хьуре чпин дустунин хцин мехъерик иштиракун кьисмет хьана. Хайи ерийрай мугьманвилей хтанвай абур диндирмишиз фена зун. Жузун-качузун авурдалай гьуьгуьнииз за абуруз мехъер бегенмиш хьанани, лезгийри куьн рази жедайвал кьабулнани лагьана суалар гана.

- Гаф авач, неинки чи дустари, гьакни абурун мукьва-кьилийрини чун фадлай такунвай, вил галай багърияр хьиз кьабулна.

Амма алай девирдихъ галаз кьан тийизвай са куьгне адетни акуна: кьуьлзавай дишегьлидин гьиле пул тун. Дугьри я, шабаш паталай атай мугьмандиз ва я вуна гьурметзавай дишегьлидиз кьуьл ийидайла гудай адет бязи чкайра ава, амма ам музыкантрин вилик квай кьватидиз вегьедач. Куь патара масакIа я.

И касди лагьайвал, мехъерин пай яз, ада иесидиз 10 агъзур манат гана, 2-3 агъзур манатни шабашриз харжна. Мехъерин иесидиз ада 2-3 агъзур манат шабашриз харжайди гьинай, гьикI чир жеда? Мехъерин иесийри - рушан ва я гададин диде-бубади, суса ва я гьуьлуьз тухузвай руша кьуьл авурла, гьиле пул-шабаш тун им, гьелбетда, пис кар туш.

Мадни жуван рикиз хуш ва я яр-дустунин багъри дишегьлидихъ галаз кьуьл ийиз кьан хьайитIа, ваз ахтын мумкинвал гьузвач. Итим кьуьлуьник эке-

Мад са кар. КьантIа рушан, кьантIа хцин мехъер хьуй, адет яз, абурун дидейри мугьманар кьабулна, абуруз кьуллугъзавай тегьердиз килигна кьанзавайди я. Ваъ, куь дидейри, сумкани кьуьнуьхъ вегьена, вичи кьуьлни ийида, кьуьлуьник квай циргьина авай дишегьлийриз шабашар гуз жеда. Сумкадай пул куьтягъ хьайивалди, музыкантрин вилик квай ящикдин ихтияр авай касди мад са кьундах пул иесидин сумкада хутада. Гьа икI - деминин эхирдалди.

Кьуьлер ийиз кьанзавай вири жегьилрин жибинрани ахтын пулар жедач эхир. ГьакI хьайила, члехи пай жегьилар кьуьлеривай яргьа хьана аквазава, нетижада межлисдин гурлувални зайиф жезва.

Шегьеррани шабашар гудай адет авайди тир. Камаллу ксарни кардал гена эхир эцигна. Гьавилей шегьерра межлисрин майдан жегьилрин ихтиярда гьатзава.

Шабаш гун - им кьуьлуьник экечIай дишегьлидиз гьурмет яз виринра лап фадлай авай адет тир. Чпин девирда шабаш кьуьлзавай дишегьлидин шалунин пиплек кутуна тIвал ядалдай, суьгьбетдай зи рагьметлу бубади.

аваррин, кьумукьрин, лакрин - мехъеррик хьана. Заз анра, чи патара хьиз, шабаш гун мехъерин кьилин лишан яз санани ачунач. Адет яз, кьуьл ийиз кьанзавай жегьил ва я агьил майдандал экьечIна, вичиз хуш, лазимвал акур рушаз, багъридиз, мугьмандиз эверна, азаддаказ кьуьлер ийида.

Алай вахтунда гьам хьурера, гьам шегьерра булдаказ мехъерар кыле тухузва, мадни авадан ва гурлу хьурай! Шегьерра мехъеррик кьуьлдайла, шабаш фадлай гузмач. Анжах сусан ва мехъерин иеси дишегьлидин гилера, кьуьлдайла, пулар твазва. Хьурерани гьа икI хьун лазим я. Куьгне адетрикай кьерех хьана кьанда.

Диде-бубайрин кьайгьуяр Школадиз гьазурзава

Гьазурайди - Ханум ГЬАЖИМУРАДОВА

Цийи келунин йис башламишдалди кьуд югъ ама. И шад вакъидин вилик квай йикъара вирибурук тади акатнава: школайра аялар кутугайвал кьабулун патал гьазурвилер аквазва, абуруни ктабар гьиликзава. Школадин форма ва я аниз лазим гьар са затI гьазуриз алакь тавунвайбурук а крар ийиз гьерекат акатнава. Адет яз, и варз школьникрин диде-бубаяр патални гзаф кьайгьуйринди я. Абурукай са бязибуру лугьуза: школадиз вахтунда гьазурвал акун патал, тлимил-тлимил кьулуьхъ ийиз, пул кьватIна кьанда.

комплект 1000 манатдай, Туьркиядай тир спортдин комплек хизандин бюджетдиз 2000 манатдай аквазда.

Школадин портфель. Са гьал ерилу портфель 2500-3000 манатдила ужуз жагьидач. Гьелбетда, ужузбурни - 1000-1200 манатдайни кьачуз жеда, амма абурун ери шаклувал гьидайди я, акунарни аял шадардайбур туш.

Шей маса гузвайбурун гафаларди, Дагьустанда кьиметар хкаж хьунин себел асул гьисабдай доллардив гекьигайла манатдин курс агъуз аватун я. Нетижанда парталар иллаки гзаф гиззвай Бакуда товарар хейлин багьа хьанва. Парталрилай гьейри, школьникриз канцтоварарни ла-

“Дагьустан” РИА-ди юкьван статистикадин дагьустанвиди аял кье цийи келунин йисаз гьазурун патал гьикьван пул харжун лазим кьезватIа ахтармишна. Малум хьайивал, хизандин бюджетдиз тагьсирдай кьадар акьатна.

ИкI, башламишин гадайрин кепарталдин комплекдила. Гьар юкьуз кьиметар хкаж жезвайла, дуьм-дуьз рекъем лугьун четин я. Августдин эхирдай кьиметар иллаки хкаж хьана. Эгер алатай йисуз и комплект юкьван гьисабдалди 1500 манатдай кьачуз жезвайтIа, кье адахъ 2000 манатдила (еридиз ва гьина акьуднавайди ятIа килигна) артухни гун лазим кьезва. 2014-йисан кьиметрив гекьигайла, гадаяр патал туфляяр, кроссовкаярни багьа хьанва. Са йис идалай вилик гадайриз кьавачин кьапар 1000-1200 манатдай кьачуз жезвай. Алай йисуз са гьал ерилу туфляяр 1500 манатдила агъуз гьатдач.

Рушариз шейэр кьачун мадни четин хьанва. Блузкани юбка (комплект) кьачун патал 3000 манат эцигун лазим кьезва. Туфляярни 2000 манатдин сергьятда аваз кьачуз жеда. Мадни диде-бубадиз вичин веледиз гьихьтин кепартал (модный ва брендовый) кьачуз кьанзаватIа, а кардилаини аслу я. Спортдин парталарни члехибурун комплектдин кьиметдай аквазава. Малум тирвал, Китайдин товарар Европадаин уьлквейринбурулай са кьадар ужуз я. ИкI, Китайдин спортдин

зим я эхир. Абуруни хейлин багьа хьанва. Лап чарасуз герек шейэризни 1000 манатдила тлимил тушиз пул акьатзава: дафтарар, дневник, альбом, карандашар, (фломастерар), линейка ва маса кьуьлуь-шувуьяр.

ИкI, аял кье школадиз гьазурун патал агьа кьан 7-8 агъзур манат лазим кьезва, члехи классра кьелзавай ученикар патални 10 агъзур манатдила тлимил тушиз. Эгер хизанда 2-3 ученик аваз хьайитIа?! Юкьван мажиб Дагьустанда 17 агъзурни 600 манат я. Алай йисуз республикадин гзаф школайра школадин форма алукун истемиззава. И карди гзаф диде-бубайрик шадвал кутунай. Гьайиф хьй, абуруни ужуз туш. Меркездин школадин ученикадал диде-бубайри 3500 манатдин кьимет авай сарафан алукIазава, гадайрин са жилеткадихьни 2500 манат гана кьанзава.

Гьайиф члугвадай кар ам я хьй, чи республикада маса регионра хьиз, июль-август варцара “школьный базарар” лугьудай мярекатар тешкилзавач. Чина школадин товарин ярмаркаярни жезвач. Чи уьлкведа кризисдин шартIара неинки недай суьрсетдин, гьакI маса товарин кьиметарни хкаж жезва. Гьукуматдин туьквенарни чяхъ авач. Муьштери патал жуьребажуьре акциярни, кьимет агъузари нарни жезвач. Диде-бубайриз амукьзавайди вахтундамаз аялар школадиз гьазурун патал яваш яваш пул кьватIун я.

Яд ва инсаният

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

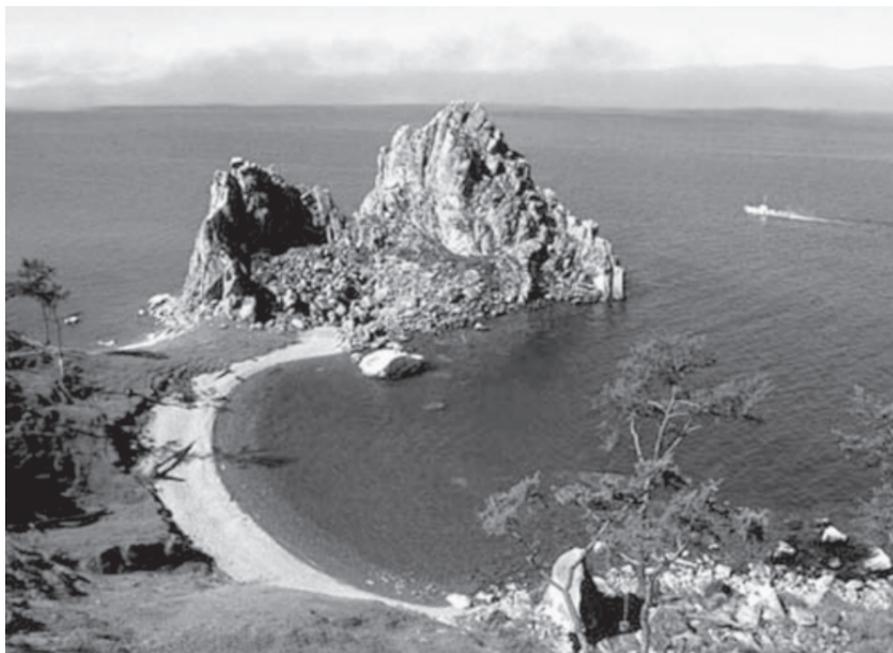
Чилин шардин 70 процент чка ци кьунвай-ди, чилел яшамш жезвай чан алай гьар са шей цикай ибарат тирди, гьелбетда, сир туш. Цихъ "аламатарни" авачиз туш: малум тирвал, чилел анжах са цихъ кьели, жими ва газдиз ухшар жуьреяр ава. Мадни фикир гайитла, 70 градусдин чимивал хъайила, яд ргун, 100 градусдин мекъивал хъайила, ам муркдади кьун лазим тир, амма, вучиз ятлани, ик! жезвач. Яд виридалайни фад чир хъайи зат! ятлани, ам виридалайни "сирлудини" яз гьисабун дуьшуьшдин кар туш. Дуьньядин алимри циз талукъ яз хейлин ахтармишунар кьиле тухузва, амма эхирдалди адан "аламатрай" кьил акъудиз хъанвач...

Са кьадар вахтар идалай велик зи гьиле Япониядин машгур алим Эмото МАСА-РУДИН "Цин сирлу уьмуьр" твар алай ктаб гьатна. И автордин твар вири дуьньядиз машгур я, ада циз гзаф ктабар бахшнава.

Яд уьмуьрдин бине я

Чилин шардал яшамш жезвай чан алай кьван вири шейэр цикай ибарат я. Чи бедендин гьар са клеткада яд ава. Ивидик - 83 %, якларик - 73 %, пийрик - 25 %, кларабрикни 22 % яд ква. Чи бедендик квай цин кьадар 1-2 % тлимил хъайивалди, чай кьур акъатзава, цихъ кьарих жезва. Эгер инсандин бедендик квай 6-7 % яд хкатайтла, ам гьалдай фида, кьил элкьведа, вилерал мичивал акъалтда. И члавуз беден лазим кьадар целди таъминар тавуртла, инсан кьинни мумкин я. Тлуьн галачиз инсан саки са вацра яшамш хъайи дуьшуьшарни малум я. Официальный малуматри кьалурзавайвал, бедендик квай 20% яд хкатайвалди, инсан гьасятда рекъизва.

Бязи инсанри чай, ширеяр, компотар гзаф хъваз, "за яд вацра са хуп! ийизва" лугьуда.

Им эсиллагъ рехъ гана кландай кар туш, винидихъ твар кьунвай затларивай яд эвезиз, бедендин кьвалах кьайдадик кутун патал ци тамарзавай везифаяр мад са шейинивайни кьилиз акъудиз жезвайди туш.

Ци "малуматар хуьзва"

Са шумуд йис идалай велик Эмото Масаруди вичин нубатдин ахтармишунин нетижаяр раижна: "Цихъ инсандин фикирар, гьар жуьре гьиссер, гьакни саки вири информация - музыка, дуьаяр, рахунар, вакъияр - вичик кужумдай, хуьдай ва масабурал ага-кьардай кьуват ава".

Ци гьихътин информация (малумат) "кхьенватла" чирун патал муркдади кьунвай цин шикил ягун бес я. Муркдадин кристаллин клалубрилай аслу яз чир жеда. Ик!, хъсан фикирри ва кужумдай музыкади вилериз акурла хуш жедай "шикилар", пис фикирри ва рокк-музыкади дуьз тушир клалубрин "лишанар" арадал гьизва.

Лабораторияда дуьньядин жуьреба-жуьре чешмешрай гьанвай яд ахтармишнавай. Ик!, яд музыкадин, шикилрин, телевизордин электромагнитный излученидин, кьилди са инсандин ва инсанрин са дестедин фикиррин, дуьайрин, чапнавай ва лагъанвай гафарин таъсирдик кутуна.

"Ик!, яд таъсирдик кутур классикадин гьар гьи музыкади хъайитлани, сад хьтин клалубрин, яни дуьз кьайдадин кристаллар арадал гьана. Кьарши яз, залам роккдин музыкадин нетижада пиплер кьат! хъанвай, дуьздаказ тешкил тахъанвай- кристаллар", - кьейднавай вичин ахтармишунра Эмото Масаруди.

Яд хуьхъ!

Тал-квал хъанмазди - кьил тла хъайила, тлуьн иливариз тежезвайла, отёкри азаб гузвайла... - чун духтуррин патав фида. Абуруни раб-дарман меслята. Суткада лазим тир кьадар яд хъун теклифзавай, ам хъун важиблу тирдакай лугьузвай духтурар аватла чидач...

"Яд хъун-ина вуч четинвал ава, амма чна и кар кьилиз акъудзавач. Алай аямда гьар жуьре ширейри, компотри, жуьреба-жуьре чаяри, кофеди цин чка мягкемдаказ кьунва. Амма бедендин кьвалах кьайдадик кваз хъун патал цихъ авай кьуват, адан важиблудвал са шейинивайни эвезиз жедач". "Гзаф вахтара беденда тал гьатун - им чаз яд бес тахъуникай гузвай хабар я", "Са стаканда авай михьи яд хъвайивалди, бедендин тал секин хъун мумкин я", - тестикъарзава винидихъ твар кьунвай ктабда.

Цикай кьитвал хъайи члавуз бедендин вири органрин ва системайрин кьвалах кьайдадик хкатазва. Чна яд хъайила, ада вичин рехъ тлуьн иливарунин кьвалах хъсанарунилай башламишзава. Цик минералрин кьелер, микроэлементар, гьак! менфятлу маса шеэр ква. Абур ва тлуьр шейиник кьайбур-

ни ивидик акатна, санлай вири бедендиз кужумзава. Яд хъун тавурла, тлуьнихъ галаз бедендиз атай менфятлу шейэр бедендин клеткайрив агакьун эглеш жезва.

Ци важиблу са кар мадни кьилиз акъудзава: бедендин кьенепад михьи ийизва. Малум тирвал, инсандин беденда кьиле физвай биохимический реакциярин нетижада шлакар амукъзава. Ци лагъайтла, токсинар цурурзава, абур клеткайрай акъудзава: 50% - дуркунрин, 300 мл - ратарин, гьа икьвандини - нефесдин, 400 мл хамунин куьмекдалди.

Яд бес тахъунин лишанар

1. КЬИЛ ТЛА ХЪУН. Кьил тла хъунихъ гзаф себебар ава, амма - бедендик квай яд герек кьадардилай тлимил хъун - сад лагъай чкадал ала, идалди гьал "кьулайзавачирдакай" хабар гузва. Бязи вахтара са стакан михьи яд хъвайила, кьилин тал секин жеда.

2. ГАЛАТВАЛ ГЬИСС АВУН, ГЬИЛЯЙ КАР ТЕКЪВЕЗ ХЪУН. Бедендик яд бес кьа-

дарда квачирла, клеткайрив "тлуьн" агакьзавач, герек кьадар энергия гуз жезвач, бедендин гьерекат зайиф жезва. Нетижада чавай кьвалахиз алакьзавач, гуьгьуьл члур жеда, гьатта депрессия хъунни мумкин я.

3. ИВИДИН ГЬЕРЕКАТ КЬАДАРДИЛАЙ ВИНИЗ ХКАЖ ХЪУН. Яд хъун тавурла, иви икьи жеда. Ида вегето-сосудистый дистония арадал гьида. Ивидин гьерекат кьадардилай винизди тир инсанар ада мадни гьелекда. Ихътин вахтунда (иви жими авун патал) аспирином таблеткадал тадиз гьил яргьи ийида, яд хъваз, вучиз ятлани, рикел кьведач. Гьакъикъатда лагъайтла, им беден цихъ тамарзу тирвилин лишанрикай сад я.

4. КЪЕН КЪУН. Яд тлимил хъвазвайла, кьенепатан резервийрай ам мефтледи, рикли, чулав лекьини чпелди члугвазва. И члавуз тлуьн иливарунин системадал гуж ацалтзава. Хуквадин кьвалах кьайдадик хкатазва, ратар авай амукъаяр кьели жезва, абур четиндаказ ратарай физва.

5. БЕДЕНДИН ЗАЛАНВАЛ АРТУХ ХЪУН. Алимрин ахтармишунри субутзавайвал, яд тлимил хъунин нетижада бедендал пи акъалтзава. Идалайни гьейри, чна бязи вахтара цихъ авай лазимвал гишинвилехъ галаз какадарзава. Яд хъунин лазимвал авай чкадал чна тлуьн незва, артухан калорийри чи беденда чпиз чка кьазва.

6. ОТЕКАР. Дакур чкаяр арадал атунихъ маса себебар хъунни мумкин я, амма члехи пай вахтара абур яд тлимил хъунихъ галаз алакьла тирди субут жезва. Йикъан вахтунда куьне яд тлимил хъвазватла, беден ам запаса таз алахъзава, ик! яд пердейра ва клеткайрин арайра амукъзава, гьавилляй дакур чкаярни арадал кьезва. Аламатдин кар я, яд гьикъван гзаф хъвайитла, дакур чкаяр гьакъван тлимил жеда.

7. АХВАР ХУН. Чун ахвара авайлани беденди вичин везифаяр тамамарзава, идахъ галаз сад хьиз, ядни харжзава. Чун ксанватлани, чи вири органри кьвалахзава. Яд риклин, мефтледи, терморегуляциядин, бедендай зегьерлу шейэр (токсини) акъудунин кьвалахра иллаки лазим кьезва. Ксайла, инсанар гьекъ жезва. Юкьуз куьне тлимил яд хъванваз хъайила, ширин ахвар атул гуьзлемишмир, иллаки члехи яшара авай инсанри. Яд тлимил хъун себеб яз риклин кьвалах яваш жезва, риклин приступар арадал атунин мумкинвални - артух.

8. ХАМУНАЙ КЪУР АКЪАТУН. Бедендиз яд бес тежезвайла, ам сифте нубатда хамуникай фад хкатазва, яни инсандин бедендин кьенепатан органрин кьвалах кьайдадик кваз тухун патал беденди бес тежезвай яд хамуникай жкудзава. Нетижада хам ивидалди пис таъмин жезва, адан тларамвал ва сагълам ранг квахъзава.

9. ЗЕГЬЕРЛУ ШЕЙЭР КИВАТ ЖЕЗВА. Гьамиша яд бес тахъунин нетижада инсандин беденда зегьерлу шейэр киват! жезва. Абуру лагъайтла, воспалительный гзаф азарар арадал гьизва: цистит, простатит, агьургьан, жалгъайрин, риклинни дамаррин азарар...

РИКЕЛ ХУХ! Яд тлимил хъуни мефтледи, гьакни саки вири органрин кьвалах члурзава.

Гьихътин ва гьикъван яд хъун лазим я?

Чай, кофе, ширеяр... яд туш, чи беден патал абур тлуьнар я. Рганвай яд хъунни менфятлу туш, вучиз лагъайтла адак квай хийирлу вири шейэр "рекъизва". Кранрай кьезвай, яни хлор квай яд хъвана виже кьведач. Булахрин ва цранвай муркларин (ам кьвалин шартлара гьазурайтлани жеда) яд виридалайни хъсанди яз гьисабзава. Адет яз, филтрайра михьи авунвай яд хъун меслятава.

Цин кьадар тайинардайла, инсандин бедендин заламвал гьар са килограммдиз 25-30 мл яд хъун фикирда кьада. Ик!, эгер куь бедендин заламвал 70 кг ятла, 2 литрдив агакьна яд хъвана кланда.

"АЙБОЛИТ" Чир хъун хъсан я

Интернетдай
Гьазурайди -
Рагнеда РАМАЛДАНОВА

• Инсандин бедендин дамарар михьи авун патал халкьдин ихътин рецептрикай менфят кьачуз жеда.

Серкиникайни лимондикай гьазурнавай настойка ишлемишда. Ам гьазурун патал 4 кьил серг

ва хъсандиз дигмиш хъанвай еке 4 лимон герек кьведа. Мухьи авунвай серкин силихар ва хамни аламаз куьлуь авунвай лимондин клусар блендердалди кьаришмадиз элкьурда, банкада туна, 3 юкьуз мичи ва кьайи чкада эцигда. Банкада авай кьаришма хъсандиказ какахъдайвал, ам гьар юкьуз юзурда. Пуд йикъалай кьаришма, михьи са шумуд кьат жунадай яда, хкатай миже клуф кьели жуьредин бутылкада цана, холодильникда хуьда.

Тлуьн иливарунихъ галаз алакьалу тир азарар авачир ксариз зур стаканда авай миже йикъа пуд сеферда, тлуьн недалди 20 декьикъа амаз, хъун меслятава. Эгер тлуьн иливарунихъ галаз алакьалу ва я хуквадин азарар аваз хъайитла, гьазурнавай мижедикай хуьрекдин кьве тлуьна авайди тлуьнихъ гатлуьмайла ишлемишун хъсан яз гьисабзава. Гьазурнавай миже куьтягъ жедалди хъвада.

Сергни лимон квай виртедин миже. Сергни (4 кьил) лимон (6) винидихъ кьалурнавай жуьреда куьлуь ийида, винелай 350 грамм жими вирт (гьулцин тарцин ва я цуькверин) цада. Вири хъсандаказ какадарда, кьвалин чимивал авай чкада 10 суткадилай тлимил тушиз тада. Са шумуд кьат жунадай яна, кьулай бутылкада цана, холодильникда эцигда.

Мижедикай хуьрекдин са тлуьруна авайди ргана кьурнавай са стакан циз вегьеда, экуьнахъ ичли рикелай хъвада. Нянихъни гьа и жуьреда давамар хъийида. Сагъарунин вахт-са варз.

Ихътин кьайдадикай менфят кьачудай члавуз йикъа 4 стакандилай тлимил тушиз михьи яд хъун мадни хъсан яз гьисабзава.

• Ветери класнавай чкайривай петрушка хъчадин пеш гуьцлайтла, квал гьасятда атлуда.

• Кьил тлазвайла, пелел гьулцин тарцин таза пешер эцигайтла, кьилин тал фад секин жеда.

• Кьвачел таб акъалтнавайла, гьа и кьвачин члехи тлуьб ялда ва кьвачин руфуниз массаж ийида.

• Гьар юкьуз са стакандавай помидоррин миже ишлемишайтла, иви кьери жеда ва гьакни инсуьлт хъунин хаталувални тлимил жеда.

• Нервияр кьайдадикай хкатавайла сифтени сифте инсандин ахвар квахъда. И вахтунда са стакандавай рганвай циз чайдин са тлуьрунавай вирт вегьена цурурда ва аниз лимондин са паюнни миже алава хъувуна, йикъа пуд сеферда фу недалди 30 декьикъа амаз 1/3 стакандавайди ишлемишда.

Милли культурадин фестиваль

Низамидин КЪАИНБЕГОВ

4-5-СЕНТЯБРДИЗ Ленинградский областдин Выборг шегьерда "Россия - сад-садав кьур культура-яр" т'вар алаз 2- этнокультурный фестиваль кыле фида. "Чун гьар жуьрединбур я - и карда чи девлет ава, чун санал ала - и карда чи - кьуват" лишандик кваз тешкилзавай ана, адет тирвал, Кеферпатан меркезда авай дагьустанвийрини

региондин бюджетдай саки 2,5 миллион манат чара авунва. Мярекатрин тешкилатчяр Ленобластдин чкадин самоуправленидин, халкьарин ва конфессийрин алакьайрин комитет, "Ленинградский областдин Дуствилин к'вал", Невадал алай шегьердин милли культурадин тешкилат, Санкт-Петербургдадин халкьарин алакьайрин ва миграциядин политика умуьрдиз куьчуьрмишунин комитет, "Санкт-Петербургдадин миллетрин к'вал" я.

иштиракда, - хабар гузва Санкт-Петербургда РД-дин векилханадин регьбер **Гьасан ГЬАСАНОВА**.

Ада суьгьбетайвал, фестивалдиз гьазур хьунин сифте кыляй векилханада кыле феи гуьруьшдал **Сиражудин МЕГЬАМЕДОВАН**, **Исгьахь ГЬАЖИЕВАН** ва масабурун теклифрихь яб акална. Санлай кьачурла, фестивалдик Дагьустандин пай итижлуди, тербиялуди, мугьманар патал алааматдинди хьуникай ихтилат фена.

Дагьустандин майданрал жедай выставкайри агьалияр Дагьларин уьлкведин кьадин ва гьар жуь-

Ихьтин ч'ехи дережада аваз и мярекатар тухунин кылин метлеб Ленинградский областда авай халкьарин милли культурадикай, гьвечи халкьарин милли ирсиникай хабар гун, жегьилприз абур чирун ва давамарун я. И кардалди халкьарин арада дуствал мягкемариз жеда. Мярекатра иштиракун патал Россиядин гзаф регионрай яратмишунрин коллективризни теклифнава.

Мярекатар "Город мастеров", "Приглашаем на подворья", "Радуга талантов", "Этнозгляд", "Потешная поляна", "Этноспорт" майдан-

редин культурайрихь, искусстводихь, адетрихь, Ватандин Ч'ехи дьведа иштираккай ватангьлийрин умуьрдихь ва агалкьунрихь галаз танишарда. Маса шиклирилай, гьилин-туплун сенятрилай гьейри кыле РД-дин халкьдин художник **Арсен КЪАРДАШОВ** авай "Ачух капан юкь" тешкилатдик квай устадин к'валахризни килигдай мумкинвал жеда. **Ашрафудин МЕГЬТИЕВАН** регьбервилек квай Кавказдин милли культурадин "Дуствал" т'вар алай Дагьустандин кьулерин ансамблди гзафбур мягьтеларда, ада к'линибуруз "Лезгинкадай" мастер-классни тешкилда. Алава яз, мугьманривай Дагьустандин халкьарин милли т'уьнарни дадмишиз жеда.

Ленобластдин губернатордин пресс-кьуллугьди хабар гайивал, этнокультурный и фестиваль кьвед лагьай сеферда кыле тухун патал

рал кыле фида. Аялар патал фестиваль иллаки рик'ел аламукьдайди жеда, абуроз интерактивный тамашаяр кьалурда, этнический аквагрим, конкурсар, кьугьунар жеда.

- Ленинградский областда 180-далай гзаф халкьарин векилар яшамиз жезва. Чна халкьар гьвечибурузни ч'ехибуруз пайзавач. Чахь гьар жуьре адетар ава, амма областдин ва уьлкведин сергьятра чун сад я. Чун ина вири санал яшамиз жезва ва санал к'валахзава. Гележегдани уьлкведи, Ленинградский областди цуьк акьудун, ам вилик фин патал санал ва дуствилелди яшамиз хьунихь элкьуьрнава чи к'валахар, - фестивалдин иштиракчийрихь ва тешкилатчийрихь элкьвена лагьана Ленинградский областдин губернатордин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди тир Александр Дрозденкоди.

Аялриз - кьет'ен фикир

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

26-августдиз Махачкьалада "Дагьустандин правда" газетдин редакцияда МВД-дин РД-да авай УГИБДД-дин пропагандадин дестедин руководитель **Исамегьамед СУЛТАНОВАН**, МВД-дин РД-да авай УГИБДД-дин отделдин начальникдин заместитель **Руслан ГЬАЖИМЕГЬАМЕДОВАН** ва ДПС-дин отделдин начальникдин везифаяр тамамарзавайди тир **Рагим КАСИМОВАН** иштираквал аваз пресс-конференция кыле тухвана. Анал, к'елунин цийи йис башламыш хьунихь галаз сад хьиз, республикадин рекьера аялрин хатасузвал тагьминарунихь галаз алакьалу яз кыле тухванвай к'валахдикай, и жигьетдай гьалтзавай четинвилерикай рахана.

- Чун рекьера мад ва мад сеферра мукьаят хьун лазим тирди субутзавай делилар: ала-тай гьафтеда республикадин рекьера арадал атай 37 аварияда 17 кас телеф, 51 касдални хирер-кьацар хьана. Алай вацран алатнавай йикьара хьайи 101 аварияда 32 касди чанар гана, 129 касдиз т'арвилер хьана. Алай йисан алатнавай варцара лагьайт'а, 953 авария арадал атана, 302 кас телеф ва 1391 касдал хирер-кьацар хьана. Абурукайни 19 кас 16 йисал кьведалди яшара авай аялар я. - кьейдна И.Султанова. -Саки вири аварияра аялар санай-масаниз тухудай гьайдайрал амал тавун сеbeb яз телеф хьана.

Аялар школадиз хь'фей вахт

ГИБДД-дин кьуллугьчийр патал иллаки кьизгьиндаз элкьвезвайдакай, республикадин школяр патал чара авунвай автобусрин гьалдикай, аялар тухузвай автотранспортдин шоферрин жавабдарвилекай ва маса месэлайрикай Руслан Гьажимегьамедова ихтилатна. Адан рахунрай малум хьайивал, и жигьетдай четин месэляяр гзаф гьалтзава, абур арадай акьудун патал к'валах кыле тухузва.

- Ик'и, хейлин школайрин директорри аялар тухудай автобусрин шоферарвиле чпин мукьвакьилияр тайинарзава. Кьалп документар гьазуруналди, абур ч'уру улакь гваз рекье гьатзава. Идалди аялрин умуьрни сагьламвал хаталувилик кутазава.

- Сир туш, гатун каникулрин вахтунда рекьелай эляч'унин кьайдаяр аялрин рик'елай алатзава. Гьавилай, кьенин йикьалай башламышна, диде-бубайри чпин аялрихь галаз школадиз физ-хкьезвай рехь, "Хатасуз маршрут" рик'ел х'ун лазим я, - кьейдна Р.Касимова. - Идахь га-

лаз сад хьиз, и жигьетдай чна школайрин патарив гвай, яхдиз физвайбур эляч'дай чкаяр лазим кьайдада хьуниз, абур виле акьадайвал лацу хьувуна, кьайдадиз гьуниз артух фикир гузва.

ДПС-дин кьуллугьчидин суьгьбетдай малум хьайивал, и жигьетдай гьалар вири чкайра пайгарзавач.

- Дагьустандин Огни шегьерда 9 школа ава, амма гьич са школадин патав гвай рекьелай эляч'дай чкани, ранг хьаяна, кьайдадиз гьанвач, - кьейдна ада. - Алаатай йисуз лагьайт'а, и жигьетдай ч'уру гьалар Избербашда авай.

Эхирдай мугьманри СМИ-рин куьмекдалди аялар рекьелай эляч'унин месэладиз диде-бубайри артух фикир гун т'алабна. Ч'ехи классра к'елзавай аялрин ва муаллимрин гуьзчи-вилик кваз к'елунин сифтегьан вацра рекьелай эляч'завай чкайрал дежурствояр тешкилу-нин теклифин гана, аялар виликамса чирнавай хатасуз рекьий фин важиблу тирдал фикир желбна.

"Лезги зарияр"

(Кьвед лагьай куьмекчи ктаб)

Дагьви ШЕРИФ

Йисар кьез алатзава, чи литературадик, халкьдин синвин яратмишунар к'ват'луник, кьайдадиз гьуник, абур ахтармишуник пай кутур рухварни рушар несилрин рик'елай тефин патал, абур яшамиз хьайи девирар, абурун эсерар, ктабар, агалкьунар чир хьун патал чи т'вар-ван авай алим, писатель, илимрин доктор, профессор, лезги эдебият к'ват'завайди ва ахтармишзавайди тир **Кьурбан Халикович АКИМОВА "Лезги зарияр"** - куьмекчи ктаб туйк'уьрнай.

2001-йисуз чи ватангьлийрин гьилиз атай а ктабда 270 касдикай малуматар, чи писателринни шаиррин санал янавай бязи шикилар ганвай. Амма алим и ктабдал акьвазнач. Фольклор, литература дат'ана вилик физвайди фикирда аваз, Кьурбан Халиковича гьар са цийи автордикай, акьатай ктабда гьатнавай ксарикайни цийи делилар к'ват'лиз, литературадин тарихдал к'валахиз хьана.

Ингье и йикьара лезги эдебиятдал ва адан тарихдал рик' алайбур патал шад хабар агакьна - "Лезги зарияр" - кьвед лагьай

куьмекчи ктаб чагдай акьатнава. Аник гзаф алаваяр, цийи малуматар акатнава.

Куьмекчи ктаб ученикри, студентри, муаллимри, алимри, милли литературал рик' алай инсанри куьмек кьачун патал теклифнава. Кьве агьзур экз. тираж аваз чап авур сад лагьай ктаб гзаф ксарив, библиотекай-рив агакьнай, авторди вичиз гайи куьмекрай Дербент шегьерда авай мергьяматлувилин "Шах Вече" фондуниз чухсагьулни малумарнай. Гьайиф хьи, алаваяр кухтуна чапнавай и цийи ктабдин кьадаар 300 экземпляр я. И сеферда авторди ам хуси ва агьалийри подписка авур пулуни такьатрихь акьуднава.

Кьвед лагьай сеферда акьатнавай ктабда цийи малуматар, VII-XXI асиррин шаиррикай, гьикаятчийрикай, драматургикай, гьак'ни сифте яз чпин хуси эсерар авай ашукьрикай, фольклор ва литература ахтармишзавай алимрикай, критикай кьенвай малуматар гьатнава. Им алимдин ч'ехи алахьунрин хьсан нетижа, тебрикдай кар я.

Сифте ктабда яратмишзавай 270 касдикай малуматар авайт'а, цийида 460 - ава. Гьа са вахтунда чеб яшамиз хьанвай анжах асирар малум ксар тахминан хайи ва кьейи йисар кьалурнава, лезги ч'алал эсерар авай стха халкьарин векилрикай малуматар кутунва. Мадни виле акьадай са алава - ч'ехи пай зарийрин шикиларни чапнава.

Ктаб туп'алай авурла мадни шад жедай кар ам я хьи, ина Азербайжан пата яшамиз жезвай, лезги, урус ва туьрк ч'аларалди яратмишзавай ватангьлийяр, жегьил зарияр кьат'гуз жезва.

Кьурбан Халиковичан и ктабдизни литературадин илимдин жигьетдай цийи энциклопедия, чирвилер гунин жебехана лагьайт'ани, ягьалмишвал туш. Ктаб кьачурбурув гьакьикьи хазина агакьдай!

"Лезги зарияр" гьар садаз герек, вичикай куьмек кьачуз жедай ктаб хьанва.

Чемпионар хьун шартI туш

Абдулафис ИСМАИЛОВ

Аламудин Эдгемович (шикилда) Мегьарамдхурун районда тIвар-ван авай муаллим я. Чахчалай тир Гьасановрин Лезгистанда машгур тухумдин векил тир ада акьалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гунин рекье зегьмет чIугваз саки 40 йис я.

Дагьустандин госуниверситетдин биологиядин факультет кутягьайдалай кьулухь Аламудин Эдгемович Киркарин хуьрун школадиз муаллимвиле рекье туна. Куьруь са вахтунда ада вич кардин гьавурда авай педагог яз кьалурна, коллективда юлдашрин ва гьакIни аялрин патай гьуьрмет кьазанмишна. Райондин руководстводиз лагьайтIа, хьсан кьилихар, педагогикадин рекьяй дерин чирвилер авай жегьил коммунистдихь тешкилатчивили алакьунар авайди акуна ва ам образованидин хиле регьбервал гудай кадрияр гьазурдай курсариз рекье туна.

Са тIмил вахтунлай кадрийрин резервда авай Аламудин муаллимдиз райкомдай эверна лагьана хьи, бес райондин руководстводиз вун Муьгьверганрин юкьван школадиз директорвили кьуллугьдал рекье твадай фикир ава. Аламудин муаллимди хев кутунач, гуя четин жеда, жегьил я, регьбервал гунин тежриба авач лагьана. Адаз чизвай а чIавуз и школадин коллективда садвал, меслят авачирди ва, гьакьикьатдани, вичиз четин жедайди.

- Тежриба, юлдаш Гьасанов, цавай аватна кьведай затI туш, ам кIвалахиз, йис-йисав агудиз, кIватIзавайди я, - лагьана райкомдин секретарди. ЯтIани, Аламудин Эдгемовича разивал ганач. И ихтилатдилай кьулухь са гьафтен алат тавунмаз адаз райкомдин сад лагьай секретарь Багьадин Даштемирова вичин патав эверна, лагьана: "Вун жегьил коммунист я. Жуван гележегдикай фикир ая. Эгер вуна и сефердани ваь лагьайтIа, регьбервили кьуллугьар ваз бажагьат мад теклиф хьийида".

Гьа икI, вичиз са артух хуш авачиз Аламудин муаллим Муьгьвергандал директорвили кьуллугьдал тайинарна. Са кьадар йисара, четинвилериз дурум гана, ина кIвалахайдлай кьулухь ада вич яшлу хьанвай диде-буба, хизанар яшамиз жезвай Чахчарин-Кьазмайрин хуьрун юкьван школадиз рекье хтун тIалабна. ЦIуд йисалай гзаф вахунда А.Гьасанова и школада сифтедай муаллимвиле ва ахпани завучиле кIвалахна.

Вири халкьди сесер гуналди, 1997-йисуз райондин администрациядин кьилин кьуллугьдал сечки авур Мусафенди Велимурадова акьалтзавай несилдиз дерин чирвилер, хьсан тербия гунин, аялрин сагьламвал хуьнин месэляяр эвелимжибурукай яз гьисабзавай. Са куьруь вахтунда ада, райондин саки вири школайриз фена, анра авай гьалар ахтармишна. Йикьарикай са юкьуз М.Велимурадова, себеб малумар тавуна, А.Гьасановаз вичин патав атун теклифна. Райондин чIехидахь галаз ихтилат яргьалди фена.

- Куьгьне хуьрерал чна чан хкана кIанзава, Аламудин муаллим, - лагьана М.Велимурадова. - Чахчарин вини хуьре, ви хайи хуьре, школа амачирди ваз чизва. Гьевечи яшарин аялар гьар юкьуз Муьгьвергандал, Крказ физ-кьведдай кьван гьелек жезва. Элкъвена куьгьне хуьруьз куьч хьезвай жегьил хизанрин кьадар гзаф хьунихь галаз сад хьиз, школадиз физвай аяларни артух жезва. Гьавилияй за тIалабзава: Чахчарал цIийи школа эцигун ва тарсар гуьз башламыш хьувун вуна гьиле кьуна кIанзава. Райондин бюджетда исятда пул авач. Пулдин такьатрин кьайгьуни жува аку. Ваз четин жедайди заз чизва:

диде-буба, хизанар са хуьре яшамиз жез, вун - кIвалахдал маса хуьре. Школа кардик кутур са пуд-кьуд йисалай чна ваз маса кIвалах аквада.

Муаллимдивай ваь лугьуз хьанач: жуван хайи хуьрун, хуьрунвийрин аялрин патахьай жува кьайгьударвал тавурла, мад гьи касди авурай? Аламудин муаллимди вичин такьатар эцигна, бес тахьайла, буржарни кьуна, диде-ватанда, вини Чахчарал, сифтегьан классрин школа арадал хкана, гегьенш дегьлиз галай кьуд кIваликай ибарат дарамат эцигна ва ам тадаракламишна, муьжуьд йисуз гьа и школада кIвалахна. Гьелбетда, четинни жезвай, кIвалахдин рекьяй ваь, райондин и кьилияй а кьилиз физ-хтун. ЦIийи школа кIвачел акьалтнава, хуьруьз вини ва юкьван дережадин образование авай педагогари хтанва. ГИла райондин регьбердин рикIел ада муьжуьд йис инлай вилик А.Гьасановаз лагьай ихтилат хкайтIа, айиб жедай кар туш.

- Зи рикIелай алатнавайди туш, - чина хьвер аваз кьабулна Мусафенди Велимурадова Аламудин муаллим. - Ви хайи хуьре ви пешедай, биологиядин муаллимвили чка авач. За маса кIвалах теклифзава. Исятда Тагьирхуьрун-Кьазмайрин аялринни жегьилрин спортдин школада (ДЮСШ) директорвили кьуллугь азад жезва. Эгер ваз а кIвалах хуш ятIа, Аламудин муаллим, чна вун гьа кьуллугьдал тайинарда.

Ингье гила 2003-йисалай кьенин йикьал кьведалди вичиз педагогикада девлетлу тежриба, тешкилатчивили чIехи бажарагь авай А.Гьасанова Тагьирхуьрун-Кьазмайрин ДЮСШ-да директорвиле кIвалахзава.

Лугьун лазим я хьи, вичин кьилихдиз хас тирвал, Аламудин Эдгемович гьа сифте йикьарилай башламишна директорвили везифайрив, тербиячивили пешедиз вафалувал хвена, жавабдарвилелди эгечIна. Райондин руководстводи адан вилик эцигнавай месэляни асантди тушир: вири хуьрера школадиз фидай яшда авай аялар спортдал машгьул хьун патал анра кьулай шартIар тешкилна кIанзавай. И кар ададай алакьна: Гарагьрин хуьрелай башламишна, Приморск поселекдиз агакьдалди виринра, спортшколадин филиалар тешкилна. Алай вахтунда лагьайтIа, районда мад кьуд спортшкола тешкилунихь галаз алакьалу яз Тагьирхуьрун-Кьазмайрин ДЮСШ-дихь 9 филиал ава.

Кьейд ийиз кIанзава хьи, алай вахтунда, Филерилай башламишна, Самур дередин вири хуьрера спортшколадин филиалар кардик кутунин кIвалахда Аламудин муаллимди вичихь тешкилатчивили чIехи бажарагь авайди, четин месэляярни вичелай агалкьунралди гьагьиз алакьдайди кьалурна. Ина, Филерин школадихь галай залдилай гьей-

ри, мад са хуьрени халис спортзал хьайиди туш. ЦIийи дараматар эцигдай мумкинвилерни райондихь авач. Гьавилияй аялар спортдал машгьул хьун патал залар авачир чкайра куьгьне туьквенрин, виликан совхозрин ишлемиш тийизвай дараматар ремонтна, цIийикIа туькьур хьувуна, анра спортдин тадаракар эцигна. ИкI, месела, Хтун-Кьазмайрин хуьрун юкьвал алай виликан райподин туьквен цIийикIа туькьур хьувуна, ремонт авурдалай кьулухь ина неинки хьсан спортзал хьана ва гьакIни иниз спортшколадин дирекцияни куьч хьана. Лагьана кIанда хьи, ремонтин кIвалахар директор вич кIвенкIе аваз, асул гьисабдай тренерри тамамарна. Бюджетдай чара авур такьатар бес тахьайла, эцигунрин материалар кьачун патал А.Гьасанова пул вичин жибиндай эцигна.

Алай вахтунда кIуд хуьре авай филиалра 400 аял спортдин 15 жуьредал машгьул жезва: кьезил атлетика, теннис, футбол, волейбол, дзюдо, азаддиз кьуршахар кьун ва икI мад.

- Авайвал лагьайтIа, исятда хейлин диде-бубайриз чпин веледрин кIелунриз, тербиядин месэлайриз, чаз акваз-вайвал, артух фикир гудай "мажал авач", - ихтилатзава Аламудин Эдгемовича. - Тарсарилай кьулухь школадай хтай аялар чиб чпин ихтиярда аваз надинжилерал, чIуру кIвалахрал машгьул жезва. Гьавилияй чун жезмай кьван гзаф аялар спортшколадиз желб ийиз алахьзава. Чи тренерри лагьайтIа, абуруз спортдин рекьяй сифтегьан вердишвилер гунихь ва спорт кIанарунихь галаз сад хьиз, тербиядин кIвалахдизни кьетIен фикир гузва. Тренерин жергеда аялрихь галаз кIвалахунин девлетлу тежриба авайбурун, муаллимрин кьадарни тIмил туш. Абуру тренировка башламишдалди вилик тербиядин месэлайрай и жигьетдай чIехи несилрилай, бубайрилай амай хьсан адетрикай суьгьбетар тухузва.

Кьейд ийиз кIанзава хьи, Тагьирхуьрун-Кьазмайрин ДЮСШ-да ватанпересвили тербия гунин тежрибани кIватI жезва. Ина Аламудин муаллимди кьил кутуналди ва адан спонсорвили кумекдалди гьар йисуз ЧIехи Гьалибвили сувариз талукьарнавай турнир тухузва. Акьажунра райондин вири ДЮСШ-рин футболистри иштиракзава. Гьалиб хьайи командайриз ва лап хьсан футболчийриз пулдин призар гузва. Аламудин Эдгемовича лугьузвайвал, спортшколадин коллективдин кьаст гележегда виридакай тIвар-ван авай пешекар спортсменар гьазуриз алакь тавуртIани, аял чIавадай куьнедин чIуру таьсирдикай хуьн, сагьлам чан, сагьлам руьгь авай, диде-бубадиз, халкьдиз, Ватандиз вафалу инсанар тербияламушуниз кумек авун сад лагьай чкадал ала.

Куьрелди...

Гьазурайди - Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алай йисан 8-далай 13-сентябрдалди Каспийскда Али Алиеван тIварунихь галай Спортдин дворецда волейболдай итмрин арада Россиядин чемпионатдин Суперлигадин ва кьилин "А" Лигадин-Гьалибвили Кубокдин-акьалтIайди тушир пай кьиле тухуда.

РИКIЕЛ ХКИН: алатай йисан октябрдин вацра Али Алиеван Спортдин дворецда волейболдай Россиядин Кубок кьазанмишун патал акьажунрин ярумчух финалда 4 кьугьуникай сад кьиле тухванай.

Турнирдин кьайда ихтидин жеда: акьажунрин нетижада ярумчух финалда кьугьвадай 16 команда хьяди. Абурукай гьалиб хьайи 6 команда "Ругудан финалдиз" акьатда. Али Алиеван Спортдин комплексда "Д" подгруппа кьабулда. И дестедик волейболдай виридалайни хьсан нетижаяр кьазанмишнавай 3 клуб акатзава: "Локомотив" (Новосибирск), "Факел" (Цийи Уренгой), "Енисей" (Красноярск) акатзава. Ибуру лагьайтIа, кьилин "А" Лигадин 3 клубни алава хьжеда: "Прикамье" (Пермь), "Воронеж" (Воронеж) ва "Дагьустан" (Махачкьала).

Кьугьунин сад лагьай юкьуз "Енисей" - "Прикамье", "Факел" - "Воронеж" ва "Локомотив" - "Дагьустан" командаяр кьугьвада.

* * *

25-августдиз Махачкьалада РДЮСШ-дин майдандал футболдай гьар йисуз кьиле тухузвай "Тумаждин туп" турнир агалуниз талукьарнавай шад мярекат кьиле фена. Ана Махачкьала шегьердин администрациядин кьилин сад лагьай заместитель Запир Алхасова, "РДЮСШ" ГБОУ-дин директор Александр Маркарова ва маса ксари иштиракна.

Турнир 1997-йисалай инихь кьиле тухузва. Цинин йисуз лагьайтIа, ам Гьалибвили 70 йисаз талукьарнавай. И турнирда республикадин шегьеррайни хуьрерай тир 5 агьзурдав агакьна жаванри, аялри (2000-2009-йисара ханвай) иштиракна. Турнирда гьалиб хьайи вири командайрив, гьакIни яшарин гьар са дестеда гьалиб хьайи рушаривни гадайрив кубокар, медалар ва грамотаяр вахкана.

* * *

Алай йисан 28-августдилай 30-августдалди Каспийскда энергетикадин колледжда, Кьурамегьамед Кьурамегьамедован тIварунихь галай спортдин школада Россиядин Федерациядин Игит, милициядин генерал-майор Мегьамед Омаров экуь кьамат рикIел хкуниз бахшна, азаддакь кьуршахар кьунай Вирироссиядин турнир кьиле фида.

Кьейд авун лазим я хьи, цинин йисалай и турнирдин кесерлувал мадни артух жеда: турнирда 1-чкаяр кьур спортсменриз Россиядин спортдин мастервили тIвар гуда.

Виликамаз авай делилралди, цийи "Омарован турнирда" заланвили 8 категориядай 150-далай виниз спортсменри гьасиррал чпин гьунарар кьалурда.

Европада - США-дин истребителар

Мукъвал вахтунда Америкадин Сад хъанвай Штатри "Европадин хатасузвал таъминарунин инициативайрин" сергъятра аваз Европада Ф-22 истребителар эцигда. Идан гъакъиндай 24-августдиз Рейтер агентстводи хабар гана.

Талукъ тир малумат гъаз США-дин гъавдин дъевдин къушунрин министр Дебора Ли Джеймс экъечина.

Ада я самолетрин къадар, я абур акъвазардай вахт ва чка раижнач.

Лап цийи истребителар Европада эцигун – им Россиядин патай мумкин тир военный чапхунчивал тахъун, НАТО-дин уьлквейяр секинарун патал ийизвай кар я. "Россияди Украинада кыле тухузвай военный кваллахди чак ва Европада авай чи союзникрик еке къалабулук кутазва", - къейдна Джеймса Пентагонда кыле феи пресс-конференциядал.

Икъван чавалди Ф-22 истребителар анжах "Исламдин государстводин" террориствилдин дестейрин аксина ишлемишзавай.

Июлдин эхирра Латвиядин милли яракълу къуватрин командующий Раймондс Граубеди малумарайвал, зулалай республикада США-дин залан яракъар эцигда.

Рагъэкъечдай патан Европадин са жерге уьлквейра ва Прибалтикада "регионда Россиядин патай мумкин тир чапхунчивал акъвазарун патал" Вашингтон залан яракъар эцигунин мумкинвилди килигзавайдан гъакъиндай 13-июндиз "Нью-Йорк Таймс" газетди кхъенай. Газетдин малуматдал асаслу яз, США-дин танкар, пияда къушунрин женгинин машина ва маса залан техника Литвадиз, Латвиядиз, Эстониядиз, Польшадиз, Румыниядиз, Болгариядиз ва, мумкин я, Венгриядизни рекъе тун пландик кутунва.

Ибадатхана

хъиткъинарна

"Исламдин государстводин" экстремиствилдин дестейдин боевикри Сириядин Пальмира шегъерда авай лап къадим заманайрин ибадатханайрикай сад чукурна. Идан гъакъиндай, Сириядин властрин делилрал асаслу хъана, Рейтер агентстводи хабар гузва. Великобританияда авай инсанрин ихтиярар хуьнал гуьзчивалзавай Сириядин мониторингдин центрадин гафарал асаслу яз, Баал-Шамин ибадатхана гъеле са варз идалай вилик хъиткъинарна лугъдай малумат пайда хъанай. И кар 23-августдиз арадал атана, хабар гузва Ассошиэйтед Пресс агентстводи.

Баал-Шамин ибадатхана Финикияда, Хаанада ва Сирияда вичиз гуьрметзавай лап вини кылин гъуц Баалан гуьрметдай чи эрадин сад лагъай асирда эцигнай. Ам Пальмирада амайбурулай са гъал сагъзамай ибадатхана тир ва са тимил вахт идалай вилик адан са бязи чкъар цийи кылелай эхциг хъуьна.

"Исламдин государстводин" боевикри ЮНЕСКО-дин вири дуьньядин ирс яз къабулнавай Пальмира 2015-йисан майдиз къунай. Июлдин сифте кылерай "Исламдин государстводин" боевикри памятникар къашаралди тергзавай, кукварзавай жуьре къалурзавай шиклар чапнай. Августдиз абур лап къадим заманайрин комплексдиз килигзавай 82 йис хъанвай касдин кыл атланай. "Исламдин государство" - им Сириядин ва Иракдин са къадар пай территория къунвай ва анра халифат малумарнавай террориствилдин тешикат я. Россияда "Исламдин государстводин" къвалах къадагъа авунва.

Цувад жаван

жазаламишна

Курдистандин Демократический партиядин векил Саид Мамузиди хабар гайивал, "Исламдин государстводин" дестейдин боевикри Иракдин Синджар шегъерда цувад жаван жазаламишна. Идан гъакъиндай Press TV телеканалдин сайтда хабар гузва.

Адан гафаралди, 13 йисалай 18 йисалди яш хъанвай жегил ксар "Исламдин государстводин" армиядиз цийиз атанвайбур тир. Амма Мосулда Иракдин армиядихъ галаз акъунар кыле фидай вахтунда абур женгер кыле физвай чкадилай катна.

Press TV-ди къейдзавайвал, аль-Газлаин военный лагерда 15-августдиз боевикри, террористриз гуьлуьз финикай откъазна лугъуз, 15 дишегъли жазаламишна.

Идалайни гъейри, Iraq News газетдин малуматдал асаслу яз, тахминан гъа и чавуз "Исламдин государстводин" боевикри са шумуд юкъуз жазаламишай къве агъур касдин тварар авай сиягъни чапна. Къурбандрин чехи пай Иракдин хатасузвилдин къуллугърин ва гъукуматдин идарайрин къуллугъчияр, гъакни сечкидин комиссийрин членар тир.

Курилрин

месэладай рахунар

РФ-дин премьер-министр Дмитрий Медведев Итуруп островдал къвалахдин рекъяй мугъманвилди атунизни килиг тавуна, Японияди Курилрин къисметдин гъакъиндай Россиядихъ галаз рахунар давамарда ва ислягъвилдин договор кутунда. Идан гъакъиндай 24-августдиз Япониядин гъукуматдин кыл Синдзо Абэди малумарна, хабар гузва "Цийивилер" РИА-ди.

Япониядин премьерди къейд авурвал, кеферпатан территорияр лугъудайбур нинбур ятла чирунин месэла гъялун, гъакни Россиядихъ галаз ислягъвилдин договор кутунун Токиодин интересар патал важиблу я. Ада гъакни алава хъуьуна хъи, и месэла гъялун патал рахунар давамардай къаст ава.

Курилрин островдин циргъиник акатзавай Итуруп островдал Медведев 22-августдиз мугъманвилди атун себеб яз официальный Токиоди наразивал къалурна. Япониядин гъукуматдин генеральный секретарь Есихидэ Сугади къейд авурвал, Медведев иниз мугъманвилди атуни "японвийрин милли гъиссерал хер авуна". Япониядин къецепатан крарин министр Фумио Кисидади Россиядиз атун гъа и кар себеб яз яргъал вегъин кьетна.

Амма, Москвада малумарайвал, и кар авун мумкин тушир, гъикл лагъайтла, ам Россиядиз атунин патухъай меслят хъанвачир. Медведева вичи суьгъбет авурвал, Курилрин островрал къвалахдин рекъяй мугъмандиз финилай ам рази яз амукъна. Вичин нубат-

дай яз РФ-дин вице-премьер Дмитрий Рогозина японвийриз, Медведев Итурупдал мугъманвилди атана лугъуз, "гъарай-звер ийидалди" "чпиз харакири авун" меслят къалурна.

Россияди гъисабзавайвал, Кыблепатан Куриллар СССР-дин составдик Дуьньядин къвед лагъай дъевдин нетижайрал асаслу яз акатна. И островдин дережа 1945-йисан 11-февралдиз Яргъал тир Рагъэкъечдай патан месэлайрай Крымдин икърардалди, 1945-йисан 26-июлдин Потсдамдин декларациядалди, 1951-йисан 8-сентябрдин Сан-Францискодин ислягъвилдин договордалди ва ООН-дин уставдин 107-статьядалди тайинарна.

Японияди, вичин нубатдай яз, и территория, къве терефдин алишверишдин ва сергъятрин гъакъиндай 1855-йисан Трактатдал асаслу хъана, вичин территорияк акатзавайди я лугъуз малумарзава. Идалайни гъейри, Токио Россиядин регъберар Кыблепатан Куриллар мугъманвилди атунизни акси я. Гъа ик, Дмитрий Медведев Кунашир островдал къве сеферда хъана. 2010-йисан ноябрдиз ва 2012-йисан июлдиз.

Къарабахдин

чуьруьк давам

жезва

Къарабахдинни Азербайжандин яракълу къуватар сад-садал гъалтзавай цярцел арадал атай яракълу чуьруькдин нетижада, жуьреба-жуьре делилралди, Эрменистандин вад ва Азербайжандин къуд аскер телеф хъана, хирер хъайибурни ава. Гуьлле гун акъвазарунин къайда члурунай тахсир Азербайжандинни кваз къун тавунвай Дагълух Къарабахдин республикади сада-садан хиве твазва.

Азербайжандин оборонадин министрстводин сайтда 22-августдин нянрихъ хабар гайивал, Эрменистандин яракълу къуватрин подразделенийри 60 ва 80 миллиметрдин уьлчмедин минометрай Азербайжандин армиядин сенгерриз гуьлле гана. Жаваб яз минометрай ва тупарай гуьлле хгана. Ведомстводин делилралди, Эрменистандин аскеррикай вад кас телеф хъана.

Гъа са вахтунда "Эрменистандин цийивилери" хабар гайивал, 16 ва 22-августдин йикъара Дагълух Къарабахдин республикадин яракълу къуватрин цярцел гуьлле гун акъвазарунин режим Азербайжанди 900 сеферда члуруна. Агентстводи Дагълух Къарабах республикадин оборонадин министрстводин пресс-къуллугъдин делилар гъизва.

Рекъемар

- 2016-йисан 1-январдилай зегъметдин гъакъиндин кланин къадар (МРОТ) **7189 манатдв** агакъда.
- Къенин юкъуз Россиядин **15 миллион** агъалидихъ хсуси къвал хъунин игътияж ава, абурухъ ам гъатта кредитдин куьмекдалдини къачуз жедай мумкинвал авач.

ЦБ-дин курсуналди къенин юкъуз:

1 доллар - 69,94 манат,
1 евро - 80,72 манат,

къизил (1 гр) - 2595,70 манат,
гимшиш (1 гр) - 33,44 манат.

ИНТЕРНЕТДАЙ.

Гъазурайди - Шагъисмаил ГЪАЖИМИРЗОВ

Абурал асаслу яз, эхиримжи сеферда гуьлле гунин нетижада къуд кас телеф ва 15-далай гъафбурал хирер хъана.

Азербайжандин оборонадин министр Закир Гъасанова 6-августдиз малумарайвал, армия республикадин территориярин садвал арадал хкиз гъазур я. Министрди къейдна хъи, кар кьетл ийидай вахт алуькнава ва "къарай къун куьтягъ хъанвай" халкъди чапхунчивилелди къунвай территорияр азад хъувун иштемишзава.

Асул гъисабдай, эрменияр яшамиш жезвай Дагълух Къарабахди 1991-йисуз Азербайжандилай вичин аслу туширвал малумарна. Бакуди, къуватдин серенжемар ишлемишуналди, регион вахчунзи чалишмишвилер авуна, амма и кардихъ агалкъунар хъанач. 1994-йисуз Азербайжанди, Эрменистанди ва Дагълух Къарабах республикади, Россиядин арачивал аваз, ислягъвилдин гъакъиндай Бишкекдин протоколдал къулар члуруна. Регионрин сергъятрал алай вахтундани дурумсуз гъалар арадал атун давам жезва. Чуьруькдал эхир эцигун патал ОБСЕ-дин Минскдин дестеди иштиракна. Аник, Эрменистандинни Азербайжандин векилрилай гъейри, Москвадин, Вашингтондин ва Париждин векиларни ква.

"Махачкъаладин

бандадин" башчи

тергна

Дагъустанда "Махачкъаладин бандадин" иштиракчияр лугъузвайбурукай пуд кас, гъа гъисабдай яз адан башчи Абдул Къурбанов, яна кьена. Идан гъакъиндай "Интерфаксдиз" терроризмдиз акси милли комитетдин (НАК) информационный центрада хабар гана.

"Дагъустанда башчи ва къве бандит тергна. Абурукай сад 1985-йисуз дидедиз хъайи, "Ауховский бандитрин дестейдин" башчи яз, гуьгъуьнлай "Махачкъаладин бандадин" кыле хъайи Абдул Къурбанов тирди чир хъанва", - лагъана НАК-дин векилди.

24-августдин йифиз Махачкъаладин Ленинский райондин Цийи Хушет поселоқда (ана 23-августдин йикъан сятдин къудан зулалай террористриз акси серенжем кардик кутунай) къуват гъилевайбуруз ракъун рекъин переезддин патав Лада-Приора автомобиль акъвазариз клан хъана, амма ана аваз хъайи малум тушир пуд касди катун кьетна ва автоматрай гуьлле гана. Жавабдин гуьлле гайи вахтунда бандитар тергна, ОМОН-дин аскердал хер хъана.

НАК-дин республикадин оперативный штабдин делилралди, Къурбанов яракъ гъаз са жерге гъужумар авуник, къайдаяр хуьдай органрин къуллугъчияр ва граждн ксар яна къиник шерик я. Кылди къачуртла, ада 17-августдиз Цийи Хушет поселоқдин полициядин участковый уполномоченный, гъакни ОМОН-дин къве аскер ва абурукай садан 14 йис хъанвай хва яна къиникъин карда иштиракна.

Лезги
газетУЧРЕДИТЕЛЬ:
РД-дин Гьукумат

367000, Махачкала, пл. Ленина, 1

КБИЛИН РЕДАКТОР
А.У. САИДОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
65-13-55КБИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ -
ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЬИМОВ
65-02-81ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А. Х. ГЪАМИДОВ
65-00-63БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62КАССА
65-00-58ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВАВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВАНУМРАДИН РЕДАКТОР
М. ЖАЛИЛОВ

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 18.00

Газет "Лезги газетдин" компьютерин базада
гъазурна.Газет "Лотос" ООО-дин типографияда
чапна.367000, Махачкала,
Пушкин куьче, 6.

Тираж 7630

Макъалар редакцияди туькьур хьийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена
вахкузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахьун мумкин я.Газет массовый коммуникацийрин хиле зако-
нодательстводал амал авунал гуьзчивал аву-
нин ва культурадин ирс хуьнин рекъай РФ-
дин Федеральний къуллугдин Кьиблепатав
федеральный округда авай Управлениди ре-
гистрация хьувунва.

ПИ № ФС 10-6468 2007-йисан 26-январь

РЕДАКЦИЯДИН АДРЕС:

367018, Махачкала,
1 Петровин проспект, 61,
7-мертеба.Ⓒ - И лишандик квай материалар
гъакьидихъ чапзавайбуру я.

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Министрдин патай грамота

Хазран КЪАСУМОВ

Дагъустан Республикадин здравоохраненидин министерстводи "Дуьз тьун сагъламвилдин замин я" лишандик кваз лап хъсан санбюллетень акъудунай республикадин центральный больницарин арада килигун-конкурс тухвана. Ана республикадин шегъерин ва районрин саки 25 дав агакьна больницарин коллективри иштиракна. Килигун-конкурсда "Сулейман-Стальский ЦРБ" ГБУ-ди 1-чка куна. РД-дин здравоохраненидин министр Танка Ибрагьимован приказдалди райондин центральный больницарин коллективдиз "Лап хъсан санбюллетень" килигун-конкурсдин Гуьрметдин грамота гана.

Муниципальный райондин кьил Нариман Шамсудинович Абдулмуталибова и йикъара ЦРБ-дин кьилин духтур Максим Играмудинович Ханбалаев РД-дин здравоохраненидин министерстводин Гуьрметдин грамота шад гьалара вахкана (шикилда), тебрикдин гафар лагъана.

Тарихда хъайи ажайиб
налогрикай

Чун вири таниш тир НДС, НДСЛ ва ЕНВД хътин гафарив (аббревиатурайри) вердиш хъанва. УСНО ва ОСНО вуч лагъай гаф ятла чизва. Амма маса уьлквейра неинки чпин тварцел, гъакни мандал гьалтайла чаз таниш тушир налогар ава. Ихътин ажайиб ва бязи вахтара хъуьруьн къведай налогрикай чун кье рахада.

Византиядин гъвадин налог

Арадал атунин себеб: гъава вирибурун хуссият я. Гъа са вахтунда чехи квал эцигуни кьуншияр ва патавай физвай ксар квалдин чкадал хун лазим тир гъвадикай магьрумзава.

Налог илитнавай объект: чехи квалерин иесийри, квалдин кьадардиз килигна, гъвадилай налог гузвай.

Германияда хуьруьн нуькерилай налог

Арадал атунин себеб: XVI асирда Вюртемберг шегъерда гьисабзавайвал, хуьруьн нуькери агъалийриз секиндаказ яшамш жез манийвалзавай. Хуьруьн нуькер, дугъриданни, ван алай кьушар я эхир.

Налог илитнавай объект: шегъердин вири квалерин иесийри налогрин системадиз 12 нуьк кьурбанд авун лазим тир. Эгер ик тавуртла, абур 12 крейчер (гимшдин пул) гун лазим тир. Эгер кьушар терг авуртла, иесийри 6 крейчер вахкузвай.

Голландияда ва Англияда пенжеррилай налог

Арадал атунин себеб: инал тарих сирлудаказ киснава.
Налог илитнавай объект: малум тирвал, виридалайни гзаф кьадарда аваз и налог, нин квале кьудалай артух пенжерар авайтла, гъа ксари гузвай ихътин вахтара налог къвед-пуд сеферда артух яз къачузвай.

XVII асирда Голландиядила гуьгьуниз и налог Англияда кардик кутурла, кар алакьдай агъалийри артухан пул тагун патал пенжерин са пай керпичралди кьевна.

Башкирияда вилерин рангунилай налог

Арадал атунин себеб: аквар гьаларай, ивидин михьивал патал женг.

Налог илитнавай объект: вилер. Эхъ, эхъ, вири агъалийрин вилер. Абурун рангунилай аслу яз, налогдин кьадар гьар жуьре тир. Вилерин ранг гьикьван экуь тиртла - гъакьван виниз тир налогдин кьадар. Виридалайни гзаф чулава вилер авай агъалийриз бахтуни гьанвай. Абуру виридалайни тимиал пул - 2 алтын гузвай (рехи рангунин вилер авайбуру - 7 алтын).

США-да чаевоирилай къачузвай налог

Арадал атунин себеб: Америкада чаевояр (къуллугъ авунай гузвай артухан, яни пишкешдин пул) вирина ва гьамиша тада. Эгер куьн анжах къачур шейинин гъакни гана хъфейтла, куь гуьгьуниз атана, элкъвена хтун тлалабда - алава пул тагана хъфиз хун мумкин туш. Гъаниз килигна, официантар, таксистар, дерлекцияр государстводивай чпин къазанжияр чуьнуьхар тавуниз мажбурнава.

Налог илитнавай объект: официантри са вацран вахтунда атанвай кьадар пул махсус дневникда кхьин лазим я. Амма, ихътин дневник авачиз хъайитлани, налог къачуда: адан кьадар инспекторди тайинарда. Ихътин налог гун патал официантриз гьар вацран эхирдай 10 югъ вахт гузва.

(КьатI ама)

Цийи ктабар
Ишигъдин нур пайзавайди

Хийир ЭМИРОВ

Къенин йикъан гъакьикъат ахътинди я хьи, Лезги чилел, лезги дидеди хайи гзаф кьадар бажарагълу, кар алакьдай, чирвал авай рухваяр, рушар ватандивай яргъариз акъатнава. Датлана ватандихъ цигелвили дарихарзаватлани, абур чеб авай чкайра лезги лагъай твар баркалла алаз, вини дережеда аваз хуьзва, пешекарвилер рекъай агалкьунар, лайихлувилер, кваллахдин юлдашрин, яша-

машгур духтурди ам багъри хъиз къабулна, журналистдин, шаирдин зайиф хъанвай вилериз ишигъ хтун патал алай аямдин технологийрикай менфят къачуна. Ихътин галайвилер агакьай шаирдивай яраб кисна ацукьиз жедай жал?! Ада илгьамдин къелем худда туна ва арадал Жавид Агъаевич Магьарамовакай очерк, ширир ва поэма атана. Абур М.Жалилова кьилдин ктаб язни акъудна.

"Мавел" издательствовада чапнавай "Къепирви Жавид" твар алай ктаб гъвечлиди ятлани, яц алайди, метлебрив ацанвайди, келдайдаз таъсирдайди, хайи чил, жуванбуру кьанардайди хъанва.

"Вилерикай поэма" эсердин гъа сифте царара шаирди дамахвава, гекъизгъава:

Эрменийрихъ
Авайди хъиз
Сасуви Давид,
Лезгийрихъни
Жедачни бес
Къепирви Жавид!

Са клеретI рушарилай гуьгьуниз дидедин гъилиз, бубадин къужахдиз хва къевезва. ГьикI шадвалдач ихътин гунугал! ГьикI еке ва къадимлу хуьрел зуьрнейрин сесер акъалтдач!..

Поэмада гьерекатар гъа икI физва: аялвал, жаванвал, жегьилвал, хизандин патай авай кланивал, келунар... Хизанда, хуьре чехи хъун, лезги халкъдин адетрин тарифлу тербия къачун... Шаир игитдин умуьрдин вири терефар художественный члалалди члагуриз алахънава ва адалай и кар алакьни авунава.

Россиядин Федерацияда машгур хирургдин лайихлувилер М.Жалилова "Къепирви Жавид" очеркда мадни гегьеншдиз ачухарнава.

Авторди ктабда чи республикадин (РОБ-дин) вилерин больницарин духтуриз бахшнавай ширирдин ганва. Имни акI лагъай гаф жезва хьи, шаирди инсандин сагъламвал хуьниз гъакьисагъвилелди къуллугъзавай вири ксариз алхишзава. Инсандин сагъламвилелай чехи девлет ва ам хуьнилайни зурба къуллугъ авачирдал фикир желбзава.

Ктабдин эхирда авторди хуш мярекатарал эзбердай тостар, алхишарни ганва.

Москвада яшамш жезвай ватангълидиз ктаб рикеллни алачир савкъат жеда. Мубаракрай адазни, автордизни!

Малумат

Къ.АКИМОВАН "Лезги зарияр" куьмекчи ктаб акъатна. Кхъейбурувай чпин ктабар вахчуз, кьандайбурувай са экз. 600 манатдай маса къачуз жеда. Тел.: 8-928-560-18-66.

"ЛГ"-дин 32-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. "Шеф". 2. Философия. 3. Ярагъви. 4. Инсанар. 5. Роман. 6. Намусдин. 7. Наила. 8. Агъакиши. 9. Искендер. 10. Румыния. 11. Ярагъмед. 12. ДГУ. 13. "Умуд". 14. Дербент. 15. Тарас. 16. Селим. 17. Марвар. 18. Руьгъ. 19. Гъажимурад. 20. Дана. 21. Алижан. 22. Нел? 23. Лобанов.

Лезгийрин СтIал Сулейманан тварунихъ галай госмуздраттеатрдин коллективди Аливердиева Ислидиз хтул
РУФЕТ
кечмиш хуьнихъ галаз алакьалу яз башсагълугъвал гузва.